

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNDE SOSYAL BİLGİLER DERSİ
KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN,
ÖĞRENCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Zeynep BAŞKAN İŞLER
(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2023

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

UZAKTAN EĞİTİM SÜRECİNDE SOSYAL BİLGİLER DERSİ
KAYNAŞTIRMA UYGULAMALARINA İLİŞKİN ÖĞRETMEN,
ÖĞRENCİ VE VELİ GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

AN EXAMINATION OF VIEWS OF TEACHERS, STUDENTS AND PARENTS
ON INCLUSIVE PRACTICES IN SOCIAL STUDIES LESSONS DURING DISTANCE
EDUCATION

Zeynep BAŞKAN İŞLER
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışmanlar
Prof. Dr. Midrabi Cihangir DOĞAN
Öğr. Gör. Dr. Nurcan ŞENER

İstanbul, 2023

Tüm kullanım hakları

M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

© 2023

ONAY

Zeynep BAŞKAN İŞLER tarafından hazırlanan “Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersi Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerinin İncelenmesi” konulu bu çalışma, 31/05/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda aşağıdaki jüri üyeleri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

TEZ DANIŞMANI **Prof. Dr. Midrabi Cihangir DOĞAN**

JURİ ÜYESİ **Prof. Dr. Zeliha Nurdan BAYSAL**

JURİ ÜYESİ **Prof. Dr. Murat BAŞAR**

EŞ DANIŞMAN **Öğr. Gör. Dr. Nurcan ŞENER**

ETİK BEYANI

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

31/05/2023

Zeynep BAŞKAN İŞLER

ÖZGEÇMİŞ

2011-2015	Çorlu Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi
2015-2019	Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği
2019-2021	Çorlu Özel Asrın Marmara İlkokulu Sınıf Öğretmeni
2019-2023	Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı
2021- halen	İstanbul Medeniyet Üniversitesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

ÖNSÖZ

Kaynaştırma eğitimi, kâğıt üstünde pek çok amaçla ortaya koyulan fakat uygulama noktasında eksiklikleri olan bir eğitim biçimidir. Türkiye’de özel gereksinimli öğrenciler kimi zaman uygulamaların kimi zaman uygulayıcıların eksikliğinden eğitimde geri planda kalmaktadır. Bu durum özel gereksinimli bireylerin eğitim hayatını olumsuz etkilemektedir. Uzaktan eğitim sürecinde de şüphesiz özel gereksinimli öğrenciler bu süreçten en çok olumsuz etkilenen gruplar arasında yer almıştır. Böylece güncel bir olay üzerinden kaynaştırma eğitimi incelemek ve sosyal bilgiler dersinin önemine değinmek için bu çalışma yapılmıştır. Kaynaştırma eğitimi süreci tüm paydaşların iş birliğiyle çalıştığı ve öğrenciyi bireysel farklılıklarıyla ele aldığı noktada başarıya ulaşabilecektir. Bu nedenle her bir paydaşın eğitim sürecinde aktif olarak yer almasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bizlerin de bu sürece katkı sağlayabilmesi için her bir öğrenciye hitap edebilecek eğitimciler olarak kendimizi yetiştirmemiz gerekmektedir.

Tezimin yapılanmasında yer alan, her bir süreci kolaylıkla atlatmamı sağlayan, yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Midrabi Cihangir DOĞAN’a teşekkür ederim.

Tezimde ikinci danışman olarak yer almayı kabul eden, yüksek lisans hayatımın her anında bana yeni kapılar açan, motivasyonumu asla kaybetmememi sağlayan, bu süreçte beni yetiştiren ve ihtiyaç duyduğum her zaman yanımda olan çok kıymetli hocam Dr. Nurcan ŞENER’e teşekkür ederim.

Tüm eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi bana her imkânı sağlayan, aldığım her kararda bana destek olan ve arkamda olduklarına dair güven veren annem Ayşe BAŞKAN’a, babam Osman BAŞKAN’a ve kardeşlerime çok teşekkür ederim. Uzun yıllardır yanımda olan, kendime inanmadığım zamanlarda bana inanan ve güç veren çok sevgili eşim ve en yakın arkadaşım Hasan Basri İŞLER’e teşekkür ederim.

Tez verilerimin toplanmasında bana yardımcı olan okul müdürlerine ve rehber öğretmenlere; tezime katılmayı kabul eden öğretmenlere, velilere ve öğrencilere de ayrıca teşekkür ederim.

Zeynep BAŞKAN İŞLER

İstanbul, 2023

ÖZET

Her çocuğun özel olması ona kendi bilişsel özellikleri ve yetenekleri doğrultusunda eğitim faaliyetlerinin sunulmasını gerektirir. Özellikle ilkokulda kapsayıcı eğitim çerçevesinde tüm öğrencilerin bireysel farklılıklarını ele alan bir eğitim programıyla öğrencilerin temeli sağlam oluşturulmalıdır. Özel gereksinimli öğrenciler de bu çerçevede kaynaştırma eğitimiyle normal gelişim gösteren akranlarının olduğu eğitim ortamlarında bütünleştirilmektedir. Öğrencilerin toplumla bütünleştirilmesinde ise sosyal bilgiler dersi değerli bilgi ve becerileri sunmaktadır. Ancak özel gereksinimli bireylerin eğitiminde, öğretmen ve akran faktörünün çevrimiçi ortama taşınması kaynaştırma eğitimi olumsuz etkileyebilmektedir. Pandemi döneminde zorunlu uzaktan eğitime geçilmesiyle bu faktörler çevrimiçi ortama taşınmıştır. Bu durumun kaynaştırma öğrencilerinin eğitimi ve sosyal bilgiler dersi uygulamalarını etkilediği düşünülmektedir. Bu nedenle araştırmada; uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde uygulanan kaynaştırma uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin, ilkokul dördüncü sınıf kaynaştırma öğrencilerinin ve kaynaştırma öğrencisi velilerinin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma durum çalışması deseninde gerçekleştirilmiştir. Veriler 2020-2021 eğitim öğretim yılında Tekirdağ ili Çorlu ilçesinde MEB'e bağlı okullarda yer alan 15 sınıf öğretmeni, 15 kaynaştırma öğrencisi ve 15 veli ile oluşturulan çalışma grubundan elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak toplanan veriler içerik analizine tabi tutularak sonuçlandırılmıştır.

Araştırma sonuçları öğretmen, öğrenci ve veliler için ayrı ayrı değerlendirilmiş ve tartışılmıştır. Sonunda tüm bulgular birlikte değerlendirilerek de yorumlanmıştır. Öğretmen görüşlerinden elde edilen bulgulara göre; sınıf öğretmenlerinin çoğunun kaynaştırma öğrencilerine yönelik ayrı bir uygulama yapmadığı, sosyal bilgiler dersinde çoğunlukla düz anlatım, soru-cevap, tartışma gibi yöntemleri kullandığı, velilerle iş birliği içinde olduğu, internet ve sistem kaynaklı sorunlar yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kaynaştırma öğrencilerinden elde edilen bulgulara göre; öğrenciler uzaktan eğitimin çoğunlukla olumsuz geçtiğini, uzaktan eğitimde sosyal etkileşimin olmadığını, sıkıcı olduğunu ve interaktif ortam sunmadığını, yüz yüze eğitimi tercih ettiklerini, sosyal bilgiler dersinden koptuklarını ve verimliliğin düştüğünü belirtmişlerdir. Veli görüşlerinden elde edilen bulgulara göre; veliler öğrencisinin sosyal bilgiler dersine katılmak istemediğini, öğrencisinde eksik öğrenmeler oluştuğunu, dersin öğrenciye uygun olarak sunulmadığını, öğrencisinin EBA TV yayınlarını izlemediğini, öğretmenin öğrencisine yönelik ayrıca bir çalışma yapmadığını,

çevrimiçi öğrenmenin öğrencisinde dikkat eksikliği yarattığını belirtmiştir. Tüm paydaş görüşlerde uzaktan eğitim sürecinin kaynaştırma öğrencileri açısından çoğunlukla olumsuz geçtiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmen ve veliler tarafından, pandemi sürecinde yapılan uygulamaların normal gelişim gösteren öğrenci düzeyine göre yapıldığı ve bu nedenle kaynaştırma öğrencilerinin arka planda kaldığı sıklıkla ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kaynaştırma eğitimi, sosyal bilgiler eğitimi, uzaktan eğitim, özel gereksinimli bireyler

**AN EXAMINATION OF VIEWS OF TEACHERS, STUDENTS AND
PARENTS ON INCLUSIVE PRACTICES IN SOCIAL STUDIES LESSONS
DURING DISTANCE EDUCATION**

ABSTRACT

Every child's uniqueness requires educational activities to be presented based on their cognitive characteristics and abilities. Especially in primary school, a solid foundation should be established for students through an inclusive education program that addresses their individual differences. Students with special needs are also integrated into educational environments with their typically developing peers through inclusive education. In the integration of students into society, the lesson of social studies provides valuable knowledge and skills. However, in the education of individuals with special needs, the transfer of the teacher and peer factors to the online environment can negatively affect inclusive education. With the transition to mandatory distance learning during the pandemic, these factors have been transferred to the online environment. It is believed that this situation has an impact on the education of inclusive students and the implementation of social studies lessons. Therefore, the aim of this study is to examine the views of classroom teachers, fourth-grade inclusive students, and parents of inclusive students regarding inclusive practices implemented in social studies lessons during the distance education process. The research design is case study. The data were obtained from a study group consisting of 15 classroom teachers, 15 inclusive students, and 15 parents from schools affiliated with the Ministry of National Education in the Çorlu district of Tekirdağ province during the 2020-2021 academic year. The data collected through semi-structured interview forms were analyzed using content analysis.

The research results were evaluated and discussed separately for teachers, students, and parents. Finally, all findings were considered and interpreted together. According to the findings obtained from teacher perspectives, it was concluded that most of the classroom teachers did not implement separate practices for inclusive students, mostly using methods such as direct instruction, question-answer and discussion in social studies lessons. Additionally findings about teachers shows that classroom teachers collaborating with parents and experiencing internet and system-related issues. According to the findings from inclusive students, students expressed that distance education mostly had negative

experiences. Students stated that distance education lacked social interaction, was boring, did not provide an interactive environment, preferred face-to-face education, felt disconnected from social studies lessons and experienced a decline in productivity. According to the findings from parent perspectives, parents stated that their children did not want to participate in social studies lessons, had learning gaps, felt that the lessons were not tailored to their children's needs, did not watch EBA TV broadcasts, perceived that the teacher did not provide additional support for their children and mentioned that distance education caused attention deficits in their children. In all stakeholder perspectives, it was concluded that the distance education process mostly had negative effects on inclusive students. Additionally, both teachers and parents frequently expressed that the implemented practices during the pandemic were designed according to typically developing students, resulting in inclusive students being neglected.

Keywords: Inclusive education, social studies education, distance education, individuals with special needs

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ETİK BEYANI.....	ii
ÖZGEÇMİŞ	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
BÖLÜM I: GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1.5. Araştırmanın Varsayımları	6
1.6. Araştırma Tanımları	6
BÖLÜM II: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	7
2.1. Özel Gereksinim Kavramı	7
2.2. Özel Gereksinimli Bireyler.....	7
2.2.1. Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler	7
2.2.2. İşitme Yetersizliği Olan Bireyler.....	8
2.2.3. Görme Yetersizliği Olan Bireyler	9
2.2.4. Fiziksel Yetersizliği Olan Bireyler	9
2.2.5. Dil ve Konuşma Güçlüğü Olan Bireyler	10

2.2.6. Öğrenme Güçlüğü Olan Bireyler.....	10
2.2.7. Duygu Davranış Bozukluğu Olan Bireyler	11
2.2.8. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler	11
2.2.9. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Bireyler	12
2.2.10. Üstün Yetenekli Bireyler	13
2.3. Kaynaştırma Eğitimi.....	13
2.3.1. Kaynaştırma Eğitiminin Tanımı	13
2.3.2. Kaynaştırma Eğitiminin Amaç ve İlkeleri.....	15
2.3.3. Kaynaştırma Eğitiminin Uygulanması	18
2.3.4. Türkiye’de Kaynaştırma Eğitimi	21
2.3.5. Kaynaştırma Eğitiminde Becerilerin Desteklenmesi.....	23
2.4. Sosyal Bilgiler Dersi.....	27
2.4.1. Sosyal Bilgiler Kavramı	27
2.4.2. İlkokulda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.....	30
2.4.3. Kaynaştırma Eğitiminde Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	36
2.5. Uzaktan Eğitim	39
2.5.1. Uzaktan Eğitimin Tanımı	39
2.5.2. Uzaktan Eğitimin Avantajları ve Dezavantajları.....	41
2.6. İlgili Araştırmalar	44
2.6.1. Kaynaştırma Eğitiminde Sosyal Bilgiler Dersini İnceleyen Araştırmalar..	44
2.6.2. Uzaktan Eğitimde Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitimini İnceleyen Araştırmalar	51
BÖLÜM III: YÖNTEM.....	58
3.1. Araştırma Modeli.....	58
3.2. Çalışma Grubu	60
3.3. Veri Toplama Araçları.....	63
3.3.1. Öğretmen Görüşme Formu	64
3.3.2. Öğrenci Görüşme Formu	65
3.3.3. Veli Görüşme Formu	65
3.4. Verilerin Toplanması.....	65
3.5. Verilerin Analizi	66

BÖLÜM IV: BULGULAR..... 68

4.1. Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanan Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Dair Bulgular 68

4.2. Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanan Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Kaynaştırma Öğrencilerinin Görüşlerine Dair Bulgular 86

4.3. Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanan Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Kaynaştırma Öğrencisi Velilerinin Görüşlerine Dair Bulgular . 97

BÖLÜM V: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER 109

5.1. Sonuç ve Tartışma 109

5.2. Öneriler 117

KAYNAKÇA..... 119

EKLER 131

EK 1 – Etik Kurul İzni..... 131

EK 2 – Uygulama İzni 132

EK 3 – Öğretmen Görüşme Formu 133

EK 4 – Öğrenci Görüşme Formu..... 134

EK 5 – Veli Görüşme Formu..... 135

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BEP: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı

DEHB: Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

EBA: Eğitim Bilişim Ağı

EBA TV: Eğitim Bilişim Ağı Televizyonu

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

RAM: Rehberlik ve Araştırma Merkezi

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2.4.2.1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Beceriler.....	33
Tablo 2.4.2.2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler	34
Tablo 2.4.2.3. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4. Sınıf Kazanımlarının Dağılımı	35
Tablo 3.2.1.Çalışma Grubunda Yer Alan Sınıf Öğretmenlerinin Betimsel Özelliklerine İlişkin Bilgiler.....	61
Tablo 3.2.2. Çalışma Grubunda Yer Alan Kaynaştırma Öğrencilerinin Betimsel Özelliklerine İlişkin Bilgiler	62
Tablo 3.2.3. Çalışma Grubunda Yer Alan Velilerin Betimsel Özelliklerine İlişkin Bilgiler	63
Tablo 4.1.1. Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinde Yaptığı Uygulamalara, Kullandığı Yöntem, Teknik ve Materyallere İlişkin Görüşleri.....	68
Tablo 4.1.2. Uzaktan Eğitim Sürecindeki Sosyal Bilgiler Dersi Uygulamalarının Kaynaştırma Öğrencileri Açısından Verimliliğine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri	73
Tablo 4.1.3. Kaynaştırma Öğrencisi Velilerinin Uzaktan Eğitim Sürecine Katılımına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri	77
Tablo 4.1.4. Uzaktan Eğitim Sürecinde MEB Tarafından Sağlanan Sosyal Bilgiler Dersi İçeriklerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri	79
Tablo 4.1.5. Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersi Kaynaştırma Uygulamalarında Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadığı Sorunlara İlişkin Görüşleri	81
Tablo 4.1.6. Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersi Kaynaştırma Uygulamalarının Verimliliğini Artırmaya Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin Önerileri	84
Tablo 4.2.1. Kaynaştırma Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri.....	86
Tablo 4.2.2. Kaynaştırma Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Görüşleri	88
Tablo 4.2.3. Kaynaştırma Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Televizyonda Yayınlanan Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Görüşleri	91
Tablo 4.2.4. Kaynaştırma Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersinde Yaşadığı Sorunlara İlişkin Görüşleri.....	93
Tablo 4.2.5. Kaynaştırma Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersinin Verimliliğini Artırmaya Yönelik Önerileri	95

Tablo 4.3.1. Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersi Uygulamalarına İlişkin Velilerin Görüşleri.....	97
Tablo 4.3.2. Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Sınıf Öğretmeninin Sunduğu Bilgilendirme ve Desteğe İlişkin Velilerin Görüşleri	101
Tablo 4.3.3. Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersi Kaynaştırma Uygulamalarında Öğrencinin Yaşadığı Sorunlara İlişkin Velilerin Görüşleri	103
Tablo 4.3.4. Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersi Kaynaştırma Uygulamalarının Verimliliğini Artırmaya Yönelik Velilerin Görüşleri.....	106

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Özel Gereksinimli Bireyler İçin Eğitim Ortamları (Salend, 2008)	18
Şekil 2. Türk Eğitim Sistemi Sorunları (İşman, 2011)	45

BÖLÜM I: GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Çocuklar hem karakter özellikleri hem de gelişim süreçleriyle farklılıklara sahip olan ve farklılıkları sonucu özelleşen varlıklardır. Her çocuğun özel oluşu ona bu doğrultuda hizmetler sunmayı ve gelişim hedeflerinin de onun özelliklerine göre olmasını gerektirir. İlkokul ise farklı bireysel özelliklere sahip birçok çocuğun aynı sınıfta yer aldığı ve kaynaştığı eğitim ortamlarıdır. İlkokul, çeşitlilikleri bir araya toplamasının yanında çocukların hem var olan bilgi ve becerilerini geliştirmede hem de onlara yeni bilgi ve beceriler kazandırmada önemli bir ortam olmaktadır. Çeşitliliğin ve bireysel farklılığın bu kadar geniş olduğu ilkokulda, eğitim ve öğretimde kullanılan yöntemlerin de aynı çeşitlilik yelpazesini sunması gerekir. Böylece, her bir öğrencinin ihtiyacına yönelik eğitim programı sunularak öğrenciler kapsayıcı eğitim çerçevesinde öğretim hayatına dahil edilecektir. Bu durum ilkokulda önemli bir yere sahip olan kaynaştırma eğitimini de doğrudan etkilemektedir.

Özel gereksinimli çocuklar da her çocuk gibi kişisel farklılıklara ve çeşitli özelliklere sahip olan bireylerdir. Kimi zaman özel eğitim sınıflarında yalnızca özel gereksinimli çocuklarla birlikte eğitimlerine devam etseler de uygun görülmesi halinde kaynaştırma eğitimi altında da eğitim öğretim hayatlarına devam edebilmektedirler. Bu noktada kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli bireylerin en az kısıtlayıcı ortam ilkesine bağlı kalınarak normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte destek eğitim hizmetlerinin de sağlanmasıyla aynı ortamda eğitim görmesi olarak tanımlanabilir (Odluyurt, 2019). Özel gereksinimli bireyler her ne kadar en az kısıtlayıcı ortam ilkesine göre sınıflara yerleştirilseler de bu durum öğrencinin sorunsuz bir şekilde eğitimine devam edeceği anlamına gelmemektedir. Bu nedenle destek eğitim hizmetleri ve eğitim paydaşlarının iş birliğine büyük bir önem yüklenmektedir. Aksi takdirde destek eğitim hizmeti sağlanmayan ve bireysel eğitim planına göre eğitim almayan kaynaştırma öğrencisi, sınıfla bütünleştirilmek yerine yalnızca sınıfa yerleştirilmiş olmaktadır. Bu durum ise ne kaynaştırma ne de bütünleştirme ilkeleriyle uyumaktadır.

Kaynaştırma eğitiminde destek eğitim hizmetlerinin aktif rol alması ve sınıf öğretmeni ile iş birliği sağlanması halinde öğrencinin akademik başarısı önemli ölçüde desteklenerek gelişim göstermektedir. Fakat kaynaştırma eğitiminde yalnızca akademik becerilerin değil

akademik olmayan becerilerin desteklenmesi de hedeflenmektedir. Nitekim özel gereksinimli öğrenci için iletişim kurma, yardım etme, yönergeleri takip etme, etkinliğe katılma, bir gruba dahil olma, kendi fikrini ve duygularını anlatma gibi sosyal becerilerinin gelişeceği ve destekleneceği arkadaş ortamlarında bulunabilmesi, kaynaştırma eğitiminin en önemli yararlarından biri olarak görülmektedir (Özdemir, 2020a). Sınıf ortamında hem öğretmenin hem de öğrencilerin iş birliği ve kaynaştırma öğrencisini kabulü sayesinde özel gereksinimli öğrenciler sosyal ve akademik açıdan kendilerini geliştirebilecek ortamı bulmaktadır. Fakat öğretmen ve akran faktörünün ortadan kalkmasının, kaynaştırma öğrencisinin sosyal ve akademik becerilerinin gelişiminde olumsuz bir etki yaratacağı düşünülmektedir.

Kaynaştırma öğrencilerinin hem akademik hem de sosyal becerilerinin gelişmesinde sosyal bilgiler dersi oldukça önemlidir. Geniş bir kapsamı olan sosyal bilgiler dersi, öğrencilerin kendini ve çevresini tanımada, çevresine uyum sağlamada ve düşünme becerilerini geliştirmede uygun ortamı hazırlamaktadır. Normal gelişim gösteren öğrenciler bu ders içinde yer alan birçok davranışı yaşam içinde edinebilir. Özel gereksinimli öğrencilerse yetersizliklerinden dolayı bu becerileri yaşam içinde geliştirme açısından geride kalabilir (Özyürek, 2009). 2018 yılında yayımlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programı incelendiğinde öğrencilerin milli bilincinin oluşması, insan ile çevre arasındaki ilişkiyi kavraması, milli ve manevi değerleri benimsemesi, temel iletişim becerilerini kullanması, birey olarak ilgi ve isteklerinin farkına varması gibi birçok donanıma sahip olmasının amaçlandığı görülmektedir. Bunun yanında eleştirel düşünme, gözlem, iş birliği, problem çözme ve karar verme gibi temel becerilerle birlikte adalet, eşitlik, özgürlük, sorumluluk, duyarlılık, dürüstlük gibi değerlerin de kazandırılması bu ders kapsamında amaçlanmaktadır (MEB, 2018a). Öğretim programındaki amaçlar göz önüne alındığında bu dersin hem normal gelişim gösteren öğrenciler hem de kaynaştırma öğrencileri üzerindeki önemi açıkça görülmektedir. Özel gereksinimli öğrencilerin bağımsız bir hayata hazırlanması noktasında gerekli becerileri barındırdığı dikkat çekmektedir.

Akademik becerileri geliştirmede teknoloji uzun zamandır kullanılmaktadır. Teknolojik uygulamalar eğitimde birçok olumlu çıktıya sahip olsa da olumsuz yönleri de olabilmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle eğitim öğretim hayatına giren kavramlardan biri de uzaktan eğitimidir. Uzaktan eğitim kimi durumlarda tercih olarak sunulsa da 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 virüsünün pandemiye başlatmasıyla zorunlu bir şekilde

eğitim öğretim hayatına giriş yapmıştır. Uzaktan eğitim şu ana kadar çoğunlukla yükseköğretimde kullanılmış olsa da pandemi döneminde ilkökul dahil tüm kademelerde zorunlu olarak kullanılmıştır. Uzaktan eğitim, yaş grupları gereği ilkökul kademesinde güçlükler yaratırken bu süreç kaynaştırma öğrencileri için daha zorlu olmuştur. Kaynaştırma eğitiminde büyük öneme sahip olan öğretmen ve akran faktörü uzaktan eğitimde sanal ortama taşınmıştır. Bu durumun özel gereksinimli öğrencilerin akademik başarısını ve sosyal hayatını olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Ayrıca bu dönemde özel gereksinimli bireylerin çoğunlukla hizmet aldığı özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri de bir süre kapanmak zorunda kalmıştır. Bu durum daha önce edinilen akademik ve sosyal becerileri sürdürmede kaynaştırma öğrencileri ve velilerinin zorluklar yaşamasına sebep olabilir. Özellikle birçok önemli beceriyi kazandırmayı hedefleyen sosyal bilgiler dersine ilkökul dördüncü sınıf öğrencileri bu süreçte geçiş yapmak zorunda kalmıştır. Sosyal bilgiler dersi pek çok önemli becerileri içinde barındırmasının yanında ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin ortaokula geçecek olması nedeniyle de önemlidir. Çünkü zayıf bir temel ile ortaokula geçişin öğrencilerin eğitimde eksiklikler yaşanmasına yol açacağı söylenebilir. Kaynaştırma öğrencilerinde ise bu eksiklik uzaktan eğitim süreci nedeniyle daha geniş kapsamlı olabilir. Bu durum sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde kaynaştırma öğrencileri için sosyal bilgiler dersinde özel olarak yaptıkları uygulamalara ve düzenlemelere bağlıdır. Kaynaştırma öğrencileri için yapılan bireyselleştirilmiş etkinlikler onları eğitimden koparmamak ve becerilerini geliştirmesini sağlamak için bu süreçte daha önemli olmuştur. Yalnızca sınıf öğretmenleri tarafından yapılan kaynaştırma uygulamaları değil MEB tarafından yapılan uygulamalar da oldukça önemlidir. Alanyazında ise bu denli önemli olan bir konunun ele alınmadığı ve uzaktan eğitim sürecinde özel gereksinimli öğrencilere yönelik yapılmış olan çalışmaların az sayıda olduğu görülmektedir.

Bu bilgi ve görüşlerden hareketle araştırmanın temel problemi “ilkökul dördüncü sınıf kaynaştırma öğrencilerinin, veli ve öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşleri nelerdir?” sorusundan oluşmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde uygulanan kaynaştırma uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin, ilkökul dördüncü sınıf

kaynaştırma öğrencilerinin ve kaynaştırma öğrencisi velilerinin görüşlerinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde uygulanan kaynaştırma uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?
2. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde uygulanan kaynaştırma uygulamalarına ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin görüşleri nelerdir?
3. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde uygulanan kaynaştırma uygulamalarına ilişkin kaynaştırma öğrencisi velilerinin görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Kaynaştırma eğitimi kapsayıcı eğitim temeline dayanarak her bir öğrencinin kendi ihtiyaçları doğrultusunda eğitim almasını ve böylece içinde bulunduğu toplumla bütünleştirilmesini hedefler. Etkili bir kaynaştırma eğitimi ise, öğrencilerin ne tür farklılıkları olursa olsun müfredatı onlara uygun hale getirerek sunmayı gerektirir. Böylece öğrencilerin toplum içinde başarı elde etmesini sağlar (Diken ve Batu, 2020). Kaynaştırma eğitime yönelik hedeflerin başarı odaklı olması ne yazık ki uygulamalara yansımamaktadır. Türkiye’de kaynaştırma eğitiminin yasal dayanakları bulunmasına rağmen uygulamada sıkıntılar yaşandığı birçok çalışma sonucunda ortaya konmaktadır (Çuhadar, 2006; Duran Düşünür, 2018; Erüstün Bulutoğlu, 2019; Güzel, 2014; Kot, Sönmez, Yıkılmış ve Çiftci Tekinarslan, 2015; Pamuk, 2016; Ülger, 2019; Yorulmaz, 2015). Bu nedenle kaynaştırma eğitime ilişkin çalışmaların artırılması ve eksikliklerin belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Böylece ortaya konan eksiklikler ve öneriler doğrultusunda kaynaştırma eğitiminin geliştirilerek olması gerektiği noktaya taşınacağına inanılmaktadır.

Sosyal bilgiler dersi geçmişten günümüze gelen bilgi ve kültürü bize aktaran, insan ilişkileri ile insanın çevreyle olan etkileşimi ele alan bir derstir. Bu yönleriyle sosyal bilgiler dersi çocukların alışkanlıklarının, davranışlarının, bilgi, beceri ve tutumlarının temelini sağlam oluşturulmasında önemli bir yer tutmaktadır (Güzel Özmen ve Aykut, 2020). Sosyal bilgiler dersi bilgi ve değerleri aktarmasının yanında bireyleri etkili birer vatandaş haline getirecek pek çok beceriyi de öğrencilere sunmaktadır. Bu sayede kaynaştırma öğrencilerinin de bu becerileri edinmesinde ve geliştirmesinde fırsat tanıyan sosyal bilgiler dersi, özel gereksinimli bireylerin toplumla bütünleşmesinde öncü olmaktadır. Bu durum

hem kaynaştırma eğitiminde sosyal bilgiler dersinin önemini hem de bu çalışmada sosyal bilgiler dersinin ele alınmasındaki sebebi ortaya koymaktadır.

Kaynaştırma eğitimiyle ilgili yapılmış pek çok araştırma literatürde bulunmaktadır. Kaynaştırma eğitiminde sosyal bilgiler dersini inceleyen çalışmalara bakıldığında; kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi başarılarının iyi olmadığı (Görmez, 2016), öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde kaynaştırma ilkelerine uygun hareket etmeye çalıştığı fakat yeterli bilgiye sahip olmadıkları (Kot vd., 2015) görülmektedir. Bunun yanında sosyal bilgiler dersinin özel gereksinimli öğrencilerin toplumla bütünleştirilmesinde önemli bir yeri olduğu (Sarılarhamamı ve Demirkaya, 2021), kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersini gerekli bulduğu, kendilerini sosyalleştirdiği, görgü ve davranış kurallarını öğrettiğini düşündükleri (Büyükalın ve Yaylacı, 2018) sonuçlarına da ulaşılmıştır. Bu durum sosyal bilgiler dersinin kaynaştırma eğitimindeki önemini kanıtlarken yetersiz bilgi, beceri ve uygulamalar nedeniyle kaynaştırma eğitiminin tam olarak gerçekleştirilemediğini de göstermektedir. Bir diğer yandan uzaktan eğitimde özel gereksinimli öğrencilere ilişkin öğretmen görüşlerinin incelendiği çalışmada, özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarının uzaktan eğitim ile giderilmesinin zor olduğu ve bu öğrencilerin yüz yüze eğitimde kazandığı birçok beceriyi uzaktan eğitimde sürdüremedikleri (Mengi ve Alpdoğan, 2020) belirtilmiştir. Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde her bir beceri uzun uğraşlar sonucunda öğrenciye kazandırılmaktadır. Becerilerin kazandırılması kadar sürdürülmesi ve günlük hayatta kullanılması da önemlidir. Fakat becerilerin unutulması özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde ileriye dönük olumsuz sonuçlar yaratabilir.

Bu bağlamda kaynaştırma eğitiminde sosyal bilgiler dersi önemli görülse de uzaktan eğitim sürecinde özel gereksinimli öğrencilere yönelik bu dersi ele alan bir çalışma olmadığı görülmektedir. Ayrıca yine literatürde, uzaktan eğitimde özel gereksinimli öğrenciler kapsamında yapılan çalışmaların az sayıda olduğuna dikkat edilmiştir. Bu durum uzaktan eğitim sürecinde özel gereksinimli öğrencilerin arka planda kaldığını düşündürmektedir. Yapılan çalışmalar ise genel olarak öğretmen bakış açısıyla sınırlandırılmıştır. Öğrenci, öğretmen ve veli iş birliği eğitimin her kademesinde öğrenciyi başarıya ulaştırmada büyük öneme sahiptir. Bunun yanında veliler, uzaktan eğitim sürecinde öğretmenler kadar eğitimin bir parçası olmuş ve süreçte aktif olarak yer almıştır. Kaynaştırma öğrencileri ise süreci öğrenci açısından aktarabilecek birincil kaynaklardır. Bu nedenle öğrenci, öğretmen ve veli bakış açılarını bir arada incelemesi bu çalışmanın önemli bir yönünü oluşturmaktadır.

Çalışmanın literatürdeki eksikliği azaltacağı ve kaynaştırma öğrencileri için yapılacak olan uzaktan eğitim planlamalarında tasarımcılara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. 2020-2021 eğitim öğretim yılında toplanan verilerle,
2. Tekirdağ ili Çorlu ilçesi sınırlarında temsil etmesi için seçilen dört ilkokulda araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin, dördüncü sınıf kaynaştırma öğrencilerinin ve velilerinin görüşleri ile,
3. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersi çerçevesinde gerçekleştirilen kaynaştırma uygulamalarıyla sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılan öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşme sorularını içtenlikle, tarafsız bir şekilde cevaplandıkları varsayılmıştır. Araştırmaya katılan grubun görüşlerinin konuyu yansıttığı varsayılmıştır.

1.6. Araştırma Tanımları

Kaynaştırma eğitimi: Özel gereksinim gerektiren çocukların, normal gelişim gösteren yaşıtlarıyla normal sınıflarda eğitim ve öğretime özel bir şekilde dahil edilmesidir (MEB, 2013).

Kaynaştırma öğrencisi: Normal gelişim gösteren öğrencilerle birlikte eğitim almaya uygun olan özel gereksinimli bireylerdir.

Sosyal bilgiler dersi: Sosyal bilgiler; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlerle insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi konularının bütünleştirilmiş bir şekilde ele alındığı bir ilköğretim dersi (MEB, 2018a, s.9).

Uzaktan eğitim: Uzaktan eğitim; öğretmen ve öğrenci arasındaki mekan kısıtlamasını kaldıran, özellikle teknoloji ile eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü, zaman ve mekan özgürlüğü sunan bir eğitim modelidir (İşman, 2011, s.1).

BÖLÜM II: KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Özel Gereksinim Kavramı

Özel gereksinim, bireylerin toplum içinde eşit bir şekilde var olabilmesi ve yaşamlarını sürdürebilmesi için fiziksel veya gelişimsel kısıtları olmayan bireylere karşı farklı düzenlemeler, haklar ve hizmetlere gerek duymasıdır. Bu hak ve hizmetler sağlık, eğitim, hukuk gibi birçok alanda kendini gösterebilir.

Özellikle eğitim öğretim hayatına başlayacak olan özel gereksinimli bireylerde özel eğitim ihtiyacı bu düzenlemelerin başında gelmektedir. Özel eğitimle, farklı gelişimsel süreçler nedeniyle genel eğitimden yararlanamayan bireylere özel araç, yöntem ve materyaller kullanılarak uzman personeller tarafından eğitim öğretim hizmeti verilmektedir (Ünlü, 2019). Özel gereksinimli bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmede birçok bakanlık tarafından hizmetler sunulmaktadır. Ayrıca üniversiteler kapsamında da çalışmalar, tıbbi ve eğitsel yardımlar yapılmaktadır. Bu bireylerin hayat standartlarının yükseltilmesi konusunda yerel yönetimler bilinçlendirilmeye çalışılmakta, eğitimle ilgilenen vakıf ve dernekler de katkı sunmaktadır (Güven, 2016). Sunulan hizmetler sonucunda özel gereksinimli bireylerin toplum içinde kendini rahat hissetmesi ve her birey gibi sahip olduğu hakları kullanması sağlanmaya çalışılmaktadır. Böylece bu bireylerin toplum içinde bağımsız bir şekilde yaşayabilmesi amaçlanmaktadır.

2.2. Özel Gereksinimli Bireyler

2.2.1. Zihinsel Yetersizliği Olan Bireyler

Zihinsel yetersizlik, bireyin zihinsel işlevlerde kısıtlı kalmasının yanında kavramsal ve sosyal becerilerde de sınırlılıklar yaşadığı bir engel durumudur. Genellikle ağırlık seviyesine göre; hafif düzeyde zihinsel yetersizlik, orta düzeyde zihinsel yetersizlik, ağır düzeyde zihinsel yetersizlik ve çok ağır düzeyde zihinsel yetersizlik olarak sınıflandırılır (Yıldırım Doğru, 2011b). Zihinsel yetersizliği olan bireyler ağırlık düzeyine göre iletişim kurmada, öz bakımını gerçekleştirmede, sosyal ve akademik beceriler ile kendini yönetmede sıkıntılar yaşar (Çifci Tekinarslan, 2019). Çocukların birçoğunun okula başlayana kadar zihinsel yetersizlikleri fark edilemese de 18 yaşına gelene kadar zekâ geriliği kendini göstermektedir. Akademik beklentilerin artması ve öğrencilerin zorlanmaya başlamasıyla iki veya üçüncü sınıfta zihinsel yetersizliğin belirtileri görülmeye başlanır. Hafif düzeyde zihinsel

yetersizliği olan çocuklar genellikle ortaokul seviyesinde akademik becerilere sahip olabilir. Ayrıca günlük yaşam becerilerini geliştirip toplum içinde başkalarına daha az ihtiyaç duyarak hayatlarını sürdürebilir. Ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocuklarda genellikle zihinsel yetersizliğe ek olarak farklı yetersizlikler ve hastalıklar da görülebilmektedir (Heward, 2014). Bu durumda çoklu yetersizliği olan çocukların farklı bir şekilde ele alınarak yapılacak olan uygulamaların ve eğitimlerin buna göre şekillendirilmesi gerekir.

2.2.2. İşitme Yetersizliği Olan Bireyler

İşitme yetersizliği, bireyin kısmen ya da tamamen işitme duyusunda eksiklik yaşamasından kaynaklanan bir durumdur. Bu yetersizlik bireylerin konuşmaya geç başlamasına veya konuşma yetisini kazanamamasına, böylelikle iletişimde güçlük çekmesine yol açabilir. İşitme yetersizliğini aza indirmek için bireyler ses yükseltici işitme cihazları veya koklear implant gibi biyonik kulak cihazları kullanabilir.

İşitme yetersizliği olan bireylerin yaşadığı en büyük sıkıntılardan biri dil becerisi gelişiminin yavaş ve kavram bilgisinin az olmasıdır. Bu durumda çocuk kendi duygu düşüncelerini paylaşmada sıkıntı yaşadığı gibi karşısındaki insanların düşüncelerini anlamada da zorluk yaşar (Yıldırım Doğru, 2011b). İşitme engelli bireyler küçük yaşta özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitim almaya başlayarak gelişimleri desteklendiği sürece normal gelişim gösteren akranlarından çok fazla geri kalmazlar. Özellikle küçük yaşta işitme cihazı kullanmaya başlayan çocuklar dil ve bilişsel gelişimde problem yaşamayabilir.

İşitme yetersizliği olan bireylerde kimi zaman bilişsel ve davranışsal yetersizlikler de görülebilir. Bunlardan en sık karşılaşılanlar zihinsel yetersizlik, öğrenme güçlüğü ve dikkat eksikliğidir. İşitme yetersizliğine ek olarak görülen engeller, işitme kaybının nedeni ile bağlantılı olabilir (Hunt ve Marshall, 2012). Ayrıca bireyde işitme yetersizliğinden dolayı gelişmeyen dil ve bilişsel beceriler öğrenme güçlüğü veya dikkat eksikliği yaratabilir. İşitme kaybı çocuğun dil ve iletişim becerilerinde, akademik başarısında, sosyal ve duygusal gelişiminde olumsuz etkilerde bulunur. Bu etkinin büyüklüğü işitme yetersizliğinin derecesine, işitme yetersizliğinin başladığı yaşa, çocuğun ailesindeki kişilerin tutumuna ve diğer yetersizliklerin varlık veya yokluğuna göre değişmektedir (Heward, 2014). Tüm bunların yanında işitme yetersizliğine sahip bir çocuk erken tanılamayla birlikte tedavi görmeye ve özel eğitime başladığı sürece yaşitlarını yakalayabilir. Bu noktada çocuğun en

erken vakitte tedavi görmesi ya da cihaz kullanmaya başlaması gerekir. Cihaz kullanımı sonrası işitme eğitimi ve dil terapileriyle çocuğun dil ve işitsel gelişimi hızlandırılabilir.

2.2.3. Görme Yetersizliği Olan Bireyler

Görme yetersizliği, bireyin kısmen ya da tamamen görme yetisini kaybetmesinden dolayı akademik ve sosyal hayatının olumsuz etkilendiği bir durumdur. Görme engelliler, az gören ve kör olarak sınıflandırılır. Görme engeli olan bireyler çocukluğundan itibaren normal gelişim gösteren akranlarıyla aynı gelişim sürecinde ilerler. Fakat görme yetersizliğinden dolayı bazı gelişim alanlarında desteğe ihtiyaç duyabilirler (Yıldırım Doğru, 2011b). Görme bozukluğu veya herhangi bir yetersizliği olmayan çocuklar deneyimleri ve çevreleriyle olan etkileşimleri sonucu sürekli öğrenme halindedir. Bu sayede yaşamları süresince ekstra bir çaba sarf etmeden gördüklerinden yeni bilgiler elde ederler. Fakat görme yetersizliği olan bireyler bu tarz tesadüfi öğrenmelere kapalıdır (Heward, 2014). Görme engelli bireylerde dokunarak ve işiterek öğrenme hem eğitim hayatlarında hem de günlük hayatlarında çok önemlidir. Bu nedenle görme yetisi olmasa da diğer duyarlarını aktif olarak kullanabileceği ortamlar yaratılmalı, buna yönelik eğitimle desteklenmelidir. Görme engelli bireylere Braille alfabesi öğretilerek okuma ve yazma becerisi kazandırılabilir. Böylece bireylerin okuyarak pek çok şeyi öğrenme olanağı artar.

2.2.4. Fiziksel Yetersizliği Olan Bireyler

Fiziksel yetersizlik veya ortopedik yetersizlik; vücudun iskelet, kas veya eklem sisteminde oluşan bozukluk veya hastalıktan kaynaklanan bir engel durumudur. Bu engel, kas sisteminin etkilenmesi veya merkezi sinir sisteminin zedelenmesi durumlarında ortaya çıkabilir. Fiziksel yetersizlik doğuştan olabileceği gibi kaza veya hastalık sonucu sonradan da oluşabilir (Yıldırım Doğru, 2011b). Serebral palsi, okul çağındaki çocuklarda en sık görülen ve kişinin kas hareketleri ile motor becerilerini etkileyen bir fiziksel yetersizliktir. Serebral palsinin tipine ve derecesine göre bireyler, kol ve bacaklarını çok az kontrol edebilir veya hiç kontrolünü sağlayamayabilir. Bunun yanında göz koordinasyonu ve konuşmada güçlük de görülebilir (Heward, 2014). Bireylerde fiziksel yetersizliğin olması zihinsel gelişimlerinin de bundan etkilendiği anlamına gelmez. Fakat bazı durumlarda fiziksel yetersizlikle birlikte bilişsel süreçlerin de etkilendiği görülmektedir (Hunt ve Marshall, 2012). Bu durum fiziksel yetersizliğin türüne ve beyinde bir hasara neden olup olmadığına göre değişmektedir. Fiziksel yetersizliği olan çocuklar özellikle zihinsel bir engele de sahip

olmadıkları durumda akranları ile genel eğitim sınıflarında öğrenimlerine devam edebilir. Yalnızca okul ve sınıf içinde öğrenciyi destekleyecek ve sınıfa rahatlıkla girip çıkabilmesini sağlayacak bazı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

2.2.5. Dil ve Konuşma Güçlüğü Olan Bireyler

Dil ve konuşma güçlüğü; bireylerin ses veya artikülasyon bozukluğu gibi nedenlerle sözel iletişim kurmada sıkıntı yaşaması durumudur. Bu durum bireylerin eğitim hayatında ve sosyal katılımında olumsuz etkilerde bulunur. Dil ve konuşma güçlüğü; işitme yetersizliği, konuşma organları veya kas ve sinir sistemlerinde oluşan sorunlar, zihinsel yetersizlik gibi nedenlerden kaynaklanabilir (Yıldırım Doğru, 2011b). Dil ve konuşma bozuklukları genellikle çocuk okul çağına gelene kadar fark edilmez ve eğitime başladığında sınıf öğretmeni tarafından fark edilir. Dil ve konuşma bozukluğu birlikte görülebildiği gibi ayrı ayrı da oluşabilir (Karasu, 2020). Gecikmiş konuşma, kekemelik ve artikülasyon (eklemleme) bozukluğu dil ve konuşma güçlüğünde en çok görülen sebeplerdir. Konuşma becerisi sonradan öğrenilen bir beceri olduğu için yaşam içinde geliştirilebilir ve çeşitli yollarla desteklenebilir. Dil ve konuşma terapileri bu yollardan biridir. Ayrıca bu süreçte çocuğun akranları ile aynı ortamda bulunarak dil gelişimini pekiştirmesi hem akranları hem de öğretmeni tarafından cesaretlendirilerek konuşmaya teşvik edilmesi gerekmektedir.

2.2.6. Öğrenme Güçlüğü Olan Bireyler

Öğrenme güçlüğü; bireylerin okuma, yazma, matematik problemlerini çözme veya anlama gibi süreçlerde sıkıntı yaşamasına neden olan bir durumdur. Öğrenme güçlüğü genellikle disleksi, disgrafi ve diskalkuli olarak sınıflandırılır. Öğrenme güçlüğü olan bireylerin zekâ düzeyinde herhangi bir sorun olmamakla birlikte normal zekâ aralığında yer alırlar. Bu bireylerin zihinsel becerileri gelişmiş olsa da bazı temel becerilerde zorlandıkları görülür (M. A. Melekoğlu, 2020). Özel öğrenme güçlüğüne sahip olan kişilerin hem bireysel özellikleri hem de öğrenme biçimleri birbirinden oldukça farklıdır. Disleksi (okuma güçlüğü) olan çocuklar, gün, ay, mevsim gibi sıralamalarda sıkıntı yaşar; dinlediği veya okuduğu bir metni anlatması istendiğinde zorlanırlar. Okuma hızı yavaştır ve kimi harflerin seslerinde yanlışlık yaparlar. Disgrafi (yazma güçlüğü) olan çocuklar da genel olarak kötü ve okunaksız bir yazı biçimine sahiptir. Dikte edilen metinleri yazmada güçlük çeker, bazı harfleri ve sayıları ters yazarlar. Diskalkuli (matematik güçlüğü) olan çocuklar ise sayıları kavramada zorlanır, dört işlem yaparken yavaş yapar ve problemlerde kullanacağı işlemi

seçemezler. Bu çocuklarda genel olarak görülen ortak özellikler; dikkat sürelerinin kısa olması, kişisel eşyalarda düzensiz ve dağınık olması, soyut kavramları anlayamaması ve ince motor becerilerinde zorlanmasıdır (Yıldırım Doğru, 2011b). Bu öğrencilerin eğitiminde veli ve öğretmenlerin öğrencinin eğitimine yönelik olumsuz bir tutuma sahip olmaması gerekir. Aksi halde öğrenciye yönelik oluşan olumsuz tutumlar ve peşin hükümlü kabullenmeler öğrencinin eğitimi önünde en büyük engeli oluşturacaktır. Öğretmen ve veliler çocuğun öğrenebileceğine yönelik inancını korumalı ve bunu çocuğa hissettirmelidir.

2.2.7. Duygu Davranış Bozukluğu Olan Bireyler

Duygu davranış bozukluğu bazı risk faktörlerinin birleşmesi ve birbiri ile etkileşime girmesiyle bireyde duygu ve davranış problemlerinin ortaya çıkmasına neden olan bir durumdur. Duygu davranış bozukluğunun ortaya çıkması biyolojik faktörlerden, aile ile ilgili sebeplerden ve okuldaki sorunlardan kaynaklanabilir. Biyolojik olarak zor mizaçlı ve sinirli bir çocuk çevresinde sürekli olumsuz faktörlerin de bulunmasıyla ileride duygu davranış bozukluğu yaşayabilir. Bunun dışında ailenin çocuğa karşı olan olumsuz tutumu ve davranışları, sağlıklı bir iletişime sahip olmaması, ailenin katı bir disiplin uygulaması ve okuldaki kurallar, ceza teknikleri de duygu davranış bozukluğunu tetikleyebilir (Yıldırım Doğru, 2011a; Özdemir, 2020b). Duygu davranış bozukluğu olan çocuklar benzer olarak saldırganlık, içe dönüklük, kavga etme, yalan söyleme çevresindekileri rahatsız etme, bağırma gibi davranışlar gösterir (Heward, 2014). Bu davranışlar çocuğun dışlanmasına, doğal olarak sosyal ilişkilerinin zayıf olmasına ve akademik başarısının düşük olmasına yol açar. Mümkün oldukça öğrenciye karşı aile ve okul iş birliğinde olmalı, öğrenciyi başarı göstereceği durumların içine çekmelidir.

2.2.8. Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireyler

Otizm spektrum bozukluğu, son zamanlarda dünyada ve ülkemizde tanılama sıklığı artmış olan ve böylelikle dikkat çekmeye başlayan bir durum haline gelmiştir. Bu bozukluk otistik bozukluk, asperger sendromu, atipik otizm, çocukluk dezentengratif bozukluk ve rett sendromu olarak beş kategoriye ayrılmaktadır. Otizm spektrum bozukluğu genellikle bireylerin iletişim, sosyal etkileşim ve davranışları üzerinde gelişimsel bir bozukluk olarak meydana gelmektedir (Karasu, 2020). Otizmli çocukların dil gelişim süreçlerinde gecikme yaşanmaktadır. Zihinsel gelişimlerinde genellikle bir sıkıntı olmasa da sosyal gelişimlerinde yetersizlik görülmektedir. Bu bireylerin ortak özellikleri; aynılığı koruma, değişime tepki

verme, arkadaşlık ilişkilerinde sıkıntı, sözel dilde akranlara göre farklı kullanımlar, tekrar eden hareketler, alışkanlıkları ve ritüelleri koruma olarak belirlenmiştir (Yıldırım Doğru, 2011b). Otizm spektrum bozukluğu olan çocuklar sosyal hayata ve eğitim sistemine çeşitli destek hizmetler ve kaynaştırma eğitimi ile dahil edilmektedir. Bu noktada özellikle iletişim becerilerinin geliştirilmesinde, bilişsel ve sosyal becerilerin desteklenmesinde, günlük temel yaşam becerilerinin kazandırılmasında özel eğitim ve kaynaştırma eğitiminin önemi büyüktür (Öncül, 2019). Bu çocuklarda erken eğitime başlama ne kadar önemliyse ailelerin bu sürece dahil edilmesi de o kadar önemlidir. Aileler bu çocukların sahip olduğu ortak özelliklere karşı bilgilendirilmeli ve süreç içerisinde destek alabileceği kişilere yönlendirilmelidir. Böylece sunulan eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinin ev ortamında da devam ettirilmesi sağlanacaktır.

2.2.9. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Bireyler

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB) çocuklukta ve ergenlik döneminde görülen; bireylerde dikkatsizlik, dürtüsellik ve/veya hiperaktivite özelliklerinin görülmesine yol açan nörolojik bir bozukluktur. DEHB olan çocukların kiminde dikkat eksikliği baskın görülürken kiminde ise hiperaktif ve dürtüsellik baskın görülmektedir. Bunun yanında kimi çocuklarda dikkatsizlik ve hiperaktivite baskın olarak birlikte de görülebilir (Öncül, 2019). Çocukların özellikleri, baskın olan yetersizliğe göre şekillense de her durumda sosyal ve akademik hayatları olumsuz etkilenmektedir. DEHB olan çocuklar aileleri, öğretmenleri ve sınıf arkadaşları için zorluklar meydana getirebilir. Bu çocukların verilen göreve odaklanamaması, dürtüsel davranışlar sergilemeleri ve sürekli hareket içinde olmaları hem öğrenmeleri üzerinde olumsuz etkilerde bulunur hem de çevresindeki insanlarla kötü etkileşimlere girmesine yol açar (Heward, 2014). DEHB için ilaç tedavisi kimi uzmanlar tarafından önemli görülmektedir. Bu ilaçlar öğrencilerin dikkatini toplamasına, dürtülerine karşı kendini yönetmesine ve odaklanma süresini artırmasına yardımcı olmaktadır. Fakat bunlar çocuğun akademik başarısını doğrudan değiştirmedikleri için bu tedavi sürecinde bireyin eğitimine ve davranışlarına yönelik desteğin de verilmesi gerekmektedir (M. A. Melekoğlu, 2020). Sonuç olarak ilaç tedavisi tek başına kurtarıcı bir unsur olarak görülmemeli, özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetleriyle çocuklar dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğuna karşı bütüncül bir tedavi yaklaşımıyla desteklenmelidir.

2.2.10. Üstün Yetenekli Bireyler

Üstün yetenekli bireyler, genel itibarıyla yaşlarına göre başarı potansiyeli yüksek olan, zihinsel süreçlerde veya sanatsal becerilerde daha iyi performans gösteren, akademik yönden oldukça başarılı kişiler olarak tanımlanmaktadır. Üstün yetenek/zekâ belirtileri çocukta bir yaşından önce görülebildiği gibi geç yaşlarda da ortaya çıkabilmektedir (Sak, 2021). Üstün yetenekli bireylerin tanınmasında sıklıkla zekâ testleri kullanılmaktadır. Bunun yanında öğretmen, aile ve akranların aday göstermesinden veya performans değerlendirmesi gibi yöntemlerden de yararlanılmaktadır (M. Melekoğlu, 2020). Üstün yetenek, genellikle toplum tarafından yalnızca olumlu yönleri olan bir durum gibi görülse de aslında birçok tedbirin alınmasını gerektiren bir süreçtir. Üstün yetenekli bireyler; becerileri hızlı edinme, düşüncelerini açık bir şekilde ifade etme, araçların kullanımını kolayca öğrenme, daha az motivasyona ihtiyaç duyma gibi olumlu özelliklere sahip olabilir. Bunun yanında liderlik özelliği göstererek kimi tartışmalarda baskınlık kurma, sabırsızlık, ilgiyi çabuk kaybetme, kurallardan rahatsız olma gibi olumsuz yönleri de olabilir (Karasu, 2020). Üstün yetenekli bireyler aile ve okul ortamında dikkatlice ele alınmalıdır. Hızlı kavraması ve kendi çabasıyla birçok şeyi rahatlıkla öğrenebilmesi nedeniyle öğretmenler bu tür öğrenciler için ekstra çabaya gerek duyulmadığı düşüncesine kapılabilir. Fakat üstün yetenekli bireylerin de öğretmenler ve destek hizmetler aracılığıyla desteklenmesi ve yetenekleri doğrultusunda uygun yerlere yönlendirilmesi gerekir.

2.3. Kaynaştırma Eğitimi

2.3.1. Kaynaştırma Eğitiminin Tanımı

Özel gereksinimli bireyler, toplum içinde akranlarına göre kimi yetersizliklere veya üstünlüğe sahip olan bireylerdir. Bu bireylerin eğitimleri söz konusu olduğunda özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi kavramları ortaya çıkmaktadır. Bu noktada özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi arasında özel gereksinimli bireylerin yetersizlik türüne, derecesine ve en az kısıtlanacağı ortama göre seçim yapılmaktadır.

Özel gereksinimli bireyler, özel eğitim sınıflarına yerleştirildiklerinde benzer yetersizliğe sahip yaşlıları ile uzman öğretmenler tarafından eğitim görürler. Fakat özel eğitim ile öğrencilerin akranlarından ayrı bir sınıfta eğitim görmesi anlayışı zamanla azalmış, yerini birlikte eğitime bırakarak kaynaştırma uygulamalarının yaygınlaşmasına yol açmıştır (Odluyurt, 2019). Kaynaştırma, felsefik bir görüşü yansıttasının yanında, bu görüş

sayesinde bireysel farklılıkları ve bu süreçteki paydaşları bir noktada buluşturarak bütünleştirmeyi hedefler. Böylece eğitim ortamlarında kaynaştırma ile yetersizlikleri olan ve olmayan tüm bireylerin birlikte aynı ortamda eğitim alabileceği savunulur (Diken ve Batu, 2020). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde kaynaştırma/bütünleştirme eğitimi; özel gereksinimli bireylerin akranları ile etkileşimde bulunarak eğitim öğretimin her kademesinde yer almasını sağlayan, destek eğitim hizmetlerinin de katkısı ile eğitim amaçlarını gerçekleştirmeleri için tam zamanlı veya yarı zamanlı katıldıkları eğitim biçimi olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2018b). Kaynaştırma eğitimi tanımlayacak birçok farklı kaynak olsa da genel itibarıyla özel gereksinimli bireylerin eğitiminde eşitliğin sağlanabilmesi ve toplumla bütünleştirilebilmesi adına yaşlılarıyla birlikte eğitim almaları ve karşılıklı etkileşimde bulunmaları esas noktadır. Bu genel çerçevede etkili kaynaştırma eğitiminin amaç ve ilkeleri şekillenmektedir.

Kaynaştırma uygulamalarının temelini oluşturan kavramlardan biri de en az kısıtlayıcı ortam ilkesidir. Özel gereksinimli bireylerin eğitim ortamlarına karar verilirken esas alınan bu ilkeye göre, öğrencinin akademik ve sosyal becerilerini geliştirmesinde maksimum verim alacağı ortam seçilir. Bu ortam seçimiyle birlikte aynı zamanda öğrencinin hangi özel eğitim hizmetlerinden yararlanacağı da belirlenir. Her öğrencinin bireysel farklılıklarına ve yetersizlik düzeyine göre en az kısıtlı olacağı ortam değişmektedir (Kızılaslan, 2021). Özel gereksinimli öğrenciler için en az kısıtlayıcı ortam olan genel eğitim sınıflarından, özel eğitim okulları ve yatılı okullara kadar birçok eğitim ortamı seçeneği bulunmaktadır.

Şekil 1. Özel Gereksinimli Bireyler İçin Eğitim Ortamları (Salend, 2008)

Şekil 1’de gösterilen özel gereksinimli bireyler için eğitim ortamlarında, yukarıdan aşağıya inildikçe öğrencinin destek eğitim hizmetlerine olan ihtiyacı azalmakta böylelikle en az kısıtlayıcı ortama doğru ulaşılmaktadır. Fakat bu ortamların seçimi tamamen bireyin yetersizlik düzeyine ve ihtiyaçlarına bağlı olup, ilgili kurumların yaptıkları değerlendirmeler sonucu belirlenir. Bu nedenle bir öğrenci için en az kısıtlayıcı ortam genel eğitim sınıfı olabilirken başka bir öğrenci için bu ortam özel eğitim sınıfı da olabilir.

En az kısıtlayıcı ortam olan ve kaynaştırmayı tam olarak kapsayan birinci seçenekte özel gereksinimli öğrenci, destek eğitim hizmetlerine çok fazla ihtiyaç duymaması halinde yaşlarıyla birlikte aynı sistem içinde yer alır. Bu noktada sorumluluk genel olarak sınıf öğretmenine aittir. Kimi durumlarda ise genel eğitim sınıfında yer almaya uygun olan fakat desteğe de ihtiyaç duyan öğrenci için sınıf içinde özel eğitim öğretmeninden, sınıf dışında gezici uzman öğretmenden destek alınabilir. Bununla birlikte okulda oluşturulan kaynak odadan da yararlanılabilir. Sınıf içinde yardımcı öğretmen olması durumunda sınıf öğretmeni ile iş birlikli çalışılır. Özel eğitim sınıfları, özel eğitim okulları ve yatılı okullarda ise özel gereksinimli bireyler tamamen kendilerine uygun müfredat ile özel eğitim öğretmeni tarafından çalıştırılır. En fazla kısıtlayıcı ortam olan evde eğitim ve hastane ortamları ise sağlık problemleri yaşayan ve farklı ortamlara çıkamayan özel gereksinimli bireylere yönelik eğitim çalışmalarını içerir (Diken ve Batu, 2020). Özel gereksinimli bireylerin eğitiminde olabildiğince en az kısıtlayıcı ortamların seçilmesi gerekir. Böylece öğrencinin küçük yaştan itibaren akranlarıyla birlikte olması ve farklı bireylerle iç içe olmaya alışması sağlanır. Fakat bu noktada öğrencinin kabullenildiği bir ortam içinde bulunduğundan emin olunmalıdır.

2.3.2. Kaynaştırma Eğitiminin Amaç ve İlkeleri

Özel gereksinimli bireylerin eğitimlerine ilişkin görüşler zaman içinde değişmiş olup, en başta bu bireylerin eğitimi ayrı okullarda ve kimi zaman yatılı özel eğitim okullarında gerçekleştirilirken günümüzde çoğunlukla genel eğitim sınıflarında akranları ile birlikte kaynaştırma eğitimi altında sürece dahil edilmeleri benimsenmiştir (Kargın, 2004). Kaynaştırma eğitiminde temel olarak özel gereksinimli bireylerin yaşlarıyla aynı okullara ve sınıflara gitmesi, bu sayede akranlarıyla etkileşim içinde olması ve destek eğitim hizmetleri sağlanarak öğrencilerin eğitim hedeflerine ulaşması amaçlanmaktadır.

Kaynaştırmada birçok pozitif yönlü amaç olsa da özel gereksinimli bireyi normale dönüştürmek gibi bir hedef yoktur. Bunun yerine özel gereksinimli bireyin kendini kabullenmesini ve olduğu gibi benimsemesini sağlamak, ilgi ve yeteneklerini geliştirebilmesine yardımcı olmak, toplumla bütünleşmesini ve yaşlılarıyla iletişime girmesini kolaylaştırmak amaçlanır (MEB, 2013). Kaynaştırma eğitiminin amaçları yalnızca özel gereksinimli bireylere yönelik değil aynı zamanda normal gelişim gösteren çocuklara ve velilere de yöneliktir. Kaynaştırma eğitimi sayesinde normal gelişim gösteren çocukların ve velilerin de özel gereksinimli bireylere karşı duyarlılıkları ve bilinçleri artar.

Kaynaştırma eğitiminin başarılı bir şekilde sürdürülebilmesi için okul ve sınıfta bazı düzenlemelerin yapılması şarttır. Buna göre kaynaştırma eğitiminin temel ilkeleri ve başarılı olması için gereken ön koşullar şu şekilde sıralanabilir (Gürgür, 2020; Kargın, 2004):

- **Ekip çalışması / İş birliği:** Okul müdürü, öğretmenler ve çalışan tüm personeller arasında ekip çalışmasının oluşturulması kaynaştırma ilkeleri arasında en önemlilerden biridir. Özel gereksinimli bireyler ve aileleri okula kaydolmalarından itibaren okul müdürü ve tüm çalışanlar ile etkileşime girmeye başlamaktadır. Okul tarafından gösterilen samimiyet ve sıcaklık öğrencinin kendisini okula ait hissetmesinde, velinin ise okul ile iş birliğine girmesinde yardımcı olmaktadır. Bunun yanında öğretmenin ihtiyaç duyduğu materyalleri sağlamada ve gerekli kişilerle iletişime girmedi okul müdürü yardımcı olmalı, okul içinde ve dışında kaynaştırmaya uygun bir çevre yaratmaya çalışmalıdır. Bu süreçte iş birliğinden yararlanılacak bir diğer paydaş sınıftaki öğrencilerin velileridir. Sınıftaki tüm velilerin iş birliği içinde olması özel gereksinimli öğrencinin sınıfa kabulünü kolaylaştırırken akranları ile olan paylaşımını da artırır.
- **Öğretmenin tutumu ve yeterliği:** Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencisine karşı tutumu ve özel eğitime yönelik yeterliği kaynaştırma eğitiminin başarıya ulaşmasında önemli olan bir diğer faktördür. Kaynaştırma öğrencisini kabul etmesi, buna uygun bir sınıf iklimi yaratması ve diğer öğrencileri de iş birliğine yönlendirmesi sınıf öğretmenin sorumluluğundadır. Öğretmenin kaynaştırma öğrencisini kabul ettiğini davranışları ile göstermesi sınıftaki diğer öğrenciler için de model olmasını sağlayacaktır.

- **Normal gelişim gösteren öğrencilerin özel gereksinimli öğrenci hakkında bilgilendirilmesi:** Öğretmen sınıftaki öğrencileri aralarına katılacak olan kaynaştırma öğrencisinin fiziksel, duygusal veya kişilik özelliklerine yönelik bilgilendirmelidir. Kaynaştırma öğrencisinin kullandığı bir cihaz veya protez varsa öğretmen bu cihazların neden kullanıldığına yönelik bilgilendirmeyi de öğrencilere yapması gerekir. Sınıfta yapılacak olan uyarlamalara karşı öğretmenin öğrencilerden destek alması ve gerekli bilgilendirmeleri yapması özel gereksinimli öğrencinin arkadaşları tarafından kabulünü de kolaylaştıracaktır.
- **Sınıflarda tüm öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik düzenlemelerin gerçekleştirilmesi:** Sınıf ortamı yalnızca normal gelişim gösteren öğrencilerin kullanabileceği şekilde değil, özel gereksinimli öğrencilerin de rahatlıkla hareket edebileceği ve ihtiyaçlarına ulaşabileceği şekilde düzenlenmelidir. Bu düzenlemeler öğrencinin kendisini özgüvenli hissetmesini ve sınıf içi etkinliklerine rahatlıkla katılabilmesini sağlayacaktır.
- **Bireyselleştirilmiş eğitim programının (BEP) hazırlanması ve uygulanması:** Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP), özel gereksinimli öğrencinin bireysel yeterlilikleri ve gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanan ve hazırlanması zorunlu olan programlardır. Fakat kimi zaman programların hazırlanmadığı veya öğretmenler tarafından uygulamaya geçirilmediği görülmektedir. Özel gereksinimli öğrencinin, kapasitesinin en üst düzeye çıkarılması ve böylece kaynaştırma eğitiminden maksimum verimin alınması için BEP kullanılması şarttır.
- **Destek özel eğitim hizmetlerinin sağlanması:** Destek özel eğitim hizmetleri sınıf içi ve sınıf dışı verilen hizmetler olarak ikiye ayrılmakta olup bunlardan en sık kullanılanlar kaynak oda, özel eğitim danışmanlığı, gezici öğretmenliktir. Destek özel eğitim hizmetleri hem öğrenci hem de öğretmene sağlanan, kaynaştırma eğitiminde iki taraf için de kolaylaştırıcı etkilerde bulunan ve ihtiyaç halinde kullanılması hak olan bir hizmettir. Buna göre öğretmenin veya öğrencinin ihtiyaç duyduğu destek özel eğitim hizmetinin sağlanması gerekmektedir. Destek özel eğitim hizmetleri öğretmene yol gösterip, iş yükünde yardımcı olurken öğrenciler için akademik ve sosyal becerilerde destekleyici rol oynar.

2.3.3. Kaynaştırma Eğitiminin Uygulanması

Özel gereksinimli bireylerin toplumla bütünleştirilmesi ve akranlarıyla birlikte eğitim görmesi için uygulanan kaynaştırma eğitimi genel eğitim sınıflarında her tür ve kademede tam zamanlı ve yarı zamanlı olarak iki farklı şekilde yürütülmektedir. Kaynaştırma eğitiminin tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak yürütülmesi durumu özel gereksinimli öğrencinin yetersizlik düzeyine ve gereksinimlerine göre belirlenmektedir.

Tam zamanlı kaynaştırma eğitimi: Tam zamanlı kaynaştırma eğitiminde yer alan özel gereksinimli öğrenciler, akranlarıyla birlikte genel eğitim sınıflarında uygulanan müfredatı takip eder. Her ne kadar genel müfredat takip edilse de özel gereksinimli öğrenciler için BEP hazırlanması ve BEP'e bağlı kalınarak öğretim ve değerlendirmenin yapılması zorunlu olmaktadır. Öğrencinin ihtiyaç duyması halinde destek eğitim odasında tamamlayıcı eğitim sağlanmakta ve öğrenciye yönelik düzenlemeler sınıf içinde yapılmaktadır. Kaynaştırma eğitiminde öğrenci yetersizlik türüne ve düzeyine göre kimi derslerden muaf olabilmektedir. Örneğin işitme veya zihinsel yetersizliği olan birey yabancı dil derslerinden, görme yetersizliği olan birey ise görsel sanatlar dersinden muaf olabilir. Tam zamanlı kaynaştırma eğitiminin tamamlanması sonucunda özel gereksinimli bireylere mezun oldukları derece diploması akranları ile aynı şekilde düzenlenerek verilmektedir (MEB, 2018b). Tam zamanlı kaynaştırma eğitiminin başarıya ulaşmasında yapılacak olan öğretimsel düzenlemelerin ve BEP'in uygulanmasının payı büyüktür. Bu nedenle sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan öğretmenlere BEP'in hazırlanması ve uygulanmasına yönelik destek verilmelidir.

Yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi: Özel eğitim sınıfına kayıtlı olan öğrenciler, yarı zamanlı kaynaştırma uygulaması ile kendi düzeylerine uygun olan derslere veya ders dışı etkinliklere normal gelişim gösteren akranlarıyla birlikte katılabilmektedir (MEB, 2018b). Bu kaynaştırma türünde öğrenciye kaynak oda/destek eğitim odası, özel eğitim uzmanı gibi destek hizmetler de sağlanmaktadır. Özel eğitim sınıfında yer alan öğrenci genel eğitim sınıflarında yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi ile derse veya etkinliklere katılacağı zaman öğrenciye yönelik gerekli düzenlemeler yapılmaktadır (MEB, 2013). Yarı zamanlı kaynaştırma eğitiminin uygulanmasında aksaklıklar yaşanmaması ve eğitimin bütüncül biçimde sürdürülmesi için sınıf öğretmeniyle özel eğitim öğretmenin iş birliği içinde olması gerekir. İş birliği ile çalışan öğretmenler öğrencinin başarılı olmasını sağlayabilir. Aksi halde öğrencinin eğitiminde kopmalar ve eksiklikler yaşanabilir.

Tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak uygulanan kaynaştırma eğitime, özel gereksinimli öğrencinin eğitsel ihtiyaçları doğrultusunda destek özel eğitim hizmetleri de eşlik etmektedir. Kaynaştırma eğitimi içinde yer alan özel gereksinimli öğrenciler için bir hak olan destek özel eğitim hizmetlerinin birçok çeşidi vardır. Sınıf içinde ve sınıf dışında sunulabilen bu hizmetler şu şekilde açıklanabilir:

Özel eğitim danışmanlığı: Özel eğitim danışmanlığı, sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan öğretmenlerin bilgi, beceri düzeyini artırmak ve sorunların çözümünde yol göstermek için özel eğitim öğretmenleri veya rehber öğretmenler tarafından sunulan danışmanlık hizmetidir. Özel eğitim danışmanlığı her ne kadar dolaylı bir hizmet gibi görünse de sınıf öğretmenine birçok katkı sunarak öğretmenin kaynaştırma öğrencisine daha kaliteli bir eğitim vermesini sağlar (Batu, 2000). Sınıf öğretmeni kaynaştırma öğrencisinin eğitimiyle ilgili endişe ve problemlerini, sosyal gelişimiyle ilgili sorunlarını veya varsa davranış bozukluklarını özel eğitim öğretmenine danışarak yardım isteyebilir. Özel eğitim danışmanı sınıf öğretmeniyle birlikte sorunların olası nedenlerini ve çözüm önerilerini tartışır fakat soruna yönelik geliştirdikleri çözümü sınıf öğretmeni uygulamaya sokar. Böylece sınıf öğretmeni konuya ilişkin bilgi ve becerilerini geliştirirken daha sonra ortaya çıkacak benzer durumlara karşı müdahale etme veya doğru uygulamayı yapmada yeterliğini artırmış olmaktadır (Kırcaali İftar ve Uysal, 1999). Özel eğitim danışmanlığı tüm bunların yanında sınıf öğretmenine motivasyon sağlamada da yararlıdır. Sınıf öğretmenleri kaynaştırma eğitimi süresince zorluklar yaşayabilmekte, kendini yalnız ve yorgun hissedebilmektedir. Bu noktada özel eğitim danışmanlığı, sınıf öğretmenin motivasyona ihtiyaç duyduğu zamanlarda da destek sağlayabilmektedir.

Ülkemizde özel eğitim danışmanlığı sunabilecek özel eğitim öğretmenlerinin, fizyoterapistlerin ve dil konuşma terapistlerinin sayısı yeterli değildir. Bu durum öğretmenlerin desteğe ihtiyacı olduğunda gerekli bilgiyi edinememesine, öğrencisinin uzman destekten yeteri kadar faydalanamamasına ve öğretmenin iş birliği ile çalışacağı uzmana ulaşamamasına yol açmaktadır. Özel eğitim öğretmenin okulda olmaması halinde sınıf ve branş öğretmenlerinin kaynaştırma eğitime ilişkin yardım alabileceği en önemli kişi rehber öğretmen olmaktadır. Böylece özel eğitim danışmanlığı hizmetinde rehber öğretmenlerin rolünün de önemini artmaktadır (Subaşı Yurtçu, 2019).

Kaynak oda / Destek eğitim odası: Kaynaştırma öğrencisinin tüm gereksinimleri kimi zaman genel eğitim sınıflarında karşılanamayabilir. Bu durumda öğrencinin belirli derslerde

genel eğitim sınıfından alınarak destek eğitim odasında öğrenciye yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir (Kırcaali İftar ve Uysal, 1999). Tam zamanlı kaynaştırma uygulamalarının yürütüldüğü okullarda destek eğitim odalarının açılması il veya ilçe milli eğitim müdürlüklerinin sorumluluğundadır. Destek eğitim odasında öğrenciyle yapılacak uygulamalar BEP birimi tarafından haftalık ders saatinin %40'ını aşmayacak şekilde belirlenmektedir (MEB, 2018b). Destek eğitim odasında yapılacak çalışmalar özel eğitim uzmanları veya okuldaki diğer öğretmenler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Destek eğitim odasında görev alacak öğretmen planlaması okul idaresi tarafından yapılmaktadır. Kaynak odada yapılacak çalışmalar bireysel veya benzer ihtiyaçları olan öğrencilerin oluşturduğu küçük gruplarca yapılmaktadır (Batu ve Topsakal, 2003). Kaynak odada öğrenciye verilecek olan eğitim hizmeti sınıftaki derslerle paralellik göstermeli ve öğrencinin eksikliğini kapatmaya yönelik olmalıdır (Batu, 2000). Kaynak oda eğitiminin amacına ulaşabilmesi için özel eğitim öğretmeni ve sınıf öğretmeni arasında iletişim ve iş birliği sağlanmalıdır. Aksi halde iki öğretmen tarafından verilen eğitimler birbirine paralel ilerlemeyeceği için kaynak odada verilen eğitimin başarı oranı azalabilmektedir. Kaynak odalarda destek sağlayabilecek özel eğitim öğretmenin okulda bulunmaması halinde gezici özel eğitim öğretmeninden de yararlanılabilmektedir. Bu seçenekte özel eğitim öğretmeni farklı okulları gezerek kaynak odalarda kaynaştırma öğrencilerine yönelik çalışmalar yürütmektedir.

Sınıf içi yardım: Sınıf öğretmenleri kimi zaman bilgi ve beceri eksikliğinden kimi zaman sınıfların kalabalık oluşundan kaynaştırma öğrencisine yeterli eğitim hizmetini verememektedir. Bu gibi durumlarda özel eğitim öğretmenleri sınıf içinde, sınıf öğretmeniyle birlikte aynı zamanda bulunarak kaynaştırma öğrencisi ve öğretmenine destek sunmaktadır. Bu durum temel olarak sınıf içi yardım ile özel eğitim danışmanlığının farkını ortaya koymaktadır. Özel eğitim danışmanlığında dolaylı yoldan bir destek sunulurken sınıf içi yardımda özel eğitim uzmanı tarafından doğrudan destek verilmektedir (Subaşı Yurtçu, 2019). Bu destek sınıf içinde farklı şekillerde gerçekleştirilebilir. Örneğin sınıf öğretmeni normal gelişim gösteren öğrencilerle çalışmasını yaparken özel eğitim öğretmeni kaynaştırma öğrencisiyle çalışabilir veya bu durum tam tersi şekilde de işleyebilir. Bunun yanı sıra özel eğitim öğretmeni sınıf öğretmenine dersi planlamada ve uygulamaya geçirmede de yardımcı olmaktadır (Batu ve Topsakal, 2003). Sınıf içi yardım uygulamalarının hassas bir biçimde yürütülebilmesi için dersliğin fiziksel olarak yeterli olması veya düzenlemelerin yapılmış olması gerekmektedir. Düzenlemelerin yapılmaması halinde özel eğitim öğretmenin kaynaştırma öğrencisi ile yaptığı çalışmalar sınıfın geri

kalanı için dikkat dağıtıcı olabilir (Kırcaali İftar ve Uysal, 1999). Sınıf içi yardım hizmetinde destek sağlayan uzmanın sınıfta ne kadar süre bulunacağı öğrenci ve öğretmenin ihtiyaçlarına göre ayarlanmaktadır (Kargın, 2004). Sınıf içi yardım hizmeti, kaynaştırma öğrencisinin sınıf ortamından ayrılmaması ve eğitimine akranlarıyla birlikte tam zamanlı devam edebilmesi açısından avantajlı bir hizmet türüdür. Aynı zamanda sınıf kontrolünün paylaşılması, öğretim uygulamaları ve değerlendirmelerin yapılmasında da sınıf öğretmenine yardımcı olunması nedeniyle öğretmenin sorumluluklarını da paylaşan yararlı bir hizmettir.

2.3.4. Türkiye’de Kaynaştırma Eğitimi

Dünya genelinde kaynaştırma uygulamaları 1970’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nin başlattığı uygulamalar sonrasında yaygınlaşmış ve ülke politikalarında yer almaya başlamıştır. Özel gereksinimli bireylerin yaşlılarıyla birlikte aynı okullarda veya aynı sınıflarda eğitim görebilmesi düşüncesini hayata geçirebilmek için birçok ülke eğitim sistemlerinde yer alan politika ve mevzuatlarda değişikliğe gitmiştir. Bu sayede kaynaştırma eğitiminin temelleri atılırken aynı zamanda özel gereksinimli bireylerin haklarını koruma amaçlı birçok uluslararası sözleşmeye de imza atılmıştır (Yazıcıoğlu, 2018). Dünyada başlatılan bu eğitim hareketiyle birlikte ülkemizde de kaynaştırma eğitime yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Tüm dünyada özel gereksinimli bireylerin akranlarıyla aynı ortamda eğitim alabilmesine yönelik çalışmalar yapılırken Türkiye’de de 1962 yılında Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yönetmeliği’nin 15.maddesinde yetersizlik düzeyine göre uygun olan öğrencilerin gezici özel eğitim öğretmenleri ile desteklenerek genel eğitim sınıflarında yetiştirilmesinden bahsedilmiş, böylece kaynaştırma uygulamalarına yönelik ilk söylemde bulunulmuştur (Gürgür, 2020). Fakat 1983’te çıkarılan ve bu konuda ilk yasa olan Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Yasası’nda özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırma yoluyla eğitilmesinin gerekliliğinden bahsedilerek doğrudan kaynaştırma eğitime işaret edilmiştir (Sucuoğlu, 2004). Ayrıca bu yasada yer alan “Durumları ve özellikleri uygun olan özel eğitime muhtaç çocukların, normal çocukların eğitimleri için açılmış olan okul ve eğitim kurumlarında normal akranları arasında eğitilmeleri için gerekli tedbirler alınır.” (Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu, 1983) ifadesiyle öğrencilere yönelik gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği belirtilmiştir.

1997 yılında yürürlüğe giren Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, kaynaştırma eğitimi çalışmalarının yaygınlaşmasında büyük bir rol oynamıştır. Bu kararnamede özel gereksinimli bireylerin BEP ve uygun yöntemler kullanılarak akranlarıyla birlikte eğitim alabileceği, gerektiği halde özel eğitim desteği verileceği ve öğrenciye uygun kaynaştırma modelinin düzenleneceği belirtilmiştir (Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1997). Kaynaştırma uygulamalarının hızla yaygınlaşmasıyla birlikte 2018 yılında Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği de güncellenerek önemli hususlar eklenmiştir. Özellikle destek eğitim hizmetlerinin gerekliliği ve kaynaştırma eğitiminin bu hizmetlerle birlikte sürdürülmesine yönelik vurgular yapılmıştır (Gürgür, 2020).

Ülkemizde 1983 yılında çıkarılan yasayla birlikte başlanan kaynaştırma uygulamaları zaman geçtikçe daha çok öğrencinin içinde yer aldığı bir süreç haline gelmiştir. 2019-2020 örgün eğitim istatistikleri incelendiğinde ilkökul kademesinde eğitimine devam eden 159.542 özel gereksinimli öğrencinin, 119.307'sinin kaynaştırma öğrencisi olarak eğitimine devam ettiği görülmektedir (MEB, 2020). Bu noktada özel gereksinimli öğrencilerin çok büyük bir kısmının ilkökul eğitimine kaynaştırma eğitimi kapsamında devam ettiğini söylemek mümkündür. Bu durum aynı zamanda kaynaştırma eğitiminin kalitesinin ne kadar büyük bir kitleyi etkilediğini de göstermektedir.

Türkiye'de yalnızca ilkökul kademesinde bile büyük bir kitleye hitap eden kaynaştırma eğitiminde zaman zaman olumsuzluklar yaşandığı ve kaynaştırma uygulamalarının istenen şekilde ilerlemediği yapılan çalışmalar sonucunda görülmektedir. Çalışmalar incelendiğinde; kaynaştırma eğitime ilişkin öğretmenlerde bilgi eksiği olduğu veya kendilerini yetersiz gördükleri (Akcan, Emrullah ve İlgar, 2016; Babaoğlu ve Yılmaz, 2010; Çalışoğlu ve Tanışır, 2018; Deniz, 2018; Erüstün Bulutoğlu, 2019; Yorulmaz, 2015), sınıflarda ve okullarda malzeme, araç-gereç ve fiziksel mekan eksikliği olduğu (Demir, 2015; Deniz, 2018; Güzel, 2014; Yorulmaz, 2015), BEP hakkında yeterli bilgiye sahip olunmadığı ve uygulanmadığı (Çuhadar, 2006; Deniz, 2018; Güzel, 2014; Yorulmaz, 2015), okul idaresiyle ilgili sorunlar yaşandığı (Güzel, 2014; Ülger, 2019) görülmektedir. Türkiye'de kaynaştırma eğitiminin uygulanmaya başlanmasından bu yana uzun bir zaman geçmesine rağmen hala sorunlar yaşanması nedeniyle eksikliklerin tespit edilerek gerekli düzenlemelerin yapılması, böylece sorunların minimum seviyeye çekilmesi için çalışılması gerekmektedir.

2.3.5. Kaynaştırma Eğitiminde Becerilerin Desteklenmesi

Bilişsel veya psikomotor becerilerdeki yeterlilik düzeyleri pek çok etkene bağlı olmakla birlikte insanlar arasında farklılık göstermektedir. Becerilerin kazandırılması genel olarak kişilerde zihinsel, fiziksel veya duygusal niteliklere bağlıdır. Bu noktada bireylerin gelişim düzeyleri de önemli bir etken olmaktadır. Becerilerin öğretiminde genel itibariyle dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır (Yıldırım Doğru, 2011a):

- Öğrenci performansı kendi içinde değerlendirilmelidir.
- Öğrenciye kazandırılması hedeflenen beceriler analiz edilerek alt beceriler tespit edilmelidir.
- Öğrenci beceriyi kazanana kadar ona yardım edilmeli, gerekirse model olunmalıdır.
- Öğrencinin beceriyi sergileyeceği planlar hazırlanmalıdır.
- Öğrencinin kişisel özelliklerine uygun alıştırmalar yapılmalıdır.
- Beceriyi gösteren öğrenciye anında dönüt verilmeli, gerektiğinde düzeltmesi için yol gösterilmelidir.

Çocuklar için kimi becerilerin öğrenilmesi günlük hayatın içinde gelişebilirken yetersizliklerinden dolayı özel gereksinimli çocuklarda becerilerin kazanılması normal gelişim gösteren yaşlıtlarına göre daha zor olabilir. Bu noktada özel eğitim ve kaynaştırma eğitimi uygulamaları özel gereksinimli çocukların becerilerinin geliştirilmesinde büyük bir destek sağlamaktadır. Kaynaştırma eğitiminin de temel amaçlarından biri olan özel gereksinimli bireyler için sosyal becerilerin destekleneceği ortamlar yaratılması bu durumla örtüşmektedir. Nitekim her becerinin öğretimi özel olarak üstünde durulmasını veya ona uygun ortamın hazırlanmasını gerektirmemektedir. Özellikle küçük yaş grubu çocuklarda birçok sosyal beceri sınıf ortamında ve ders süresi içinde kazandırılabilir. Örneğin nezaket kuralları, iş birliğiyle çalışma, sorumluluklarını yerine getirme gibi temel sosyal beceriler sınıf öğretmenleri tarafından dersle bağlantılı olarak öğretilmektedir. Ayrıca akran öğretimi sayesinde kaynaştırma öğrencileri yeni beceriler öğrenebilmekte veya bu tür becerileri akranları ile pekiştirebilmektedir.

Kaynaştırma eğitiminde iletişim becerilerinden oyun becerilerine, problem çözme becerilerinden öz bakım becerilerine kadar öğrenciye kazandırılması hedeflenen birçok

sosyal beceri vardır. Bu veya benzer sosyal becerilerin öğretimi için uygulanması gereken aşamalar şu şekilde açıklanmaktadır (Özdemir, 2020a):

Sosyal beceriye giriş: Sosyal beceri öğretiminin en önemli noktalarından biri öğrencinin beceriyi kendi yaşantısı ile bağdaştırmasıdır. Bunu sağlayabilmek için beceri öğretimine geçilmeden önce öğrenci grubuna beceri hakkında kısa bir bilgi verilmesi gerekmektedir. Devamında öğrencilere beceriye yönelik varsa deneyimleri ve fikirleri sorulabilir. Beceriye dikkat çekmek ve önemini belirtmek için giriş aşamasına bir tartışma sorusu, video gösterisi veya öykü ile başlanabilir. Bu materyallerin seçiminde öğrencide becerinin önemine karşı bir his uyandırdığına ve pozitif yönlerine çağrı yaptığına dikkat etmek gerekir.

Beceri basamakları: Ele alınan beceriye ait davranışlar ve bu davranışların uygulama sıraları belirlenerek beceri basamaklandırılır ve öğrenciye sunulur. Eğer öğrenciye ilk defa öğreneceği bir beceri sunuluyorsa becerinin basamaklandırılması öğrencinin öğrenimini kolaylaştıracaktır. Öğretim yapmak için beceri basamakları bir postere yazılarak sunulabilir. Böylece öğretimden sonra da poster sınıfta göz önünde bir yere yerleştirilerek basamakları unutan öğrencilerin postere bakıp hatırlaması sağlanır.

Model olma: Öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriyi öğretmen uygulamalı olarak gösterir. Bu sayede öğrenciler becerinin uygulanışına dair gözlem yapmış olur. Öğretmen model olarak gösterdiği beceriyi açık bir şekilde ifade ettiğine ve yanlış yorumlanamayacağına emin olmalıdır. Model olarak gösterilen beceriye ait olumlu ve olumsuz örnekler bu sırada verilmelidir. Verilen örneklerde günlük yaşamdan ve özellikle öğrencilerin sosyal hayatta karşılaşabileceği türde örneklerin kullanılması öğrencilerin beceriyi hayatla ilişkilendirmelerine yardımcı olacaktır. Sosyal becerilerin öğrenilmesinde en etkili yol model olarak ve taklit yoluyla öğrenme olduğu için bu adım çok önemlidir.

Rol oynama: Bu basamağı bir deneme yanılma basamağı olarak da düşünmek mümkündür. Öğrenciler beceriyi dener, canlandırır ve öğretmen öğrenciye performansına dair dönüt verir. Böylece öğrenci beceriyi tamamen doğru uygulayana dek deneme yapar ve öğretmeninden bilgi alır. Öğrencinin başarılı olabilmesi için beceriye dair tüm basamakları doğru biçimde uygulaması beklenir. Öğretmen, öğrenciye zaman zaman beceri basamaklarına ilişkin hatırlatmalar yapabilir. İlk aşamalarda öğretmen öğrenciye destek olurken aşamalı biçimde desteğini azaltır.

Özetleme: Öğretmen öğrencilere becerinin tanımını, hayatta ne gibi durumlarda kullanılabileceğini, neden bu beceriye ihtiyaç duyulduğunu, becerinin basamaklarını ve beceriye dair doğru ve yanlış örnekleri özetler.

Bağımsız uygulama ve genelleme: Öğretmen bu basamakta öğrencinin beceriyi uygulayışını izleyerek öğrenip öğrenmediğini değerlendirir. Öğretmen hedef beceriye yönelik ödevler veya görevler verebilir. Beceri kayıt çizelgesi hazırlanarak öğrencinin beceriyi günlük kullanımına dair notlar alınabilir. Öğrenci beceriyi kendi yaşamı içinde uygularken kimi farklılıklar yapabilir veya bazı basamakları atlayabilir. Fakat beceri amacını yerine getiriyorsa öğrenci beceriyi öğrenmiş ve kendi yaşamına aktarmış olarak kabul edilir.

Kaynaştırma eğitiminde desteklenen beceriler arasında sosyal beceriler kadar iletişim becerileri de yer almaktadır. Bazı özel gereksinimli öğrenciler iletişim, dil ve konuşma bozuklukları tanısına da sahip olabilmektedir. Öğrencilerde kimi zaman iletişim bozuklukları esas engel olarak görülse de kimi öğrencilerde farklı bir tanıya ek ikinci bir bozukluk olarak da görülmektedir. Bununla birlikte özel gereksinimli bireylerin yetersizliklerinden dolayı iletişim becerileri yaşıtları düzeyinde gelişmemiş olabilir. İletişim becerilerinin geliştirilmesi sosyal becerilerde de olduğu gibi kaynaştırma ortamlarında yapılacak olan başarılı uygulamalarla mümkün kılınabilir.

Özel gereksinimli öğrencilerde iletişim becerilerinin geliştirilmesi, öğrencilerin akranları ile sosyal etkileşimde bulunmasına ve sosyal uyumunun artmasına destek olacaktır. İletişim becerileri gelişmemiş öğrencilerde sınıf öğretmenleri şu önerileri dikkate alarak becerilerin desteklenmesinde öncü olmalıdır (Diken, 2020):

- Özel gereksinimli öğrencilere yönelik kullanılan dil basit, somut ve anlaşılır olmalıdır. Uzun ve karmaşık cümlelerden kaçınmak öğrencilerle anlaşmayı kolaylaştıracağından kimi cümleleri birbirine bağlayarak kullanmak yerine iki kısa cümle halinde söylemek faydalı olacaktır.
- Özel gereksinimli öğrencilerle iletişime girerken atasözleri ve mecaz kelimelerin kullanımından kaçınılmalı, net ifadelerle konuşmaya dikkat edilmelidir.
- Özel gereksinimli öğrenciler sorulan sorulara karşı yanıt vermede ve söyleyeceği cümleyi toparlamada zorlanabilir. Bu nedenle öğretmen sabırla beklemeli ve normal gelişim gösteren öğrencilere göre özel gereksinimli öğrencilere fazladan zaman tanımalıdır.

- Dil ve konuşma bozukluğu olan özel gereksinimli öğrencilerde soyut kavramlar kafa karıştırıcı olabilir. Bu sebeple bu öğrencileri yazılı ve görsel materyallerle destekleyerek kavramları somutlaştırmak gerekir.
- Kimi özel gereksinimli öğrenciler iletişimi bir ihtiyaç olarak görmeyebilir. Bu gibi durumlarda öğrenciyi iletişim kurmaya teşvik edecek senaryolar yaratılabilir. Örneğin öğrencinin istediği bir şeyi ona vermek için sözel olarak ifade etmesi istenebilir.
- Özel gereksinimli öğrencilerle iletişim kurarken göz teması çok önemlidir. Öğretmen öğrencisine sabırla onu dinlediğini ve söylediklerini önemseydiğini hissettirmelidir. Öğretmen öğrencisiyle konuşurken yüzünün ona dönük olmasına dikkat etmelidir. Çünkü kimi özel gereksinimli öğrenciler dudak okuyarak kendi iletişimlerini destekleyebilmektedir.
- Öğrencilere ilk etapta karışık ve uzun cevaplı açık uçlu sorular sormak yerine kısa cevaplı sorular tercih edilmelidir.
- Gerçekçi ortam ve zamanlarda yapılacak olan dil müdahaleleri öğrenilen iletişim becerilerin işlevselliğini artıracaktır. Bu nedenle hedef tepkilere yönelik fırsatlar sunulmalıdır. Örneğin nezaket ifadelerinin öğretilmesi amaçlanıyorsa bu ifadelerin doğal ortamlarında kullanımı teşvik edilmeli ve öğrenci pekiştirilmelidir.
- Sınıftaki rutinler ve arkadaşlık ilişkilerine yönelik becerilerin önce kazandırılması gerekir. Hedef olabildiğince doğal ortamlar sağlanarak tek tek kazandırılmalıdır. Bu noktada drama kullanılarak öğrenciye hangi iletişim becerisini hangi durumda kullanacağı uygulamalı olarak gösterilebilir.
- Öğrencilerin anlamını bilmediği sözcüklere karşı dikkat edilmelidir. Anlamını bilmediği bir sözcikle karşılaşması durumunda anlamını öğrenmesi ve sorması için öğrenci cesaretlendirilmelidir.
- Öğrenciler kimi zaman öğretmenlerinin veya arkadaşlarının söylediklerini anlamayabilir. Bu durumda söylenen şeyi tekrar etmek yerine farklı sözcükler kullanarak tekrar söylenmesi daha uygun olmaktadır.
- Sınıf ortamında özel gereksinimli öğrencilerin iletişimini desteklemek için akranlarıyla eşleştirerek küçük gruplarla uygulamalar ve sohbet zamanları yapılabilir. Bu uygulamalarda her bir öğrencinin söz hakkı aldığına ve konuşmaya katıldığına dikkat etmek gerekir.

İletişim becerilerinin geliştirilmesi özel gereksinimli öğrencilerin sosyal etkileşimini ve akranları arasında sosyal kabulünü artıracaktır. Akranları ile iletişimde ve etkileşimde olan özel gereksinimli öğrenciler kimi becerileri akranlarından da öğrenecektir. Kaynaştırma ortamlarında özel gereksinimli öğrenciler ile normal gelişim gösteren öğrencilerin bir arada bulunmasındaki en önemli çıktı öğrencilerin sosyal hayatla ve toplumla bütünleşmesidir. Bu bütünleşmeyi sağlayacak en önemli unsurlardan biri de akran öğretimi olmaktadır. Özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde akran modellerinden yararlanarak yapılan öğretim sosyal becerilerin öğrenilmesinde, sürdürülmesinde ve genellenmesinde önemli bir role sahiptir. Ayrıca bunların sosyal geçerliliği de etkilediği görülmektedir (Alptekin, 2010; DiSalvo ve Oswald, 2002). Bununla birlikte özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerinde akranların da işe koşulması bu öğrencilerin sosyalleşmelerini geliştirmekte (DiSalvo ve Oswald, 2002), sosyal becerilerinin güçlendirilmesi akranlarıyla uyum içinde olmasını ve onlarla arkadaşlık ilişkileri kurmasını desteklemektedir (Leaf vd., 2009). Bu durum ilerleyen süreçte özel gereksinimli bireylerin toplumla bütünleşmesinde de faydalı olacaktır.

Sosyal becerilere sahip ve iletişim becerileri güçlü olan, akranları tarafından kabul gören kaynaştırma öğrencilerinin akademik başarısının da bu durumdan olumlu yönde etkilenmektedir. Bu nedenle artık becerilerin öğretimi kaynaştırma uygulamalarında esas noktalardan biri olarak görülmektedir (Kabasakal, Girli, Okun, Çelik, ve Vardarlı, 2008). Tüm bunlardan hareketle kaynaştırma eğitiminde özel gereksinimli öğrencilerin normal gelişim gösteren akranlarıyla bir arada bulunmasının çeşitli becerileri öğrenmesinde ve öğrendiği becerilerin sürdürülebilirliğini sağlamasında destekleyici olduğu, böylece özel gereksinimli bireylerin toplumda bağımsız bir şekilde yaşamasına yönelik beceriler kazandırdığı söylenebilir.

2.4. Sosyal Bilgiler Dersi

2.4.1. Sosyal Bilgiler Kavramı

Sosyal bilgiler kavramının tam olarak açıklanabilmesi için öncelikle sosyal bilimler kavramına değinmek gerekir. Sosyal bilimler toplum ve insan ilişkileri çerçevesinde inceleme yapan, bu odakta sorunlara ilişkin çözüm üreten ve içinde birden fazla disiplini barındıran bilim dalları topluluğudur. Sosyoloji, hukuk, tarih, eğitim, coğrafya, psikoloji, siyaset bilimi, halk bilimi gibi bilim dalları sosyal bilimlerin içinde yer alan kimi disiplinlerdir (Bilgili, 2021). Bu disiplinlerin her biri insanı ve toplumu farklı bir bakış

açısıyla ele alır. Örneğin eğitim bilimleri insanın eğitimi, coğrafya insanların yaşadığı çevreyi, tarih insanın geçmişini ele alarak inceler. Toplumun yararına yönelik yapılan bu incelemeler sonucu ortaya çıkan bilgiler çeşitli yollarla bireylere ulaştırılır. Bu yollardan biri olan eğitim sayesinde bilginin yanında beceri ve değerler de insanlara aktarılmaya çalışılır (Tay, 2018). Bu noktada her bir disipline yönelik bilgiyi ayrı ayrı aktarmak yerine sosyal bilgiler gibi bütünleştirici bir ders aracılığıyla birçok disipline ait bilgi ve beceriler disiplinlerarası bir yaklaşımla öğrencilere sunulur.

Sosyal bilgiler insanların hem birbirleriyle hem de dünyayla olan ilişkilerini inceleyen bir disiplindir. Birçok sosyal bilim disiplinlerinden faydalanarak konulara odaklanırken aynı zamanda sorgulamaya dayalı disiplinlerarası bir dal olmuştur. Bu dersle öğrenciler kim oldukları, ne olmak istedikleri ve nasıl bir toplumda yaşamak istediklerine dair anlayış geliştirecekleri bir sürecin içine girerler (Alberta, 2005). Bu çerçevede oluşturulan sosyal bilgiler dersi öğretim programında insanlığın çeşitli girişimlerinin incelenmesi zaman boyunca temel alınmıştır. Ayrıca okul müfredatlarında da sosyal bilgiler dersi ayırt edici özellikleriyle merkezde tutulmuştur (Ross, 2020). Böylelikle sosyal bilgiler dersi tüm eğitim kademelerinde okutulan, diğer derslerle de iş birliğine koşulan ve öğrencilerin birçok disiplini bütüncül bir yaklaşımla tanımasını sağlayan çekirdek bir program olmuştur.

Bu bağlamda sosyal bilgiler, içinde sosyal bilimlerden birçok disiplin alanı bulunduran ve geçmiş ile günümüz arasında köprü kurarak insan ve toplum ilişkilerini inceleyen disiplinlerarası bir ders olarak tanımlanabilir. Sosyal bilimler alanlarında üretilen tüm bilgiler yaş grubu, hazırbulunuşluk düzeyi ve ihtiyaçlar doğrultusunda şekillendirilerek sosyal bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilere sunulur (Kabapınar, 2019). Fakat sosyal bilgiler dersini yalnızca çocuklar için sosyal bilimlerin bir araya getirildiği disiplinler bütünü bir okul dersi olarak görmemek gerekir. Sosyal bilgiler varoluşundan beri değerlerin, gelenek göreneklerin ve farklı dünya görüşlerinin aktarımında etkili bir araç olmuştur (Ross, 2020). Böylece sosyal bilgiler bireylerin toplum içinde aktif ve sorumlu birer vatandaş olmalarını, toplum içinde ve dünyada meydana getirebilecekleri değişimler konusunda farkında olmalarını ve bunları yapabilmeleri için gereken değerleri, tutumları, bilgi ve becerileri onlara sunmayı amaçlayan bir ders olarak okullarda okutulmaya başlanmıştır (Alberta, 2005). Sosyal bilgiler dersinin amaç ve ilkeleri ülkelerin kültür ve değerlerine göre değişiklikler gösterse de hemen hemen hepsi tanım ve amaçlarda büyük benzerlikler göstermektedir.

Değerler her ne kadar sosyalleşme süreciyle benimsenmeyi gerektirse de kimi zamanlarda toplum içinde kabul edilen değerlere yönelik bir açıklama gerekebilir. Bu noktada öğretim programları sürecin doğru işleminde asıl kaynak olmaktadır. Kùltürler ve toplumlar arası değışen değerler ve bunların insanlardaki anlamı gibi birçok konuya sosyal bilgiler öğretim programında yer verilmektedir. Hayata dair barındırdığı konu içeriklerinin diğer programlara oranla daha fazla olmasından dolayı sosyal bilgiler öğretim programının okul müfredatındaki yeri pek önemlidir. Kùltürel yönden öğrencilere aile, toplum, insan kavramlarını tanıtmaları; medeniyetler, tarihi dönemler, önemli kişiler gibi zengin bilgileri sunması yönü de bu programın önemini pekiştirir (Bektaş ve Turan, 2022). Sosyal bilgiler dersinin uzun bir gelişim tarihi olması ve hala çağın gereklerine göre değışip geliştirilerek programlarda yer almaya devam etmesi bu önemini doğrular niteliktedir.

Geçmişten günümüze bakıldığında her devletin kendi ilke ve değerlerini yaşatacak vatandaşlar yetiştirmeyi amaç edindiğı ve bu amaç doğrultusunda da eğitim sistemlerine vatandaşlık eğitimini ele alan bir program koydukları görülür. Bu programın temelinde de sosyal bilimler aracılığıyla üretilen bilgilere yer verilmiştir (Tay, 2022). Sosyal bilimlere ait bilgilerin yanı sıra birçok sosyal beceriyi de ele alarak öğrencilere kazandırmayı hedefleyen bu dersin kapsamı zaman içinde birçok değışime ve gelişime maruz kalmıştır. Farklı ülkelerin öğretim programları arasında yer alan sosyal bilgiler dersi ülkemiz öğretim programları arasında da zaman zaman gösterdiği değışimlerle yer almıştır.

Henüz yalnızca tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinin birleştirilmiş haliyle oluşan sosyal bilgiler dersi 1916 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde okutulmaya başlanmış ve 1960'lı yıllarda sosyal bilimlerden pek çok disiplini içinde barındırır hale gelmiştir. 1990'lı yıllarda ise sosyal bilimlerde yer alan disiplinlerin büyük çoğunluğunu disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alan bir ders olmuştur (Tay, 2022). Sosyal bilgiler dersinin ABD'de başlangıç göstermesinin nedeni o dönemde Amerikan devlet yapısının oluşturulmasında yaşanan toplumsal problemlere çözüm aranması ve bu dersin problemlere yönelik katkılarda bulunacağıının düşünülmesidir. Bununla birlikte eğitim öğretim müfredatının yenilenmesi aşamasında sosyal bilgiler ayrı bir disiplin alanı olarak müfredata dahil edilmiştir (Çiydem ve Coşğun Kandal, 2021). Bu dönemlerde sosyal bilgiler dersi ABD dışında Türkiye de dahil olmak üzere Japonya, Finlandiya, Norveç, Kanada, Almanya gibi pek çok ülkenin eğitim öğretim müfredatında yer alarak okutulmaya başlanmıştır (Tay, 2022). 1968 yılında sosyal bilgiler dersi Türkiye'deki eğitim öğretim müfredatında ilk kez

bir ders olarak yer almaya başlamıştır. Bu zamana kadar tarih, coğrafya ve yurttaşlık dersleri ayrı birer ders olarak okutulmuştur (Bilgili, 2021). Türk eğitim programlarında zaman zaman sosyal bilgiler dersine yönelik değişikliklere gidilse de genel itibarıyla bu ders eğitim öğretim programlarımızda yerini korumuştur.

Sosyal bilgiler dersi hakkında yapılan pek çok tanım ve görüş ele alındığında, sosyal bilgilerin doğasına ilişkin şu çıkarımlarda bulunmak mümkündür (Tay, 2022):

- Sosyal bilgiler bir vatandaşlık eğitimidir.
- Sosyal bilgiler felsefi olarak ilerlemecilik (progressivism) anlayışına dayanmaktadır.
- Sosyal bilgiler pek çok disiplini disiplinlerarası bir yaklaşımla ele alan bir derstir.
- Sosyal bilimlerden elde edilen bilgiler sayesinde sosyal bilgilerin içeriği oluşur.
- Sosyal bilgiler bütünleştirme anlayışıyla desteklenir.
- Sosyal bilgiler yapılandırmacı anlayışla birlikte etkinlik temelli öğretimi savunur.
- Sosyal bilgilerin temellerini kavramlar, beceriler ve değerler oluşturur.

Türkiye’de oluşturulan ilkökul ve ortaokul sosyal bilgiler öğretim programları incelendiğinde sosyal bilgilerin doğasına yönelik çıkarımların kanıtlarını görmek mümkündür. Bu programlar pek çok beceri, kavram ve değerin işlenmesine yönelik açıklamalar barındırırken birçok farklı disiplinden yer verdiği konularla öğrencilere sosyal bilim disiplinlerini tanıtmaya yönünde adımlar atmaktadır. Programlarda konuların bütüncül bir yaklaşımla disiplinlerarası işlenmesine yönelik uyarılar da bulunmaktadır. Ayrıca ilkökul ve ortaokul sosyal bilgiler öğretim programlarının birbirleri arasında devamlılık sağlamasına da dikkat edildiği görülmektedir.

2.4.2. İlkokulda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Sosyal bilgiler dersi, sosyal bilim disiplinlerinin bu isim altında birleştirilmesinden önce okul müfredatlarında tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi gibi ayrı dersler okutulmaktaydı. İlk kez 1968 öğretim programında birçok sosyal bilim disiplininin bütünleştirilmesiyle oluşturulan sosyal bilgiler dersi ilkökul ve ortaokul müfredatlarında yer almıştır. İlkokulda yalnızca 4. sınıf seviyesinde okutulan bu ders ile hem ortaokula geçiş için bir köprü

oluşturulmakta hem de öğrencilere daha üst düzey beceriler kazandırılmaktadır. İlkokul 1, 2 ve 3. sınıf seviyelerinde okutulan hayat bilgisi dersi de 4. sınıf sosyal bilgiler dersi için gerekli ön bilgi ve becerileri sağlamaktadır.

Ülkemizde sosyal bilgiler öğretim programı 2005 yılında yenilenmesiyle büyük bir değişime uğramıştır. Bu programın vizyonunda ilk kez yapılandırmacı yaklaşım benimsenmiş ve bu yaklaşımın önderliğinde eleştirel düşünme, doğru karar verme, yaratıcı olma gibi becerilerin bireylere kazandırılması hedeflenmiştir. Sosyal bilgiler dersinde aynı zamanda bir vatandaşlık eğitiminin de verilmesi amaçlandığından Atatürk ilke ve inkılaplarını içselleştiren çağdaş vatandaşların yetiştirilmesi gerektiği programda ifade edilmiştir (Sönmez ve Bozdoğan, 2022). Bu düşüncelerin sonraki programların gelişiminde de esas alındığı ve günümüzde 2018’den beri kullanılan sosyal bilgiler öğretim programında da geliştirilerek yerini koruduğu görülmektedir.

2018 sosyal bilgiler öğretim programında programın özel amaçlarına yer verilmiştir. Özel amaçlardan yola çıkarak program ile öğrencilere nelerin kazandırılması beklendiği ve yetişmesi beklenen vatandaşların özellikleri ortaya konmuştur. Buna göre sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile öğrencilerin (MEB, 2018a):

1. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, milli bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri,
2. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyeti’nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayıp demokratik, laik, milli ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları,
3. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilmeleri,
4. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri,
5. Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
6. Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları,

7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları,
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde milli ekonominin yerini kavramaları,
9. Çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanmaları,
10. Farklı dönem ve mekanlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeleri, değişim ve sürekliliği algılamaları,
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanmaları,
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetmeleri,
13. Toplumsal ilişkileri düzenlemek ve karşılaştığı sorunları çözmek için temel iletişim becerileri ile sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemlerini kullanabilmeleri,
14. Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümleri için görüşler belirtmeleri,
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerin ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemeleri,
16. Milli, manevi değerleri ile evrensel değerleri benimseyerek erdemli insan olmanın önemini ve yollarını bilmeleri,
17. Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri,
18. Özgür birer birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varması amaçlanmaktadır.

2018 sosyal bilgiler öğretim programına yeni amaçların da eklenmesiyle programın önceki öğretim programlarına göre daha kapsamlı bir hale getirildiği söylenebilir. Yeni eklenen hedeflerle öğrencilerin demokratik, çağdaş, laik değerleri fark etmeleri, herkesin eşit olduğu bilincinde olmaları, milli ekonominin önemini bilmeleri, bilim ve teknolojik gelişmelerin takibinde olmaları beklenmektedir (Topkaya, 2021). Yine 2018 sosyal bilgiler öğretim programında değerler ve becerilerle kendini donatan bireyler yetiştirilmesine önceki öğretim programlarına göre daha çok vurgu yapılmıştır. Değerleri benimsemeden yetişen

gelecek nesillerde Türk milletinin değerlerini sahiplenmede eksiklik olacağı düşünüldüğünden bu konuya önem verilmiştir (Sönmez ve Bozdoğan, 2022). Tüm bunların yanında özel amaçlar incelendiğinde pek çok sosyal bilim dalından izler görülmektedir. Buradan hareketle öğrencilere sosyal bilimlerin de tanıtılması ve kavratılmasının beklendiği hissedilmektedir.

Eğitim öğretimle öğrencilerde gerçekleşmesi veya öğrencilerin gerçekleştirmesi gereken davranışlar vardır. Bu davranışlar da genellikle beceri olarak adlandırılır (Topkaya, 2021). Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin yalnızca belirli konuları öğrenmesi beklenmemektedir. Bunun yanında iyi birer vatandaş olabilmeleri ve çağın gerektirdiği özellikleri yakalayabilmeleri için kimi becerilere de sahip olmaları gerekmektedir. Eğitim süreci sonunda öğrencilerin sahip olması beklenen beceriler zaman içerisinde değişim göstererek güncel tutulmuştur. 2018 sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilerin kazanması beklenen beceriler şu şekilde verilmiştir (MEB, 2018a):

Tablo 2.4.2.1. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Beceriler

Araştırma	Kanıt kullanma
Çevre okuryazarlığı	Karar verme
Değişim ve sürekliliği algılama	Konum analizi
Dijital okuryazarlık	Medya okuryazarlığı
Eleştirel düşünme	Mekânı algılama
Empati	Öz denetim
Finansal okuryazarlık	Politik okuryazarlık
Girişimcilik	Problem çözme
Gözlem	Sosyal katılım
Harita okuryazarlığı	Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
Hukuk okuryazarlığı	Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
İletişim	Yenilikçi düşünme
İş birliği	Zaman ve kronolojiyi algılama
Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

Öğretim programlarında kimi beceriler sonraki programlara da devredilirken günün şartlarına göre bireylerde ihtiyaç duyulacak kimi beceriler de programlara eklenmektedir. 2018 programına önceki programlarda olmayan dijital okuryazarlık, öz denetim, yenilikçi düşünme gibi 8 yeni beceri dahil edilmiştir (Topkaya, 2021). Bu becerilerin sosyal bilgiler öğretimi yapılırken ilkökul 4. sınıftan itibaren ortaokula kadar çeşitli konu ve kazanımlarla öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir. Bu beceriler öğrencilerin yalnızca sosyal

bilgiler dersindeki öğrenmelerini değil pek çok dersteki başarısını da etkileyecek olup toplum içindeki rollerini ve yaşantı biçimini de değiştirecektir.

Eğitim yalnızca öğrencilere belirli davranışları kazandırmak, bilgileri sunmak ve akademik başarı sağlamak değildir. Bunun yanında toplum geleneklerinden ve geçmişinden oluşan değerleri benimsetmek de eğitim sisteminin bir görevidir (MEB, 2018a). Sosyal bilgiler öğretiminde değerler ve değerler eğitimi 2005 programından itibaren sosyal bilgiler öğretim programlarında ana öge olarak yer almıştır. Değerler, öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimini desteklerken sosyal bilim dallarının pek çoğuyla da ilişki kurar. Sosyal bilim disiplinlerinden oluşması yönüyle de değerler, sosyal bilgiler dersinin temel öğelerinden biri olur (Yıldırım ve Çalışkan, 2022). Bu bilinçle 2018 sosyal bilgiler öğretim programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler aşağıdaki tabloda belirtildiği gibi yer almıştır (MEB, 2018a):

Tablo 2.4.2.2. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler

Adalet	Estetik
Aile birliğine önem verme	Eşitlik
Bağımsızlık	Özgürlük
Barış	Saygı
Bilimsellik	Sevgi
Çalışkanlık	Sorumluluk
Dayanışma	Tasarruf
Duyarlılık	Vatanseverlik
Dürüstlük	Yardımseverlik

Dünyadaki her bir alanın değişim ve gelişim içinde olması ayrıca son zamanlarda bu değişimlerin hızlanması nedeniyle toplum içinde değerler eğitime olan ihtiyaç da artmaktadır. Bu durum değerlerin ve değerler eğitiminin önemini arttırırken öğretim programı içindeki yerini de sağlamlaştırmaktadır (Yıldırım ve Çalışkan, 2022). Öğretim programında değerlerin kültürel miras yönünden önemi ve becerilerin eylemsel bütünlüğü sağlamanın altı çizilirken değerler ve becerilerle kendini donatacak, geliştirecek ve gerçekleştirecek bireylerin yetiştirilmesi vurgulanmaktadır (Sönmez ve Bozdoğan, 2022). Böylece sosyal bilgiler öğretim programıyla ilkokuldan itibaren bilgi, kazanım ve konuları öğrenmenin yanında programda belirtilen değerleri içselleştiren ve becerileri edinen bireylerin yetiştirilmesinin amaçlandığı görülmektedir.

Değerler ve becerilerin öğretimi tüm programlarda olduğu gibi sosyal bilgiler öğretim programında da kazanımlara bağlı olarak yapılmaktadır. Bu sayede öğrenciler konu veya kavrama bağlı olarak öğrendikleri beceri ve değerleri bağlam içinde görebilmektedir. Sosyal bilgilerin özellikle geçmişimize, bugünüme ve geleceğimize dayanması öğrencilere öğrendiklerini sınıf içinde ve sınıf dışında kullanma fırsatı sunmaktadır. Bu noktada kazanımlara bağlı olarak yapılan öğretimde uygun becerileri ve değerleri işe koşturmak önemlidir.

Sosyal bilgiler öğretim programında ilköğretim 4. sınıf dağılımları incelendiğinde bu seviyede toplam 33 kazanıma yer verildiği görülmektedir. Bu kazanımlar 7 öğrenme alanı arasında dağılmaktadır. Kazanım sayılarının öğrenme alanlarına göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir (MEB, 2018a):

Tablo 2.4.2.3. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4. Sınıf Kazanımlarının Dağılımı

Öğrenme Alanı	Kazanım	Ders Saati
Birey ve Toplum	5	12
Kültür ve Miras	4	14
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	6	20
Bilim, Teknoloji ve Toplum	5	16
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	5	18
Etkin Vatandaşlık	4	14
Küresel Bağlantılar	4	14
Toplam	33	108

Tablo 2.4.2.3 incelendiğinde en fazla kazanım ve ders saatinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanına ayrıldığı görülmektedir. Bu öğrenme alanında konum analizi yapma, kroki çizme, grafik okuma ve oluşturma becerileri ile doğal ve beşerî unsurları, yer şekillerini ve doğal afetleri tanıma gibi bilgilerden kazanımlar oluşturulmuştur. “Birey ve Toplum” öğrenme alanında kimlik bilgileri, kronolojik olaylar, ilgi, ihtiyaç ve yetenekler, bireysel farklılıklar ve farklılıklara saygı konu alanları ile kanıt kullanma, zamanı algılama ve empati kurma becerilerine; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında aile tarihi, milli kültür, geleneksel oyunlar, Milli Mücadele kahramanları konu alanları ile değişim ve sürekliliği algılama becerilerine; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında teknolojik ürünler, teknolojik ürünlerin geçmişi, mucitler, teknolojik ürünlerin yararları ve zararları konu alanları ile değişim ve yenilikçilik becerilerine; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında istek ve ihtiyaçlar, ekonomik faaliyetler, bilinçli tüketici olma, bütçe oluşturma,

çevredeki kaynaklar konu alanları ile öz denetim, karar verme ve finansal okuryazarlık becerilerine; “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında çocuk hakları, kişisel sorumluluklar, bağımsızlık ve bireysel özgürlük konu alanları ile iş birliği, sosyal katılım ve karar verme becerilerine; “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında çeşitli ülkeler, Türkiye’nin komşu ülkeleri, diğer Türk Cumhuriyetleri, kültürel unsurlar ve farklı kültürler konu alanları ile araştırma ve empati becerilerine yer verilerek kazanımlar oluşturulmuştur.

Genel olarak 2018 sosyal bilgiler öğretim programının 4. sınıf öğrencileri için ayrılmış olan kısmı incelendiğinde öğrencilerin ilk defa karşılaşacağı pek çok konu ve becerilere yer verildiği dikkat çekmektedir. Özellikle değerler ve becerilerle donatılmış bir program olması, öğrencilere aktif öğrenme yapabilecekleri konu ve kazanımlar sunması, öğrencilerin toplumla uyumunu kolaylaştıracak ve onları hayata hazırlayacak bilgi ve becerileri kazandırmayı hedeflemesi yönleriyle programın önemi ortaya konmaktadır. Böylece kapsamlı hedefleri barındıran bu derste, kazanımların normal gelişim gösteren öğrencilere kazandırılması kadar özel gereksinimli öğrencilere de kazandırılmasına çaba gösterilmelidir. Hatta bu noktada özel gereksinimli öğrencilere bu hedeflerin kazandırılmasının daha elzem olduğu söylenebilir çünkü normal gelişim gösteren öğrencilerin bu bilgi ve becerilerin bir kısmını hayat akışı içinde öğrenme ihtimalleri de vardır. Fakat özel gereksinimli öğrencilerde çerçeve bir program ile bu tür bilgi ve becerileri kazandırmak daha işlevsel olmaktadır. Bu nedenle özel gereksinimli öğrencilerin toplum içinde daha rahat olması, gündelik bilgi ve becerileri edinmesi yönünden sosyal bilgiler dersi iyi bir çerçeve oluşturmaktadır.

2.4.3. Kaynaştırma Eğitiminde Sosyal Bilgiler Öğretimi

Sosyal bilgiler dersi içinde yaşadığımız dünyayı anlamlandırıp analiz etmemizde önemli bir yere sahiptir. Bu dersin öğrenimi bireylere çevreyi anlamlandırma, hayata karşı kullanacağı becerileri elde etme ve böylece kendine yeni şeyler katma noktasında fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca bu ders kazandırdığı özellikler ile bireyler ve toplum arasında köprü görevi üstlenir (Sarılarhamamı ve Demirkaya, 2021). Eğitim programlarında zaman içinde gösterdiği gelişimlerle yerini bulan sosyal bilgiler dersi tüm çocuklar için önemli görülen bir ders olmaktadır. Ders içinde sosyal ve bilişsel pek çok beceriyi bireylere kazandırmayı hedefleyen sosyal bilgiler dersi tüm çocuklar için önemli görülse de özel gereksinimli çocuklar için daha önemlidir. Bu derste edinilen kimi bilgi ve beceriler normal gelişim gösteren çocuklarca yaşadıkları toplum içinde de öğrenilmektedir. Fakat özel gereksinimli

çocuklar farklılıkları nedeniyle normal gelişim gösteren akranları kadar hızlı ve kolay bir biçimde bu becerilere ulaşamayabilirler. Bu noktada sosyal bilgiler dersinin sunduğu çerçeve program, özellikle toplum içinde bağımsız yaşamaya dair gerekli olan bilgi ve becerilerin sunumunda özel gereksinimli çocuklar için çok önemli olmaktadır. Bu nedenle kaynaştırma öğrencilerine yönelik düzenlemeler sosyal bilgiler dersi çerçevesinde de yapılmalıdır.

Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi amaçlarına ulaşabilmeleri için yapılabilecek pek çok etkili düzenlemeler vardır. Bunlardan öğrenciye uygun olanları kullanılarak derse dair öğrenmeler ve edinilmesi gereken davranışlar artırılabilir. Etkili olabilecek düzenlemelerden kimi şu şekilde açıklanmaktadır (Güzel Özmen ve Aykut, 2020):

- **Konulara göre farklı öğretim yöntemlerinin kullanılması:** Sosyal bilgiler dersinin geniş bir kapsama sahip olması nedeniyle öğretiminde kullanılabilecek çeşitli yöntem, teknik ve stratejiler vardır. Konuların öğretiminde öğrenciye hitap edecek farklı öğretim teknikleri kullanılmalıdır. Sosyal bilgiler dersi pek çok kavram öğretimini de içerdiği için kavram diyagramları kullanılarak öğretim yapılabilir. Her bir kavram öğretiminde bu kavrama bağlı olan alt kavramlar, benzer kavramlar ve farklı kavramlar da öğretilebilir. Bunun yanında sosyal bilgiler öğretiminde yer alan kültürel olay ve problemlere ilişkin problem çözme modeli kullanılabilir. Böylece kaynaştırma öğrencileri grup içinde yer alma ve akranlarıyla çalışma imkânı elde eder. Ayrıca aktivite merkezli yaklaşım, doğrudan öğretim, demonstrasyon ve şematik düzenleyiciler de kaynaştırma öğrencilerine yönelik kullanılabilecek öğretim yöntemlerindendir.
- **Öğretim materyallerinin kullanımının öğretilmesi:** Sosyal bilgiler dersinde kullanılan ders kitapları, kaynak kitaplar, haritalar, yerküreler gibi birçok materyal vardır. Bu materyallerin kullanımı derslerde artırılmalı ve kullanım biçimleri öğrencilere de öğretilmelidir. Böylece öğrenciler bağımsız biçimde de materyalleri kullanarak pekiştirme yapabilecektir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan ders kitapları ve kaynak kitaplar kimi zaman kaynaştırma öğrencilerine uygun olmayabilir. Bu durumda öğretmenin öğrencisine yönelik bir kaynak kitap bulması, bulamıyorsa elindeki kitapta düzenlemeler yapması gerekir. Özellikle kitaplarda yer alan konular ve metinler öğrenci düzeyine uygun olacak biçimde sadeleştirilebilir. Yerküre, harita, zaman şeritleri gibi

materyallerin öğrenciyle birlikte kullanılması da öğrencinin ders takibini kolaylaştıracak, çevresine yönelik bilgisini artıracak ve öğrendiği konuları somutlaştıracaktır.

- **Not tutma becerisinin kazandırılması:** Öğrencilerin, derslerde geçirdiği zamanın büyük bir kısmı öğretmenlerini dinleyerek geçmektedir. Bu nedenle kaynaştırma öğrencilerine not tutma becerisinin kazandırılması uzun vadede öğrenciler için çok faydalı olacaktır. Bu sayede dinlediklerinin kâğıda aktarılmasıyla hem öğrenmeler daha kalıcı olacak hem de öğrencinin konuları tekrar etme imkânı olacaktır. Öğretmen, not tutmayı kolaylaştırmak için önemli olan noktaları sözel olarak vurgulayabilir ve not edilmesi gereken anahtar kelimeleri belirtebilir. Öğretmenin ayrıca kaynaştırma öğrencileriyle birebir not tutma çalışmaları yapması, tutulan notları kontrol ederek öğrenciye dönüt vermesi gerekir. Bunun yanında anlatılacak olan konunun bir gün önceden okunarak gelinmesini isteyebilir. Böylece öğrenci tutacağı notlar konusunda ön bilgi edinebilir.
- **Öğrencilerin derse katılımının sağlanması:** Sosyal bilgiler dersi konu kapsamı gereği öğretmen-öğrenci etkileşimiyle geçirilmesi gereken bir derstir. Kaynaştırma öğrencisinin ders içinde aktif olduğu sürece bilgi ve becerileri öğrenmesi daha kolay olacaktır. Bu nedenle ders içinde öğrenciyle etkileşim içinde olunarak öğrencinin derse katılımını desteklemek gerekir. Öğretmen öğrencileri derse çekmek için soru sorma tekniğini kullanabilir. Öğretmen, kaynaştırma öğrencisine yönelik sorduğu sorularda soruyu açık ve net biçimde ifade ettiğinden, sorduğu sorunun öğrencinin düzeyine uygun olduğundan emin olmalıdır. Öğrenci soruya cevap verebilme konusunda cesaretlendirilmeli, gerekirse öğrenciye ipuçları sunulmalıdır. Sosyal bilgiler dersinde kaynaştırma öğrencilerinin derse katılımını sağlayabilecek bir diğer yöntem tartışmadır. Sosyal bilgiler dersi insanı ve insan yaşamını merkeze aldığı için tartışmalar yapmak oldukça kolaydır. Bu tür tartışmalar kaynaştırma öğrencilerinin hem konu hakkında ifadede bulunmasına hem de sınıf arkadaşlarıyla iletişime geçmesine yardımcı olur.
- **Pekiştirici etkinliklerin düzenlenmesi:** Sosyal bilgiler konuları öğretildikten sonra öğrenilenlerde kalıcılığı sağlayabilmek için pekiştirici etkinlikler kullanılmalıdır. Bu etkinlikler için şemalar, kavram haritaları, dramatizasyon ve hatta geziler kullanılabilir. Sosyal bilgiler dersinde pek çok konu

dramatizasyona uygundur. Öğrencilerin özellikle günlük hayatta karşılaşılabilecekleri durumlara ilişkin dramalar yapılarak kaynaştırma öğrencilerine bu durumlar karşısında neler yapabileceği gösterilebilir. Böylece kaynaştırma öğrencisi derse dahil olur, akranlarıyla iletişime geçer ve bilgi/beceriye uygulamalı olarak öğrenir.

- **Verilen ödevlerde uyarlamaların yapılması:** Ödevler öğrencilerin hem konuları pekiştirmesini sağlarken hem de bireysel çalışmalar yapmasını destekler. Bu noktada kaynaştırma öğrencisine verilen ödevlerin de bu özellikleri taşıması beklenir. Öğretmenin sınıfa verdiği ödevi kaynaştırma öğrencisine de verirken üzerinde uyarlamalar yapması gerekir. Bu uyarlamalar ödevin yoğunluğuyla ilgili olabileceği gibi içeriğiyle de ilgili olabilir. Verilen ödev içeriğinin kaynaştırma öğrencisinin öğrenmelerine uygun olması gerekmektedir. Ayrıca kaynaştırma öğrencisine verilen ödevde miktar yönünden de azaltma yapılabilir. Yani kaynaştırma öğrencisinin temelde edinmesi beklenen kazanımlar doğrultusunda ödev içeriğinde düzenlemeler yapılmalıdır.

Kaynaştırma öğrencilerinin hayatlarında karşılaştığı sorunlara karşı çözümler üretebilmesi ve sorumluluklarını fark edebilmesi yönünden sosyal bilgiler dersinin sunduğu kazanımlar bu bireyler için çok önemli görülmektedir. Aynı zamanda bu ders sayesinde kaynaştırma öğrencilerinin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerileri geliştirilirken toplumla kaynaşmaları da sağlanır. Topluma yönelik becerilerini geliştiren kaynaştırma öğrencilerinin kendilerine olan özgüvenleri de artar (Sarılarhamamı ve Demirkaya, 2021). Bu nedenle sosyal bilgiler dersi özel gereksinimli öğrencilerin yaşamında etkili olabilecek bir noktada durmaktadır. Sosyal bilgiler dersinin öğretimi bu öğrencilerin de farkında olunacak biçimde yapıldığı takdirde olumlu çıktılarının görülmesi kaçınılmazdır. Öğretmenin ders içeriğine ve ders işleyişine yönelik yapacağı bazı düzenlemelerle bu öğrencilere ulaşması ve onları desteklemesi beklenmektedir.

2.5. Uzaktan Eğitim

2.5.1. Uzaktan Eğitimin Tanımı

21.yüzyılda teknolojinin her geçen gün daha da gelişmesiyle bilgi teknolojileri ve eğitim de bu gelişimden etkilenmektedir. Geçmiş yıllarda zor gibi gözüken pek çok uygulama artık bilgi teknolojilerinin gelişimiyle kolaylıkla yapılabilmektedir. Uzaktan eğitim de bilgi

teknolojilerinin gelişmesiyle eğitim hayatında yer bulan bir uygulamadır (İşman, 2011). Değişen şartlar doğrultusunda eğitim sistemleri üzerinde de uyarlamalara gidilmektedir. Bu noktada bilim ve teknolojiye meydana gelen gelişimler eğitimde de hissedilmektedir. Çünkü günümüzde eğitim teknolojiden ayrı düşünülemeyecek bir hale gelmiştir (Ünal ve Arı, 2021). Bu nedenle teknolojiye yaşanan her bir gelişme eğitimi de şekillendirmektedir. Uzaktan eğitim de bu şekillendirmelerin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

İşman (2011)'a göre uzaktan eğitim “öğretmen ve öğrencinin aynı mekanlarda bulunmak zorunda olmadığı ve eğitim-öğretim faaliyetlerinin posta hizmetleri ve bilgi iletişim teknolojileri sayesinde yürütülen bir eğitim sistemi modeli” olarak tanımlanmaktadır. Bir diğer yandan uzaktan eğitim; teknolojinin gelişimiyle birlikte eğitimdeki zaman ve mekân sınırlamasını ortadan kaldıran, fırsat eşitliğinin sağlanmasına yardımcı olan ve tüm dünyada zamanla yaygınlaşan bir eğitim uygulamasıdır (Kırık, 2014). Uzaktan eğitime yönelik pek çok tanımlama bulunmaktadır. Fakat bunların ortak noktası incelendiğinde uzaktan eğitimin teknolojiyle geliştirilen bir imkân olduğu, zaman ve mekân sınırlarını ortadan kaldırdığı ve öğrenenlere kimi fırsatlar sunduğu görülmektedir.

Uzaktan eğitim her ne kadar teknolojinin gelişimiyle yaşamlarımıza girmiş olsa da bir noktada zorunluluk olarak da sistem içinde yer almaya başlamıştır. Uzaktan eğitimin zorunluluk haline gelmesine yol açan durumlar şu şekilde ifade edilebilir (Peraya, 2002):

- Toplumdaki ekonomik ve sosyal şartların değişmiş olması,
- İşsizliğin artmasıyla birlikte işçilerin daha nitelikli elemanlar haline getirilmek istenmesi,
- Bilginin en önemli ekonomik güç haline gelmesi,
- İşletmelerin pazarda kalabilmesi ve değişen koşullara ayak uydurabilmesi için personellerini sürekli eğitimle desteklemesi,
- Sürdürebilir kalkınmanın tek yolunun insana yatırım olarak görülmesi.

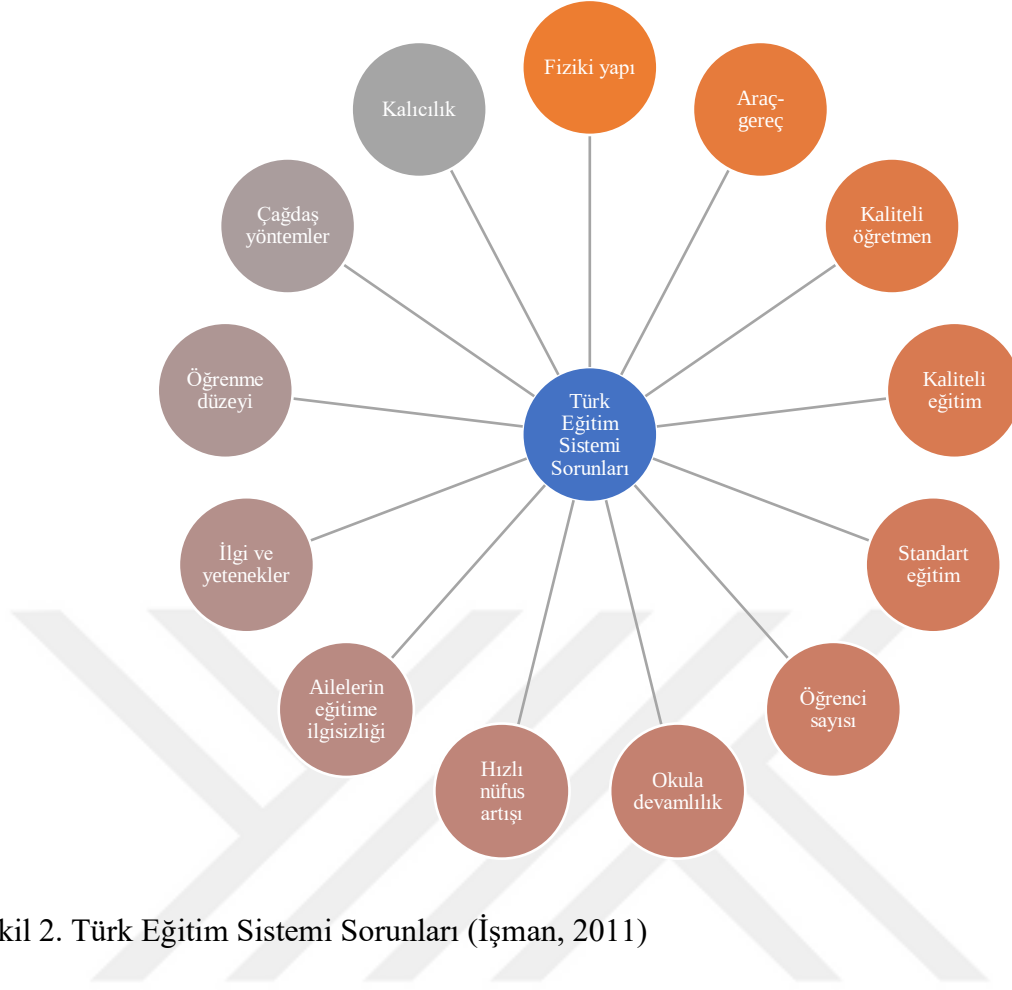
Uzaktan eğitim özel kurum ve kuruluşlar tarafından kullanıldığı takdirde personellerin bilgi ve yetenek düzeyini artırırken kurumların eğitim giderlerini de azaltmaktadır. Bunun yanında uzaktan eğitimin en çok tercih edildiği diğer ortamlar üniversitelerdir. Geçmiş zamanlarda mektup veya televizyon aracılığıyla yapılan uzaktan eğitim modelinin yerini web üzerinden gerçekleştirilen etkileşimli eğitim modeli almıştır. Bu model hem yurt içinde hem de yurt dışında tercih edilmekte ve başarıyla uygulanmaktadır (Odabaş, 2004).

Üniversite eğitiminin yanında pek çok gelişmiş ülke yaşam boyu eğitim faaliyetlerine de önem vermektedir. Bu açıdan halka sürekli öğrenim faaliyetleri sağlayabilmek için uzaktan eğitim sıklıkla tercih edilmektedir (Kırık, 2014). Tüm bunların yanında fiziksel ve maddi zorluklar yaşayan bireyler için daha nitelikli bir eğitime ulaşma noktasında uzaktan eğitim fırsat eşitliği de sunmaktadır.

Uzaktan eğitim her ne kadar tercihe yönelik bir eğitim modeli gibi gözüксе de salgın, doğal afet, savaş gibi beklenmeyen durumlarda zorunlu hale gelebilmektedir. Bu şartlarda doğru bir planlama ve düzenleme yapılmaması halinde ise uzaktan eğitim fırsat eşitsizliği sonucunu doğurabilmektedir (Ünal ve Arı, 2021). Uzaktan eğitime yönelik bu zamana kadar yapılan planlama ve uygulamaların yüksek öğrenim veya özel kurumların seviyesinde olması zorunlu uzaktan eğitim uygulamasında sorunlar yaşanmasının bir diğer sebebi olarak görülebilir. Fakat bu gibi ön görülemeyen durumlarda olabildiğince hızlı harekete geçirilecek yasal düzenlemeler teknolojinin de faydalarıyla birleştirilerek olumlu sonuçların ortaya çıkmasını destekleyebilir.

2.5.2. Uzaktan Eğitimin Avantajları ve Dezavantajları

Eğitim, toplumların gelişiminde doğrudan etkide bulunan bir faktördür. Bu yüzden her millette eğitime büyük yatırım payları ayrılmaktadır. Gelişmemiş ülkeler maliyetsiz fakat etkili çözümler ararken gelişmiş ülkeler ise yaşam boyu eğitimi destekleyecek ve eğitimin niteliğini artıracak çözümler aramaktadır. Bu noktada uzaktan eğitim her ülkenin farklı gerekçelerle vatandaşlarına sunduğu bir eğitim modeli olmaktadır (İşman, 2011). Bilgi teknolojileriyle harmanlanmış olan uzaktan eğitim yöntem ve teknikleri pek çok eğitim kurumu tarafından kullanılmaktadır. Burada teknolojinin getirdiği yeniliklerin eğitimle bütünleştirilmesine çalışılmaktadır (Altıparmak, Kurt ve Kapıdere, 2011). Böylece eğitim sorunlarının da azaltılabileceği düşünülmektedir. Genel olarak ülkeler tarafından eğitim sorunlarına yönelik bilişim teknolojilerinden faydalanılmaktadır. Örneğin İşman (2011) Türk Eğitim Sistemi'nde belirlediği sorunları on üç başlıkta toplamış ve bu sorunların nitelikli bir uzaktan eğitim yöntemiyle aşılabileceğini belirtmiştir. Bu sorunlara ilişkin şekil aşağıda sunulmuştur.

Şekil 2. Türk Eğitim Sistemi Sorunları (İşman, 2011)

Şekil 2.'de belirtilen ve bunun gibi birçok eğitim sorunu bilişim teknolojilerinin eğitimde kullanılmasıyla azaltılabilir veya çözülebilir. Aynı zamanda bu sorunlar uzaktan eğitimi ortaya çıkmasındaki gerekçeleri oluşturmuştur. Belirtilen problemlere yönelik sanal sınıfların oluşturulmasıyla fiziki yapı sorunu, sanal laboratuvarların kullanılmasıyla araç-gereç sorunu, kaliteli öğretmenlerin çok sayıda öğrenciye aynı anda ders verebilmesiyle kaliteli öğretmen ve eğitim sorunu çözülebilir (İşman, 2011). Bu çözümler aynı zamanda uzaktan eğitimin avantajlarını da ortaya koymaktadır. Çeşitli kaynaklara göre uzaktan eğitimin avantajları şu şekilde sıralanabilir (Altıparmak vd., 2011; İşman, 2011; Odabaş, 2004):

- Uzaktan eğitim, küresel eğitim imkânı sunar. Böylece öğrenciler dünyanın pek çok üniversitesinden eğitim alma hakkına sahip olur.
- Öğrenci merkezlidir. Her tür teknolojiyi eğitimde kullanma imkânı sunar.
- Uzaktan iletişim ile daha fazla kitleye ulaşılır. Ayrıca küresel iletişim ile farklı milletten eğitimciler ve öğrencilerle iç içe olma olanağı sunar.
- Fiziksel olarak aynı mekânda bulunma zorunluluğu yoktur.

- Okula gitme imkânı olmayan, sağlık sorunu veya özel gereksinimleri olan bireylere bulunduğu yerden eğitime katılma hakkı tanır.
- Mekân ve zaman kısıtlaması yoktur. Bu nedenle esnek bir eğitim sunar.
- Öğrenciler bireysel özelliklerine ve öğrenme hızına göre eğitim alabilir. Böylece başarı oranı yükselir.
- Herkese standart bir eğitim sunmasıyla fırsat eşitsizliklerini azaltır.
- Eğitim maliyetlerini düşürür.
- Kişi sınırlaması olmadığı için alanında uzman öğretmenlerden daha fazla öğrenci yararlanır.

Uzaktan eğitimin belirtildiği gibi pek çok faydası olsa da kişisel farklılıkların devreye girdiği veya öğrencilerdeki teknoloji okuryazarlığının düşük olduğu durumlarda nitelikli bir eğitim ortamı sağlanamayabilir. Bu durum uzaktan eğitimin başarısız olmasına da yol açabilir. Genel olarak uzaktan eğitimin sahip olduğu dezavantajlardan da şu şekilde bahsedilebilir (Altıparmak vd., 2011; Odabaş, 2004):

- İlk yapılacak yatırımın maliyeti yüksektir.
- Sosyal etkileşim, örgün eğitimdeki sosyal etkileşimden daha düşüktür.
- Teknolojik aletlerden veya sistemlerden kaynaklı sorunların yaşanabilir. Bu durum eğitimi kısa veya uzun vadeli sekteye uğratabilir.
- Öğrenciler teknoloji ve bilgisayar okuryazarlığına sahip olmak zorundadır. Aksi halde nitelikli bir eğitim olmayabilir.
- Bireysel öğrenme becerisine sahip olmayan öğrenciler motivasyon düşüklüğü yaşayabilir.
- Uzaktan eğitimde ders müfredatının hazırlanmasında zorluklar yaşanabilir. Müfredatın sürekli güncel tutulması gerekir.
- Uygulama ağırlıklı derslerin işlenmesinde zorluklar yaşanır. Bu derslerde istenen verim uzaktan eğitimde düşük olabilir.

Uzaktan eğitim sağladığı avantajlar sayesinde tüm dünya tarafından tercih edilen bir eğitim biçimidir. Fakat sağladığı avantajların yanında yarattığı dezavantajlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Böylece ortaya çıkabilecek sorunlara karşı çözüm geliştirilebilir ve yapılan eğitimin niteliği artırılabilir. Aksi halde dezavantajlar, avantajların önüne geçerek etkisiz bir eğitim yapılmasına yol açabilir. Uzaktan eğitim çeşitli sebeplerle örgün eğitime

karşı tercih edilse de doğal afet, savaş, salgın gibi durumlarda zorunlu bir eğitim biçimi de olabilir. Bu durumlara hazırlıksız yakalanarak eğitimin kalitesini düşürmemek adına gerekli planlamalar ve çalışmalar tüm eğitim kademeleri için yapılmalıdır.

2.6. İlgili Araştırmalar

Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde yapılmış olan kaynaştırma uygulamalarını incelemiş olan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu başlıkta araştırmanın iki kilit noktasını oluşturan kaynaştırma eğitiminde sosyal bilgiler dersi ve uzaktan eğitimde kaynaştırma eğitimi kavramlarını ele alan çalışmalar özetlenmiştir.

2.6.1. Kaynaştırma Eğitiminde Sosyal Bilgiler Dersini İnceleyen Araştırmalar

Kaynaştırma öğrencilerine yönelik yapılmış olan pek çok çalışma vardır. Bu çalışmaların bir kısmı sosyal bilgiler dersi uygulamalarına dayanmaktadır. Bu bölümde kaynaştırma eğitiminde sosyal bilgiler dersini inceleyen yurt içi ve yurt dışı çalışmalarına yer verilerek çalışmalar özetlenmiştir. Çalışmalar incelenirken tarihsel olarak yakından uzağa olacak biçimde sıralanmıştır.

Avcı Akçalı ve Uztemur (2022), çalışmasında sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli öğrencilere yönelik yapılmış olan araştırmaları çeşitli değişkenler açısından incelemişlerdir. Araştırmaların yayın yılı, türü, yaklaşımı, çalışma grupları, desenleri, veri toplama araçları ve amaçlarına yönelik dağılımlar değişkenler olarak ele alınmıştır. Doküman incelemesi yoluyla toplanan veriler içerik analizi ve betimsel analiz kullanılarak analiz edilmiştir. Toplam 47 çalışmaya ulaşılmış ve incelenmiştir. Araştırmanın sonucuna göre incelenen çalışmalarda çoğunlukla nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı, çalışma grubunda ise öğretmen ve öğrencilerin ele alındığı görülmüştür. Bunun yanında çalışmaların genel olarak kaynaştırma eğitimi başlığında yapıldığı, herhangi bir özel gereksinim adına yapılan çalışmaların ise çoğunlukla üstün yetenekli öğrencilerle ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öztürk ve Akdal (2022), çalışmasında sınıfında özel gereksinimli öğrenci bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminde sosyal bilgiler dersinin öğretimine ilişkin görüşlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Temel nitel araştırma deseninin kullanıldığı çalışmada 180 sosyal bilgiler öğretmeni ile çalışma grubu oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formları ile veriler toplanmış, içerik analizi kullanılarak veriler

analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda; kaynaştırma öğrencilerine sosyal bilgiler dersinin öğretilmesinin vatandaşlık bilinci kazanmaları, topluma uyum sağlamaları, günlük hayatta temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri gibi yönlerden önemli olduğu öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Bunun yanında öğretmenlerin BEP içeriği hazırlama konusunda zorlandığı ve bilgi eksikleri olduğu da görülmektedir. Ders içi uygulamalarda sıklıkla öğretim ilkelerinin kullanıldığı, etkinlikler yapıldığı, BEP hazırlandığı, materyal ve yöntem-teknikler kullanıldığı ifade edilmiştir. Ayrıca özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler dersi süresince pek fazla zaman ayrılmadığı ve öğrencilerin soyut kavramlarda zorluklar yaşadığı da belirtilmiştir.

Sarılarhamamı ve Demirkaya (2021), çalışmasında sosyal bilgiler dersinin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi üzerindeki yeri ve önemini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma durum çalışması yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleri ve özel eğitim öğretmenleriyle oluşturulan 20 kişilik çalışma grubu oluşturulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla toplanan verilerin analizi içerik analiziyle yapılmıştır. Araştırma sonucunda; özel gereksinimli öğrencilerin soyut kavramlarda zorlandığı, konuların bu öğrencilere göre uzun ve detaylı olduğu, ders içinde kullanılan etkinliklerin ve görsel materyallerin artırılarak kullanılması gerektiği ifade edilmiştir. Bunun yanında sosyal bilgiler dersinin özel gereksinimli öğrencilerin toplumla bütünleştirilmesinde önemli bir yeri olduğu belirtilmiştir.

Ayvaz Öztürk (2020), çalışmasında 2003-2020 yılları arasında kaynaştırma eğitiminde sosyal bilgiler dersine ilişkin yapılan araştırmaları incelemiştir. Nitel desenli tarama modeli ile gerçekleştirilen çalışmada 26 araştırma incelenmiştir. Araştırmalarda yer alan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Analizler sonucunda kaynaştırma eğitiminde uygulanan sosyal bilgiler dersinde bazı problemlerin olduğu ortaya konmuştur. Bu problemlerin öğretmen, akran öğrenciler, kaynaştırma öğrencisi, okulun fiziki alt yapısı, okul yönetimi gibi etkenlerden kaynaklandığı ifade edilmiştir. Bunun yanında öğretmenlerin yeterlilikleri ve BEP hazırlama noktasında eksiklikleri olduğu görülmüştür.

Demirezen ve Açıl (2020), çalışmasını ortaokul seviyesindeki kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik görüşlerini inceleme amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırma fenomenoloji (olgu bilim) yöntemiyle yürütülmüştür. Ortaokulda öğrenim gören 15 özel gereksinimli öğrenciyle çalışma grubu oluşturulmuştur. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla toplanarak betimsel analize tabi

tutulmuştur. Araştırma sonucunda kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersini sevdiği, sosyal bilgiler dersi içeriği hakkında bilgi sahibi olduğu, derse ve öğretmene yönelik olumlu metaforlar sunduğu görülmüştür. Ayrıca kaynaştırma öğrencileri sosyal bilgiler dersinin öğretmen odaklı işlendiğini, bunun yerine öğrencilerin aktif olacağı öğrenme biçimlerinin kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Çopur (2019), çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ve kaynaştırma öğrencilerine dair inançlarının sınıftaki yansımalarını incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma durum çalışması yöntemi ile yürütülmüş olup üç sosyal bilgiler öğretmeniyle çalışma grubu oluşturulmuştur. Veriler gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışma sonucuna göre öğretmenlerin, kaynaştırma eğitiminde akademik hedeflerin yer alması gerektiğine ve öğrencilerin konuları belirli bir noktaya kadar öğrenebileceğine ilişkin inançları vardır. Fakat öğretmenlerin bu inançlarını uygulamaya koyamadıkları belirlenmiştir. Bu durumun sebepleri olarak düşük öz yeterlik inancı, pedagojik alan bilgisinin yetersiz oluşu, teori ile uygulama arasındaki dengesizlik, okuldaki olanakların yetersizliği gibi etkenler tespit edilmiştir.

Akay (2019), çalışmasında kaynaştırma eğitimine devam eden işitme engelli öğrencilere sunulan destek eğitim hizmetlerinde sosyal bilgiler dersi stratejilerinin nasıl desteklendiğini araştırmıştır. Çalışma bütüncül tek durum deseniyle yürütülmüştür. Çalışmanın verileri gözlemler, görüşmeler, belgeler ve araştırma günlüğü kullanılarak toplanmıştır. Çalışma grubu iki işitme engelli öğrenci ve iki sınıf öğretmeniyle oluşturulmuştur. Toplanan veriler betimsel analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda strateji kullanımına odaklı yapılan destek eğitim hizmetlerinin, işitme engelli kaynaştırma öğrencilerinde, sosyal bilgiler dersine yönelik bilgiyi sınıflandırma, ilişkilendirme, çıkarımda bulunma, olayları oluş zamanına göre sıralama gibi becerileri desteklediği görülmüştür.

İlk ve Açıkalın (2018), çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerini ve deneyimlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırma, fenomenoloji (olgu bilim) yöntemi kullanılarak 100 sosyal bilgiler öğretmeniyle gerçekleştirilmiştir. Veriler anket ve yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Çalışma sonucuna göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimiyle ilgili herhangi bir eğitim geçmişi olmadığı ve öğretmenlerin bu konuda kendini yetersiz hissettiği görülmüştür. Ayrıca öğretmenler, sosyal bilgiler dersinin kaynaştırma

uygulamalarına katkı sağlayacak bir ders olduğunu belirtmiştir. Fakat buna rağmen öğretmenler, sosyal bilgiler dersinde yapılan kaynaştırma uygulamalarını yetersiz ve problemli olduğunu ifade etmektedir.

Büyükalın ve Yaylacı (2018), çalışmasında kaynaştırma öğrencilerinin ve normal gelişim gösteren öğrencilerin sosyal bilgilere ilişkin ürettiği metaforları incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma olgu bilim deseniyle yürütülmüştür. Çalışma grubunda 30 kaynaştırma öğrencisi, 42 normal gelişim gösteren öğrenci yer almıştır. Veriler açık uçlu görüşme formuyla toplanıp içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma bulgularına göre öğrenciler genellikle sosyal bilgileri “tarih” ve “geçmiş” kavramlarıyla ilişkilendirmiştir. Bunun yanında kaynaştırma öğrencilerinin daha somut metaforlar ürettiği ve sosyal bilgilerin gerekli olduğunu, kendilerini sosyalleştirdiğini ve toplumsal kuralları öğrettiğini ifade ettikleri görülmüştür.

Yaylacı ve Aksoy (2017), çalışmasını zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere yön bulma becerisini kazandırma amacıyla yapmışlardır. Bu amaçla hafif düzeyde zihinsel engelli olan üç öğrenci ile çalışılmıştır. Çalışma tek denekli deneysel desen ile yürütülmüştür. Veriler, araştırmacının hazırladığı “Beceri Düzeyi Belirleme Testi” kullanılarak toplanmıştır. Veri analizi Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılarak yapılmıştır. Araştırma sonucunda, yön bulma becerisinin kazandırılmasında analiz edilerek basamaklandırma yapılmasının beceriyi öğrenmede kolaylık sağladığı bulunmuştur. Bunun yanında harita ve pusula kullanarak yön bulma becerisinin kazandırılmasında gösterip yaptırma yönteminin etkili olduğu ifade edilmiştir. Doğa unsurlarını kullanarak yön bulma becerisinin edinilmesinde gezi ve gözlem gibi yöntemlerin gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır.

Görmez (2016), çalışmasında ortaokuldaki kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki performans düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda örnek olay deseniyle çalışma yürütülmüştür. Çalışma grubunu ortaokulda öğrenimine devam eden 39 kaynaştırma öğrencisi oluşturmaktadır. Veriler yapılandırılmamış gözlem tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda katılımcı öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik performans düzeylerinin iyi olmadığı ve öğrencilerin BEP’e göre olması gereken noktadan çok uzakta olduğu bulunmuştur. Bunun yanında öğrencilerin basit yönlendirmeleri ve kavramları anladıkları fakat soyut kavramlar ile uzun ifadelerde sorun yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin derste sıkıldığı ve derse katılımlarının düşük olduğu da belirtilmiştir.

Demirezen ve Akhan (2016), çalışmasını sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerini inceleme amacıyla yapmışlardır. Araştırma durum çalışması deseni ile yürütülmüştür. Çalışma grubu 21 sosyal bilgiler öğretmeninden oluşturulmuştur. Çalışmanın verileri, yarı yapılandırılmış görüşme çerçevesinde toplanarak betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırmanın sonunda öğretmen görüşlerine göre; sosyal bilgiler dersindeki kaynaştırma uygulamalarının verimli geçmediği, öğretmenlerin kaynaştırma uygulamalarına yönelik kendini yetersiz hissettiği, öğretmenlerin büyük bir kısmının özel eğitim konusunda eğitim almadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında öğretmenler; öğrenciler arasındaki uyumsuzluk, kaynaştırma öğrencilerindeki davranış ve öğrenme bozuklukları, okul ve aile arasında iş birliği olmaması, fiziki şartların yetersiz oluşu gibi nedenlerden dolayı sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmektedir.

Kot vd. (2015), yapmış oldukları çalışmada sınıf öğretmenlerinin, zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencilerine yönelik sosyal bilgiler dersinde yaptığı uygulamaları incelemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada durum çalışması deseni kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşmelerle veriler toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma grubu 4. sınıfta görev yapan 5 sınıf öğretmeni ile oluşturulmuştur. Araştırmada, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde kaynaştırma öğrencisine yönelik dersi işlemeye çalıştığı fakat bu konuda yeterli bilgilerinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada öğretmenler sosyal bilgiler dersine yönelik uyarlamalar yaptıklarını, derste çeşitli materyaller kullandıklarını, kaynaştırma öğrencisi için sınıf ortamını düzenlediklerini ifade etmişlerdir.

Swanson, Wanzek, Vaughn, Roberts ve Fall (2015), çalışmasını, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıflarında bulunan özel gereksinimli öğrenciler üzerinde uyguladıkları eğitimin, sosyal bilgiler bilgisini geliştirme ve okuduğunu anlama konusundaki etkililiğini ölçmek için yapmışlardır. Bu noktada araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan bir eğitim içeriği kullanılmış ve öğretmenler aracılığıyla öğrencilere sunulmuştur. Çalışma için deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Deney grubunda 72, kontrol grubunda 58 öğrenci yer almıştır. Her iki gruba da aynı sosyal bilgiler dersi içeriği sunulmuş olup yalnızca deney grubunda farklı bir öğretim biçimi kullanılmıştır. Özel gereksinimli öğrencilerin bulunduğu deney ve kontrol grubundaki ön test-son test sonuçları karşılaştırılmıştır. Çalışma bulgularına göre deney grubunda yer alan özel gereksinimli öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere göre aldıkları eğitim sonrasında sosyal bilgiler dersine yönelik bilgi düzeyinin

daha yüksek çıktığı sonucuna varılmıştır. Bunun yanında deney grubunda yer alan öğrencilerin sosyal bilgiler metinlerine karşı okuduğunu anlama performans düzeyleri de kontrol grubundaki öğrencilere göre daha yüksek olmuştur. Buradan yola çıkarak verilen eğitim sonucunda özel gereksinimli öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik bilgi düzeylerinin ve okuduğunu anlama becerilerinin artırılabilirdiğini söylemek mümkündür.

Kanat (2015), çalışmasını sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan sosyal bilgiler öğretmenlerinin derslerine yönelik yaptıkları eğitim öğretim uygulamalarına ilişkin görüşlerini belirleme amacıyla gerçekleştirmiştir. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır. 41 sosyal bilgiler öğretmeni ile çalışma grubu oluşturulmuş, veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Çalışma sonunda öğretmenlerin kaynaştırma öğrencisine yönelik hazırlıklar yaptığı, uzman kişilerden yeterli desteği alamadıkları, uzmanlar tarafından eğitime ve desteğe ihtiyaç duydukları, sosyal bilgiler dersine yönelik sınırlı düzeyde uyarlama yapabildikleri, kaynaştırma öğrencilerine zaman ayıramadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Topçu ve Katılmış (2013), çalışmasını yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi gören ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik görüşlerini inceleme amacıyla yapmışlardır. Çalışma nitel araştırma modeliyle ve 30 kaynaştırma öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanan çalışma verileri betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumların genellikle olumlu olduğu görülmüştür. Fakat öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki konu ve kavramlara yönelik bilgi temelli konularda kazanımları edinemediği, sosyal hayatta karşılaştıkları kavramlara yönelik bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu noktada verilen bilginin günlük yaşamla ilişkili olmasının öğrenmedeki kalıcılığı etkilediği düşünülmektedir.

Scruggs, Margo ve Okolo (2008), çalışmasında fen ve sosyal bilgiler alanında engelli öğrencilere yönelik yapılmış olan araştırmaları incelemişlerdir. Araştırma derleme biçimde yapılarak konuyla ilgili yapılmış olan çalışmaları ele almıştır. Her iki alandaki çalışmalar incelenerek varılan ortak noktalara ilişkin sonuçlar paylaşılmıştır. Çalışmanın sosyal bilgiler alanında elde ettiği sonuçlara göre sosyal bilgiler öğretiminin engelli öğrencileri bilgili ve topluma katkıda bulunan vatandaşlar haline getirmek için çok önemli olduğu belirtilmektedir. Bunun yanında sosyal bilgiler dersinde engelli öğrencilerin yetersizliklerinden kaynaklanan zorluklarla karşılaşmalarını önlemek için kullanılabilecek etkili stratejiler ve öğrenme yaklaşımları sunulmaktadır. Özellikle pekiştirici etkinlikler ve

görsel materyallerin kullanımı etkili yöntemler olarak gösterilmektedir. Araştırmada belirtilen bir diğer sonuca göre engelli öğrencilerin sunulacak olan desteklerle sosyal bilgiler dersinde başarılı olabilmektedir. Ayrıca engelli öğrencilerin öğretmenleri ve akranları ile girdiği ders içi diyalog ve tartışmaların, öğrencilerin fikirleri anlamasında ve düşüncelerini geliştirmesinde yardımcı olduğu düşünülmektedir.

Gersten, Baker, Smith-Johnson, Dimino ve Peterson (2006), çalışmasında öğrenme güçlüğü olan öğrencilere, uygulayacakları öğretim yöntemi ile tarih içerikli bir konuyu öğrenme düzeylerini incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda deney ve kontrol grubu oluşturulmuştur. Bu gruplarda öğretimi birbirine denk iki öğretmen yapmıştır. Çalışmaya 36'sı özel gereksinimli olan 76 ortaokul öğrencisi katılmıştır. Çalışma sonucunda öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin, öğrenme sürecine aktif olarak katıldıkları, dersin yalnızca kitaba bağlı olarak işlenmediği ve öğrenciye uygun materyaller sağlandığı sürece nispeten karmaşık görünen bir konuyu öğrenebildikleri ortaya konmuştur. Bunun yanında öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin konuya dair sözlü ve yazılı sınavlarda da iyi bir performans gösterdiği görülmüştür.

Lederer (2000) yaptığı çalışmasında, kaynaştırma eğitimi gören ve öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin sosyal bilgiler dersi eğitiminde karşılıklı öğretim yönteminin etkililiğini incelemeyi amaçlamıştır. 128 öğrenci ile çalışma grubu oluşturulmuştur. Öğrenciler deney ve kontrol gruplarına ayrılmıştır. Deney grubunda 63, kontrol grubunda 65 öğrenci yer almıştır. Çalışmanın verileri için okuduğunu anlama ölçekleri kullanılmıştır. Bu ölçeklerin analizi için karma tasarımlı MANOVA kullanılmıştır. Çalışma sonucunda deney grubunda yer alan öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde okuduğunu anlama ölçümlerinin kontrol grubuna göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bunun yanında öğrenme güçlüğü olan öğrencilerde özetleme ve soru üretme becerilerinin arttığı ortaya konmuştur. Eğitim içinde kimi öğrencilerin sosyal bilgiler dersine olan ilgilerini de geliştirdiği ifade edilmektedir. Bu nedenle sosyal bilgiler dersini öğrencilere öğretme konusunda karşılıklı öğretim yönteminin etkili bir yaklaşım olarak kullanılabileceği söylenmektedir.

Kaynaştırma eğitiminde sosyal bilgiler dersini inceleyen araştırmalara bakıldığında çoğunlukla derse yönelik görüşleri ve derste kullanılan öğretim yöntemlerini ele alan araştırmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmaların yurt içinde sayıca daha fazla olduğu da görülmüştür. Çalışma sonuçlarının ortak noktasında sosyal bilgiler dersinde kaynaştırma öğrencilerine yönelik uygulamalar yapılması halinde öğrencilerin başarılarının ve öğrenme

düzeylerinin arttığı dikkat çekmektedir. Fakat bunun yanında öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerine ayıracak zaman bulamaması, özel eğitime yönelik kendilerini yetersiz hissetmeleri ve kaynaştırma uygulamalarına dair bilgiye sahip olmamaları da çalışmalarda sıklıkla görülen sonuçlardandır. Bu nedenle doğru uygulamalar yapılması halinde kaynaştırma öğrencilerinin bilgi ve beceri düzeyinin artırılabilceği fakat eğitim-öğretim uygulamalarımız içinde yer alan aksaklıklardan dolayı kaynaştırma uygulamalarının tam olarak gerçekleştirilemediği söylenebilir.

2.6.2. Uzaktan Eğitimde Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitimini İnceleyen Araştırmalar

Uzaktan eğitim sürecinde, kaynaştırma eğitiminde yer alan öğrencilerin eğitimi inceleyen çalışmalar olduğu gibi özel eğitim gören öğrencileri ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. Yapılmış çalışmaları incelerken kapsamı geniş tutmak adına özel gereksinimli öğrencileri ele alan çalışmalar incelenmiştir. Böylece bu bölümde uzaktan eğitim sürecinde özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerine yönelik yapılmış olan araştırmalar özetlenmiştir. Yurt içi ve yurt dışında yapılmış olan çalışmalar yakından uzağa olacak biçimde tarihsel sıralanarak sunulmuştur.

Aslan, Aktay, Kurul ve Aruser (2023), çalışmasında özel gereksinimli öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin görüşleri incelemeyi amaçlamışlardır. Bu kapsamda seçilen 22 öğretmen ile çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırma olgu bilim deseninde yürütülmüş olup veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Toplanan veriler üstünde içerik analizi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda öğretmen görüşlerine göre; özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerinin uzaktan eğitimle sürdürülmesinde sorunlar yaşandığı, bu süreçte sağlanan materyal ve teknolojinin beklenen seviyeye ulaşmadığı, öğrencilerin derse odaklanamadığı ve motivasyon eksikliği yaşadığı bulgularına ulaşılmıştır. Bunun yanında özel gereksinimli öğrencilerin, uzaktan eğitim sürecinde daha önce edindiği becerileri yitirdiği belirtilmiştir.

Sani Bozkurt vd. (2022), çalışmasında uzaktan eğitim sürecinde özel gereksinimli öğrencilere ve ailelerine yönelik yapılan uygulamaları uzman bakış açısı ile değerlendirmişlerdir. Araştırma kolektif durum çalışması olarak planlanmıştır. Bu doğrultuda 15 akademisyen araştırmanın katılımcısı olarak kendi deneyim ve görüşlerini paylaşmıştır. Elde edilen bilgiler öz deneysel bakış açısıyla aktarılmıştır. Çalışma

sonucunda özel gereksinimli öğrencilere ve ailelerine yönelik sunulan uygulamaların sistemli olmadığı, her bir özel gereksinim grubuna yönelik mobil uygulamaların geliştirilmesi gerektiği, ailelere destek verecek platformların oluşturulması gibi görüşler ortaya konmuştur. Bununla birlikte örnek uygulamaların uzaktan eğitim süreci sona erdikten sonra da devam etmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yüksel Başar ve Gündüz (2022), çalışmasında özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde yaşadığı sorunları incelemeyi ve bu sorunlara karşı çözüm önermeyi amaçlamışlardır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olan betimleyici durum çalışması deseni yürütülmüştür. Çalışma grubunda sınıfta kaynaştırma öğrencisi olan 10 sınıf öğretmeni ve 10 kaynaştırma öğrencisi velisi yer almaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan verilerin analizi betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak yapılmıştır. Öğretmenlerin görüşlerine göre kaynaştırma öğrencilerinin; uzaktan eğitim sürecine uyum sağlayamadığı, dikkat dağınıklığı yaşadıkları, motivasyonlarını kaybettikleri, uygulamalı derslerde kazanımları edinmede zorluk yaşadığı bulgularına ulaşılmıştır. Veli görüşlerine göre ise velilerin ve öğrencilerin sürece uyum sağlamada sıkıntı yaşadığı, çocuklarını motive etmede ve süreci yönetmede zorluk çektikleri belirtilmiştir.

Çavdarlı ve Karadağ Yılmaz (2022), çalışmasında sınıf öğretmenlerinin okuma yazma güçlüğü çeken öğrencilerine uzaktan eğitim sürecinde uyguladıkları eğitsel uygulamaları ve bu uygulamalarda yaşadıkları sıkıntıları belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırmada temel nitel araştırma deseni kullanılmıştır. Çalışma grubu, okuma yazma güçlüğü yaşayan öğrencisi olan 20 sınıf öğretmeniyle oluşturulmuştur. Görüşmeler aracılığıyla toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma bulgularına göre; okuma yazma güçlüğü yaşayan öğrencilerin ve öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinden olumsuz etkilendiği, derslere katılmayan öğrencilerin okuma yazma becerilerinin düştüğü, öğretmenlerin öğrencileriyle iletişimsel, eğitsel, sistemsel ve aile kaynaklı sorunlar yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin uzaktan eğitim yerine hibrit eğitimi daha verimliği bulduğu ve bu öğrenciler farklı zamanlarda ders yapılması gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür.

Stambekova vd. (2022), çalışmasında uzaktan eğitim sürecinde kaynaştırma öğrencilerinin eğitimini özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Araştırma özel eğitim öğretmeni olan 10 katılımcı ile durum çalışması deseni gerçekleştirilmiştir. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak

toplanmış, tematik analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırma bulgularında öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde çevrimiçi dersleri, çevrimiçi etkinlikler, videolar ve mobil uygulamalar kullandıkları; ödevler vererek bunların kontrolünü yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışma sonucunda öğretmenler, öğrencilerin her birinin ihtiyacını karşılama konusunda uzaktan eğitimi yetersiz bulduğunu ve bu nedenle örgün eğitimi tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında öğretmen-öğrenci etkileşimi ve aile desteğinin uzaktan eğitim sürecinde yetersiz olduğu belirtilmiştir.

Gürbüz (2022), çalışmasını pandemi döneminde sürdürülen uzaktan eğitime yönelik özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin görüşlerini inceleme amacıyla yapmıştır. Araştırma fenomenoloji desenine göre şekillendirilmiş ve çalışma grubu 15 ebeveynlerden oluşturulmuştur. Ebeveynlerle yapılan görüşmelerde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Toplanan veriler içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre ebeveynlerin çoğu; uzaktan eğitim sürecinin verimli olduğunu, en fazla yaşanan sorunun stres, ekran bağımlılığı, alt yapı sorunları olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca ebeveynlerin bu süreçte çocuklarının televizyon yayınlarını takip etmesinde, ödevleri yapmalarında, çocuklarının çeşitli aktivitelerde bulunmasını sağlamada rol aldığı görülmektedir.

Üresin, İlik, Anıl ve Alıcıoğlu (2021), çalışmasında özel gereksinimli öğrencilerin salgın sürecindeki uzaktan eğitimden etkilenme düzeylerini veli görüşlerine göre incelemeyi amaçlamışlardır. Betimsel tarama yöntemiyle gerçekleştirilen çalışmaya 20 ebeveyn katılmıştır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak toplanmıştır. Toplanan verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre kimi ebeveynler uzaktan eğitim içeriklerini faydalı bulurken kimileri çocuğunun gelişim düzeyine uygun olmadığını düşünmektedir. Bir diğer sonuca göre, veliler çocuklarının çevrimiçi ortamlarla daha fazla etkileşimde olması nedeniyle yeme ve uyku bozuklukları yaşadığını ifade etmiştir. Ayrıca velilerin, çocuklarının derse devamlılığını sağlayabilmek için ödül ve cezalara başvurduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uzaktan eğitim sürecinin faydalı geçtiğini düşünen ebeveynler bu durumu çocuğunda ders tekrar sağlaması, kazanımlar edinmesi ve sosyalleşmesine yardımcı olması yönlerine bağlamaktadır.

Page, Charteris, Anderson ve Boyle (2021), çalışmasında özel gereksinimli öğrencilerde uzaktan eğitim sürecindeki okul bağlılığına yönelik yaşanan zorluklar ve yaklaşımları

belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışma nitel araştırma yöntemine göre hazırlanmış, veriler yarı yapılandırılmış görüşmelerle toplanmıştır. Çalışma grubu 3 öğretmen ile oluşturulmuştur. Görüşmelerden elde edilen veriler tümevarımsal bir yaklaşımla kodlanmış ve temalara ayrılmıştır. Araştırma sonunda öğretmenler her ne kadar çaba gösterse de özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde geri planda kalabileceği, akademik ve duygusal yönlerden okulla bağının zayıflayabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer sonuca göre, uzaktan eğitime hiç katılmayan özel gereksinimli öğrencilerin olması bu durumlara ilişkin zorluklar oluşturmaktadır.

Erdem, Ünay ve Çakıroğlu (2021), çalışmasında pandemi sürecinde özel eğitim sınıfları için yapılan uzaktan eğitim uygulamalarını velilerin görüş açılarından incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji desenine göre yürütülmüştür. 9 özel gereksinimli öğrenci velisi araştırmaya gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler planlanmış, toplanan veriler içerik analiziyle sonuçlandırılmıştır. Araştırma bulgularına göre velilerin uzaktan eğitim sürecinde pek çok zorluk yaşadığı ve desteğe ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında kimi veliler uzaktan eğitim sürecine katılamadıklarını ifade etmiştir. Bu süreçte velilerin çoğunlukla donanım, internet ve materyal yönünden zorluk yaşadığı görülmüştür. Diğer yandan velilerin yaşadıkları sorunlara ilişkin çözüm üretme noktasında bilgisiz kaldıkları da belirtilmiştir.

Yüksel, Çoban ve Yazıcı (2021), çalışmasında uzaktan eğitim sürecinde özel gereksinimli öğrencilerin yaşadıkları sorunları veli ve öğretmenlerinin bakış açılarıyla incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda durum çalışması desenine göre planlama yapılmıştır. 7 öğretmen ve 7 veli ile standartlaştırılmış görüşme formları kullanılarak veri toplanmıştır. Toplanan veriler içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma bulgularında yer alan veli ve öğretmenlerin gözlemlerine göre öğrencilerin; akademik, sosyoduygusal ve dil gelişimsel alanlarda sorunlar yaşadığı belirlenmiştir. Fakat yaşanan öğretim sorunlarının çoğunlukla derse katılımı alakalı olduğu görülmüştür. Bunun yanında teknolojik aletleri kullanmada ve dikkati toparlamada da sorunlar yaşandığı belirtilmiştir.

Yazçayır ve Gürgür (2021), çalışmasını kaynaştırma öğrencilerine verilen eğitimin evdeki sürecini inceleme amacıyla gerçekleştirmiştir. Araştırmada fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Bu kapsamda kaynaştırma eğitimine devam eden öğrencisi bulunan 15 veli ile çalışma grubu oluşturulmuştur. Veriler yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla

toplanarak, tümevarım yöntemiyle analizi yapılmıştır. Çalışma sonucunda öğrencilerin tümünün EBA TV ve uzaktan eğitim aracılığıyla eğitimlerine devam ettiği belirlenmiştir. Bunun yanında kimi öğretmenler Whatsapp uygulaması üzerinden kurduğu gruplarla öğrencilere çalışma kağıtları iletmıştır. Fakat bunların yanında özel gereksinimli öğrencilerin; televizyonda yayımlanan dersleri düzenli olarak takip edemediği, çoğunun uzaktan eğitim derslerine katılmadığı, uzaktan eğitime karşı isteksiz olduğu ve uzaktan eğitime uyum sağlayamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin herhangi bir destek eğitim almadığı ve yaptığı etkinliklere yönelik öğretmeninden dönüş alamadığı da ifade edilmiştir.

Scepanovic ve Nikolic (2020), çalışmasında özel gereksinimli öğrenciler için pandemi sürecinde düzenlenen çevrimiçi eğitimi ve bu eğitimin yararlarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma nicel araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. 105'i özel gereksinimli öğrenci ebeveyni ve 181'i özel gereksinimli öğrencilerle çalışan öğretmenlerden oluşturulan 286 kişilik çalışma grubunda verilerin toplanması için anketler kullanılmıştır. Verilerin analizinde Mann-Whitney U testi kullanılmıştır. Çalışma bulgularında çoğunlukla çevrimiçi öğrenmenin gerçek öğrenme yerine geçmediği, özel gereksinimli öğrencilerin çevrimiçi öğrenmeyi gerçekleştiremeyeceği veya onlara önemli ölçüde destek olunması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca öğretmenler, öğrencileriyle veliler aracılığıyla gönderdiği materyaller sırasında çoğunlukla dolaylı bir iletişim kurmaktadır. Bir diğer sonuca göre çevrimiçi eğitim, henüz özel gereksinimli öğrenciler için tercih edilebilir veya ek olarak sunulabilir bir eğitim biçimi şeklinde görülmemektedir.

Sirem ve Baş (2020), çalışmasında okuma güçlüğü yaşayan öğrencilerin uzaktan eğitim sürecindeki deneyimlerini incelemeyi, öğrenci ve veli görüşlerini ele alarak bu süreçte yaşananlara çözüm önerileri sunmayı amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda araştırma durum çalışması deseninde yürütülmüştür. Araştırma grubu 6 öğrenci ve 6 veli ile oluşturulmuştur. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak gerçekleştirilen görüşmelerle toplanmış, içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma verilerine göre öğrenci ve veliler uzaktan eğitim sürecinin yararlı olduğunu fakat öğrencilerin öğretmen ve arkadaş özlemi çektiğini, süreçte öğrencilerin yalnızlık hissi yaşadığını belirtmiştir. Ayrıca okuma becerilerinin geliştirilebilmesi için ailelerin bu sürece katılması gerektiği ve öğrencilerin pandemi sürecinde bu beceriye vakit ayırmasının önemli olduğu ifade edilmiştir.

Mengi ve Alpdoğan (2020), çalışmasında pandemi sürecinde özel gereksinimli öğrencilerinin uzaktan eğitimlerinin nasıl gerçekleştiğine dair öğretmen görüşlerini incelemişlerdir. Olgü bilim deseninde yürütülen çalışmada görüşmelerle veriler toplanmıştır. Betimsel analiz yöntemiyle toplanan veriler analiz edilmiştir. Çalışma grubu 19 özel eğitim öğretmeniyle oluşturulmuştur. Çalışma sonucunda öğretmenler; özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarının uzaktan eğitim sürecinde giderilmesinde zorluklar yaşandığını, özel eğitim materyallerinin uzaktan eğitim sürecinde amacına uygun kullanılmadığını, öğrencilerin motivasyonlarının düştüğünü ve istenmeyen davranışların yönetiminde sıkıntılar yaşandığını belirtmişlerdir. Bunun yanında özel gereksinimli öğrencilerin daha önce kazanmış olduğu becerileri uzaktan eğitim sürecinde sürdüremediği sonucuna ulaşılmıştır.

Karasel Ayda, Baştaş, Altınay, Altınay ve Dağlı (2020), çalışmasında salgın döneminde özel gereksinimli öğrencilere sunulan uzaktan eğitim uygulamalarında yapılanları incelemeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla çalışma nitel araştırma yöntemiyle yürütülmüştür. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formlarıyla 10 özel eğitim öğretmeninden toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma bulgularında özel gereksinimli öğrencilere yönelik yeterince uzaktan eğitim uygulamasının olmadığı, farklı seviyedeki öğrencilere yönelik BEP uygulanmadığı ve öğrencilerin ihtiyacına yönelik materyal kullanımının yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Nigmatov ve Nasibulov (2015), çalışmasında özel gereksinimli öğrencilerin çevrelerinde bulunan diğer insanlarla iletişimde uzaktan eğitim teknolojilerini teşvik etmeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla yaptıkları çalışmalarında uzaktan eğitim teknolojilerinin hem öğretmen ve öğrenci arasında hem de öğrenci ve öğrenci arasındaki iletişim için ortamlar sağlayabileceğini ifade etmişlerdir. Bunun yanında uzaktan eğitimin özel gereksinimli öğrenci için serbest bir çalışma ortamı ve hızı yaratacağını, öğrencilerin ev benzeri rahat bir ortamda öğrenim görebileceği, birey merkezli öğrenme yaklaşımı sunabileceği gibi yararlarından bahsedilmiştir. Ayrıca uzaktan eğitime dayalı kaynaştırma eğitimini geliştirme sonucunda; öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına ve yeteneklerine yönelik eğitim almasına, öğrencilerin kendilerini güvende hissettiği ortamlarda eğitim görmesine olanak sağlanacağı belirtilmiştir.

Uzaktan eğitim sürecinde özel gereksinimli öğrencilere yönelik yapılmış olan çalışmalar incelendiğinde çalışmaların kaynaştırma eğitimi ve özel eğitim kapsamında

yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar çoğunlukla nitel araştırma yöntemleriyle tasarlanmış ve görüşmelere dayanarak yapılmıştır. Çalışmalarda genellikle öğretmenlerin ve velilerin görüşlerine yer verildiği dikkat çekmektedir. Yurt içi ve yurt dışı çalışmalarında elde edilen sonuçlar benzer özellikler taşımaktadır. Çalışmalarda özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim yoluyla eğitimlerini devam ettirmeye uygun olmadığı, daha önce kazanılan becerilerin bu dönemde söndüğü, öğrencilerde motivasyon ve dikkat eksikliği yaşandığı ortak sonuçlar olarak görülmektedir. Yurt içi ve yurt dışı çalışmalarda benzer sonuçların elde edilmesi uzaktan eğitime yönelik pandemi döneminden önce yeterince hazırlık yapılmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak yurt dışında pandemi döneminden önce, özel gereksinimli öğrencilerin çevrimiçi öğrenmeleriyle ilgilenen çalışmalar olduğu da görülmüştür.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizi hakkında bilgiye yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen kaynaştırma uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin, ilkokul dördüncü sınıf kaynaştırma öğrencilerinin ve kaynaştırma öğrencisi velilerinin sürece yönelik görüşlerini incelemek için tasarlanan nitel bir çalışmadır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması (case study) modeline göre planlanmıştır.

Durum çalışması, bir veya birden fazla olguyu ilişkili olduğu birey ya da toplumla ele alarak bütüncül bir şekilde inceleyen araştırma modelidir. Bu çalışma türünde olgunun zenginliğini ve hayatla olan bağını ortaya koyabilmek için birden fazla veri kaynağının kullanılması gerekir (Yin, 2009). Durum çalışmasını diğer nitel araştırma yöntemlerinden ayıran noktalar ise güncel bir olayı ele alması, konuyu olgunun yaşandığı bağlamda incelemesi ve çeşitli veri kaynağı kullanmasıdır (Öztuna Kaplan, 2013). Durum çalışmasında ele alınan olgunun sınırlandırılabilir özel bir zaman aralığında gerçekleşmesi ya da tanımlanması gerekir. Bu nedenle durum çalışması gerçekleştirmek isteyen araştırmacılar halihazırda devam eden güncel bir olay üzerine çalışırlar (Creswell, 2021). Tanımlamalardan da yola çıkarak araştırmada ele alınan konunun güncel bir olay olması ve olayı deneyimleyen üç paydaşın görüşlerine bütüncül açıdan yer verilebilmesi için araştırma, durum çalışması olarak planlanmıştır.

Durum çalışmaları pek çok farklı araştırmacılar tarafından türlere veya desenlere ayrılmıştır. Bu araştırmada Yin (2009)'in iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılmıştır. Durum çalışmalarında belirlenen tek bir durum içinde kimi zaman birden fazla alt birim yer almaktadır. Bu durumda veri çeşitliliğiyle beraber birden fazla veri analizi gerektiği için iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmanın tek durumu kaynaştırma eğitimi olarak belirlenmiştir. Bu durumun içinde yer alan alt birimler ise uzaktan eğitim sürecinde uygulanan sosyal bilgiler dersi, kaynaştırma uygulamaları, kullanılan yöntem, teknik ve materyallerdir. Bu nedenle çalışmada iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılmıştır. Araştırmada ele alınan olayı deneyimleyen öğretmen, öğrenci ve veli görüşleriyle veri çeşitliliği sağlanmıştır. Bu görüşler alt birimler dahilinde analiz edilmiştir.

Yıldırım ve Şimşek (2021)'e göre durum çalışması planlanırken belli başlı aşamaları izlemek gerekir. Bu aşamalar ve aşamalara yönelik çalışmada yapılan işlemler aşağıda verilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2021):

- Araştırma Sorularının Geliştirilmesi: Bu aşamada araştırmanın temel sorusu “İlkokul dördüncü sınıf kaynaştırma öğrencilerinin, veli ve öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşleri nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir.
- Araştırmanın Alt Problemlerinin Belirlenmesi: Bu aşamada araştırmanın temel sorusu üzerinden araştırma boyunca yanıt aranacak alt problemler belirlenmiştir. Bu problemler şu şekildedir:
 1. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde uygulanan kaynaştırma uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?
 2. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde uygulanan kaynaştırma uygulamalarına ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin görüşleri nelerdir?
 3. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde uygulanan kaynaştırma uygulamalarına ilişkin kaynaştırma öğrencisi velilerinin görüşleri nelerdir?
- Analiz Biriminin Saptanması: Araştırmada ele alınan durumu deneyimlemiş kişilerle çalışma grubunun oluşturulması planlanmıştır. Bu nedenle durumu deneyimleyen sınıf öğretmenleri, kaynaştırma öğrencileri ve kaynaştırma öğrencisi velileri analiz birimini oluşturmaktadır.
- Çalışılacak Durumun Belirlenmesi: Bu araştırmada uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde uygulanan kaynaştırma uygulamaları durum olarak belirlenmiştir.
- Araştırmaya Katılacak Bireylerin Seçimi: Araştırmaya katılacak olan bireyler seçilirken ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunda yer alan bireyler uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarında yer alması ölçütüne göre gönüllü olarak seçilmiştir.
- Verinin Toplanması ve Toplanan Verinin Alt Problemlerle İlişkilendirilmesi: Araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmeler alt problemlere cevap aranacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Veriler, üç paydaş için de ortak bir alan olması nedeniyle okullarda toplanmıştır. Toplanan nitel veriler alt problemlerle ilişkilendirilmiş ve problemlerin dışına çıkılmamaya çalışılmıştır.

- Verinin Analiz Edilmesi ve Yorumlanması: Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Alt problemlerle ilişkili biçimde veriler analiz edilmiştir. Bulgular kısmında analiz sonuçları paylaşılırken veriler doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.
- Durum Çalışmasının Raporlaştırılması: Araştırmanın tüm süreci ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Bulgular, yapılmış olan benzer çalışmaların sonuçları ile desteklenerek okuyuculara sunulmuştur.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme stratejisine göre oluşturulmuştur. Amaçlı örnekleme yöntemleri araştırmanın hedefine en uygun birey veya birimleri toplayabilmek için kullanılır (Baştürk ve Taştepe, 2013). Ölçüt örnekleme ise katılımcıların araştırmanın hedefine uygun olarak belirlenen ölçütler çerçevesinde seçilmesini ifade eder. Bu ölçütler araştırmacı tarafından belirlenebileceği gibi daha önceden hazırlanan bir ölçüt de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu araştırmada katılımcılar uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarına katılmış olmak ölçütüne göre seçilmiştir.

Çalışma grubu uzaktan eğitim sürecinde ilkokul dördüncü sınıflarda görevli ve sınıfında kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıf öğretmenleri, aynı süreçte öğrenim gören ilkokul dördüncü sınıf kaynaştırma öğrencileri ve kaynaştırma öğrencisi velileri tarafından oluşturulmuştur. Çalışma grubunda 15 sınıf öğretmeni, 15 kaynaştırma öğrencisi ve 15 veli yer almaktadır. Katılımcılar Tekirdağ ilinin Çorlu ilçesinde bulunan MEB’e bağlı devlet okullarından seçilmiştir. Okulların seçiminde kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veri çeşitliliğini sağlayabilmek için okulların Çorlu ilçesinin farklı sosyoekonomik düzeye sahip bölgelerinden seçilmesine dikkat edilmiştir. Okullarla yapılan görüşmeler sonucu sosyoekonomik düzeyler belirlenmiştir. Bu sayede verilerde maksimum çeşitlilik sağlanmıştır. Gönüllülük esasına dayalı olarak araştırmada yer almak isteyen katılımcılar çalışma grubuna dahil edilmiştir. Katılımcıların gizliliğini korumak adına isimler yerine sınıf öğretmenleri için “Ö”, kaynaştırma öğrencileri için “KÖ” ve veliler için “V” kısaltması kullanılmıştır. Çalışma gruplarının betimsel özelliklerine ilişkin bilgileri sunan tablolar aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.2.1.Çalışma Grubunda Yer Alan Sınıf Öğretmenlerinin Betimsel Özelliklerine İlişkin Bilgiler

	f
Cinsiyet	
Kadın	11
Erkek	4
Hizmet Yılı	
12-19 yıl arası	7
20-27 yıl arası	4
28-36 yıl arası	4
Mezun Olunan Program	
Sınıf öğretmenliği	10
Eğitim programları	1
Biyoloji	1
Kimya	1
Eğitim yüksekokulu	1
Sanat tarihi	1
Sınıf Mevcudu	
22-28 kişi arası	4
29-35 kişi arası	11
Sınıfta Bulunan Kaynaştırma Öğrencisi Sayısı	
1 kaynaştırma öğrencisi	7
2 kaynaştırma öğrencisi	5
3 kaynaştırma öğrencisi	3
Kaynaştırma Eğitimi Alma Durumu	
Evet	14
Hayır	1

Tablo 3.2.1.'e göre çalışmaya katılan sınıf öğretmenlerinin 11'i kadın 4'ü erkektir. Katılımcıların hizmet yılı en az 12, en fazla 36 olmak üzere değişmektedir. Hizmet yılı 12-19 yıl olanlar 7, 20-27 yıl olanlar 4, 28-36 yıl olanlar 4 kişidir. Katılımcıların 10'u sınıf öğretmenliği programından 1'i eğitim programlarından, 1'i biyoloji programından, 1'i kimya programından, 1'i eğitim yüksekokulundan ve 1'i sanat tarihi programından mezun olmuştur. Katılımcıların sınıf mevcudu en az 22, en fazla 35 olmak üzere değişmektedir. Sınıf mevcudu 22-28 arası olanlar 4, 29-35 arası olanlar 11 kişidir. Katılımcıların 7'sinin sınıfında birer kaynaştırma öğrencisi, 5'inin sınıfında ikişer kaynaştırma öğrencisi ve 3'ünün sınıfında üçer kaynaştırma öğrencisi bulunmaktadır. Katılımcıların 14'ü kaynaştırma eğitimiyle ilgili herhangi bir eğitim (hizmet içi eğitim, seminer, ders vb.) almışken 1'i herhangi bir eğitim almamıştır.

Tablo 3.2.2. Çalışma Grubunda Yer Alan Kaynaştırma Öğrencilerinin Betimsel Özelliklerine İlişkin Bilgiler

	f
Cinsiyet	
Kadın	10
Erkek	5
Kardeş Sayısı	
0-2 arası	11
3-5 arası	4
Engel Durumu	
Öğrenme güçlüğü	7
Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu	3
Hafif zihinsel yetersizlik	2
Üstün yetenek	2
Dil ve konuşma güçlüğü	1
Evde İnternet Bağlantısı	
Var	14
Yok	1
Derse Giriş için Kullanılan Cihaz	
Bilgisayar	8
Ebeveyn telefonu	4
Tablet	3

Tablo 3.2.2.'ye göre çalışmaya katılan kaynaştırma öğrencilerinin 10'u kadın, 5'i erkektir. Katılımcıların kardeş sayısı en az 0, en fazla 5 olmak üzere değişmektedir. Kardeş sayısı 0-2 arası olanlar 11, 3-5 arası olanlar 4 kişidir. Katılımcıların 7'si öğrenme güçlüğüne, 3'ü dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğuna, 2'si hafif zihinsel yetersizliğe, 2'si üstün yeteneğe ve 1'i dil ve konuşma güçlüğüne sahiptir. Katılımcıların 14'ünün evinde internet bağlantısı varken 1'inin evinde internet bağlantısı yoktur. Katılımcıların 8'i uzaktan eğitim derslerine bilgisayar üzerinden, 4'ü ebeveyn telefonu üzerinden ve 3'ü tablet üzerinden katılmaktadır.

Tablo 3.2.3. Çalışma Grubunda Yer Alan Velilerin Betimsel Özelliklerine İlişkin Bilgiler

	f
Cinsiyet	
Kadın	14
Erkek	1
Yaş	
28-34 arası	3
35-41 arası	9
42-47 arası	3
Eğitim Durumu	
Eğitim almamış	1
İlkokul mezunu	4
Lise mezunu	4
Ön lisans mezunu	2
Üniversite mezunu	4
Çocuk Sayısı	
1 çocuk	4
2 çocuk	8
3 çocuk	3
Hane Gelir Durumu	
Kötü	3
Orta	10
İyi	2

Tablo 3.2.3.'e göre çalışmaya katılan velilerin 14'ü kadın, 1'i erkektir. Velilerin yaşı en az 28, en çok 47 olmak üzere değişmektedir. Yaşı 28-34 arası olanlar 3 kişi, 35-41 arası olanlar 9 kişi, 42-47 arası olanlar 3 kişidir. Katılımcı velilerin 1'i eğitim almamış, 4'ü ilkokul mezunu, 4'ü lise mezunu, 2'si ön lisans mezunu ve 4'ü üniversite mezunudur. Katılımcıların 4'ünün 1 çocuğu, 8'inin 2 çocuğu, 3'ünün 3 çocuğu vardır. Katılımcıların 3'ü hane gelir durumunu kötü, 10'u orta, 2'si iyi olarak ifade etmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Durum çalışmalarında belirli bir veri toplama yöntemi yoktur. Araştırmanın yapısına uygun olacak ve çalışmayı hedefe en doğru biçimde taşıyacak veri toplama yöntemleri kullanılır. Fakat durum çalışmalarında çoğunlukla görüşme, gözlem ve anketler kullanılmaktadır (Öztuna Kaplan, 2013). Katılımcıların yaşadıkları deneyimleri ele alabilmek ve inceleyebilmek için bu çalışmada görüşme yönteminin kullanılması uygun görülmüştür. Görüşmeler, nitel araştırma yöntemlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Temelde sözlü iletişim kurularak kişilerin tecrübe, görüş ve bakış açılarına dair bilginin toplanması

hedeflenir (Yıldırım, 1999). Görüşmeler yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmeler olarak üçe ayrılır. Esnek bir yapıya sahipken belirli bir çerçevesi de olması nedeniyle araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde araştırmacı belirli bir görüşme formunu kullansa da daha ayrıntılı cevaplar elde edebilmek için katılımcılara yeni sorular yönlendirebilir. Görüşmelerin temelinde sözlü iletişim yer aldığı için yarı yapılandırılmış görüşmeler sayesinde araştırmacı çalışmasına uygun verileri toplayabilmek için soruların sıralamasını veya tarzını değiştirebilir (Qu ve Dumay, 2011). Böylece araştırmanın sorularına yanıt verecek veriler toplanır.

Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmelerin yapılacağı öğretmen, öğrenci ve veli gruplarına yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formları oluşturulmuştur. Bu formların oluşturulma aşamasında sınıf eğitimi alanında uzman iki akademisyenden görüş alınmıştır. Alınan görüşler doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme formlarına son hali verilmiştir.

3.3.1. Öğretmen Görüşme Formu

Çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenleri için hazırlanan görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Formun ilk bölümünde katılımcıların betimsel özelliklerine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Bu bölümde cinsiyet, hizmet yılı, mezun olunan program gibi sorular yer almaktadır. İkinci bölümde araştırma sorularıyla bağlantılı olarak uzaktan eğitime, uzaktan eğitimde sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarına, süreçte yaşanan problemlere ilişkin sorulara yer verilmiştir. Bu görüşme formunda yer alan bazı sorular şu şekildedir:

- Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersi kazanımlarına yönelik kaynaştırma öğrencileriniz için yaptığınız uygulamalardan, kullandığınız yöntem, teknik ve stratejilerden bahseder misiniz?
- Sosyal bilgiler dersi uygulamalarının uzaktan eğitim sürecinde kaynaştırma öğrencileriniz açısından nasıl geçtiğini düşünüyorsunuz?
- Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersi için kaynaştırma öğrencilerine MEB tarafından sağlanan içerikleri (kitap, TV yayınları vs.) değerlendirir misiniz?

3.3.2. Öğrenci Görüşme Formu

Çalışma grubunda yer alan kaynaştırma öğrencileri için hazırlanan görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Bu formda yer verilen sorular öğrenciler için olabildiğince basitleştirilmeye çalışılmıştır. Formun ilk bölümünde kaynaştırma öğrencilerinin betimsel özelliklerine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Burada cinsiyet, kardeş sayısı, evde internet bağlantısı olma durumu, uzaktan eğitimde kullanılan cihaz gibi sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde araştırma sorularıyla bağlantılı olarak uzaktan eğitime, uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersine, MEB tarafından sağlanan içeriklere ilişkin sorular yer almaktadır. Formda bulunan kimi sorular şu şekildedir:

- Uzaktan eğitim sürecini değerlendirir misin?
- Sence bu süreç sosyal bilgiler dersi verimliliğini nasıl etkilemiştir?
- Bu süreçte sosyal bilgiler dersi öğreniminde sorunlar veya aksaklıklar yaşadınız mı?
- Sınıf öğretmeninin uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersini daha iyi öğrenebilmen için sana yönelik yaptığı uygulamalardan bahseder misin?

3.3.3. Veli Görüşme Formu

Çalışma grubunda yer alan velilere yönelik hazırlanan görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kaynaştırma öğrencisi velilerinin betimsel özelliklerine ilişkin sorular yer almaktadır. Burada cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çocuk sayısı ve aile gelir durumu gibi sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde araştırma sorularıyla bağlantılı olarak uzaktan eğitimin verimliliğine, öğretmenle olan iletişime, uzaktan eğitimde yaşanan sorunlara yönelik sorulara yer verilmiştir. Formda yer alan bazı sorular şu şekildedir:

- Sınıf öğretmeninizin uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersine yönelik size verdiği öneri ve bilgilendirmelerden bahseder misiniz?
- Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinin öğrenciniz açısından verimliliğini değerlendirir misiniz?
- Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinin öğrenciniz için nasıl yürütülmesini isterdiniz?

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri Tekirdağ ilinin Çorlu ilçesinde bulunan MEB'e bağlı dört devlet okulunda toplanmıştır. Veri çeşitliliğinin sağlanabilmesi için okullar farklı sosyoekonomik düzeylere sahip bölgelerden seçilmiştir. Veriler 2021 yılının haziran ayında toplanmıştır. Araştırmacı seçilen okullara giderek okul müdürü ve rehber öğretmeni ile görüşmüş, çalışma grubunda yer alabilecek kişileri tespit etmiştir. Tespit edilen kişilerle görüşülerek araştırmanın amacı açıklanmış, çalışmaya gönüllü olarak katılımları istenmiştir. Katılmak isteyen bireylerle görüşme yapılacak zamanlar belirlenmiş ve çalışma grubu oluşturulmuştur. Görüşmelerden önce katılımcılara araştırmada kişisel bilgilerinin kullanılmayacağı bilgisi verilmiş, onam formu imzalatılmıştır. Araştırmacı, tüm katılımcılarla okullarında kendilerine müsait olan zaman dilimlerinde görüşmüştür. Görüşmeler her bir katılımcı ile birebir olarak boş bir sınıf veya rehberlik odasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların da izniyle görüşme esnasında ses kaydı alınmıştır. Sınıf öğretmenleriyle yapılan görüşmeler en az 6 dakika 59 saniye, en fazla 16 dakika 32 saniye sürmüştür. Kaynaştırma öğrencileriyle yapılan görüşmeler en az 4 dakika 8 saniye, en fazla 15 dakika 30 saniye sürmüştür. Velilerle yapılan görüşmeler en az 5 dakika 41 saniye, en fazla 19 dakika 23 saniye sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış görüşmeler ile toplanmıştır. Bu görüşmeler katılımcıların da izniyle ses kaydına alınmış ve verilerin doğru işlenebilmesi için yazıya dökülmüştür. Verilerin derinlemesine analiz edilebilmesi için içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde temel olarak eldeki verilerin altında yatan anlamlar ve bu verilerin birbirleriyle olan ilişkilerine bakılır. Bu veriler kimi kavramlarla kodlanarak temalarla ilişkilendirilir ve düzenlenerek anlaşılır biçimde okuyucuya sunulur (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Araştırmada kod ve kategoriler doğrudan verilere dayanarak tümevarımsal biçimde oluşturulmuştur. Bu nedenle veri analizinde içerik analizinin kullanılması tercih edilmiştir.

Analizin ilk bölümünde veriler ayrıntılı biçimde okunarak araştırmanın amacına uygun olacak biçimde önemli noktalar belirlenmiştir. Doğrudan verilerden yola çıkarak kodlar oluşturulmuştur. Kodların oluşturulmasında seçilen ifadeyi açık ve net biçimde karşılayacak terimlerin kullanılmasına dikkat edilmiştir. Kod listesi oluşturulduktan sonra araştırma soruları da göz önüne alınarak belirli kodlar birbirleriyle ilişkilendirilmiş ve kategoriler oluşturulmuştur. Belirli noktalarda ilişkili olan kategoriler bir araya toplanarak temalaştırılmış ve tabloyla sunulmuştur. Tablolarda veriler sunulurken kodların sıklık

frekanslarına yer verilmiştir. Bu sayede yorumlama ve karşılaştırma yapmaya kolaylık sağlanmıştır. Öğretmenler, sınıfında bulunan her bir kaynaştırma öğrencisine yönelik ayrı ayrı görüş bildirmiştir. Bu nedenle 15 öğretmenle görüşme yapılmış olsa da sıklık frekanslarının toplamı 15'ten fazla olabilmektedir.

Araştırmada içerik analizinin yapılabilmesi için MAXQDA 2022 nitel veri analizi programı kullanılmıştır. MAXQDA nitel verileri değerlendirme, kod ve kategoriler oluşturma, kelime sıklıklarını çıkarma gibi pek çok özelliği bulunan bir bilgisayar programıdır. Kodlamalara karşılık gelen ifadeleri görmek, kodlar arasında ilişkiler kurmak, kodlara yönelik notlar almak programda mümkündür (Creswell, 2021). Programın sağladığı kolaylıklarla birlikte yapılan analizin daha sistematik olması için veri analizinde MAXQDA programı tercih edilmiştir.

Veri analizinde önemli olan bir diğer husus elde edilen bulguların geçerlik ve güvenilirliğidir. Nitel çalışmalarda geçerliğin sağlanabilmesi için önemli olan ölçütlerden birisi verilerin ayrıntılı biçimde rapor edilmesi ve araştırmada tüm sürecin detaylıca açıklanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu noktada araştırma sonuçlarının benzer ortamlara genellenebilmesi ve geçerliğinin sağlanabilmesi için çalışma grubunun belirlenmesi, verilerin toplanması ve analiz edilmesi süreçleri ayrıntılı biçimde aktarılmıştır. Bunun yanında çalışma grubunun özellikleri ayrıntılı biçimde sunulmuş, çalışma grubunda yer alan katılımcılar olabildiğince çeşitlendirilmeye çalışılmış, bulguların bir bütün oluşturarak tutarlı olmasına önem gösterilmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlayabilmek için araştırmanın planlanması sürecinden verilerin analiz edilme biçimine kadar çalışmanın tüm süreçleri aşamalarıyla verilmiştir. Bununla birlikte araştırmanın ham verileri araştırmacı tarafından saklanmış, bu verilerden alıntılar herhangi bir yorum katmadan bulgular kısmında doğrudan paylaşılmıştır. Ayrıca kodlayıcılar arası uzlaşmanın sağlanabilmesi için sınıf eğitimi alanında uzman bir akademisyen tarafından analizlerin incelenmesi istenmiştir. Araştırmacının oluşturduğu kodlar ile uzman kodları arasındaki tutarlılık kontrol edilmiştir. Burada Miles ve Huberman (1994)'ın " $\frac{\text{Görüş Birliği}}{\text{Görüş Birliği} + \text{Görüş Ayrılığı}} \times 100$ " formülü kullanılmıştır. Araştırmanın güvenilirliğine dair formül sonucunun en az %80 çıkması beklenmektedir. Kodlayıcılar arası görüş birliğinin %89 çıkmasıyla araştırmanın güvenilir olduğu söylenebilmektedir.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Bu bölümde, uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde uygulanan kaynaştırma uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin, ilkokul dördüncü sınıf kaynaştırma öğrencilerinin ve kaynaştırma öğrencisi velilerinin görüşlerini inceleme amacıyla yapılan araştırmada, yapılan görüşmeler ve analizler doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanan Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Dair Bulgular

Bu bölümde araştırmanın çalışma grubunda yer alan sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitime ve uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi uygulamalarına ilişkin görüşleri ele alınmış ve incelenmiştir.

Tablo 4.1.1. Sınıf Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinde Yaptığı Uygulamalara, Kullandığı Yöntem, Teknik ve Materyallere İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Yöntem Teknik ve Materyaller	Kaynaştırma Öğrencileri İçin Ayrıca Yapılan Uygulamalar	Ayrı uygulama yok	8
		Öğrenciye göre çalışma hazırlama	4
		Öğrenciyle birebir çalışma	3
	Derste Kullanılan Yöntem Teknikler	Düz anlatım	5
		Soru-cevap	5
		Tartışma	5
		Araştırma yapma	3
		Ödev verme	2
		Yaparak yaşayarak öğrenme	1
	Derste Kullanılan Materyaller	Video/film/belgesel	7
		Dijital eğitim platformları	7
		Slaytlar	4
		Kaynak kitaplar	3
		Eğitsel oyunlar	2
		Haritalar	2
		Yerküre	1

Tablo 4.1.1.'de görüldüğü üzere uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersine yönelik kaynaştırma öğrencileri için ayrıca yapılan uygulamalara ilişkin sınıf öğretmenlerinin 8'i bu öğrencilere yönelik ayrıca bir uygulama yapmadığını, 4'ü öğrenciye göre çalışmalar hazırladığını ve 3'ü öğrenciyle birebir çalışma yaptığını belirtmiştir. Bu verilere ilişkin sınıf öğretmenlerinin ifadeleri şu şekildedir:

Ö5: “Ekstra bir çalışma yapmadım. Şöyle söyleyeyim zaten bazı derslerde çok fazla sıkıntı yaşanmıyor, sosyal bilgiler gibi. Bizim en çok sıkıntı çektiğimiz matematik ve Türkçe. Onlarda daha birebir ihtiyaç hissediliyor.”

Ö6: “Yapmadım. Yapma durumumuz da olmadı zaten uzaktan eğitimde süre olarak. Ders saatleri yeterliydi zaten.”

Ö7: “Hiçbir çalışma yapmadım çünkü öyle öğrenciler değil. Her verilen konuyu rahatlıkla yapabilen öğrenciler.”

Ö9: “Bana bu sene geldiği için çok tanıyamadım aslında. Bir de genel kanı olarak çok da ihtiyacı yok.”

Ö13: “Ekstra bir şey yapmadım çünkü öğrencimin ihtiyacı yoktu. Bütün derslere katıldı. Ekstra bir şeye ihtiyacı yoktu.”

Ö14: “Kaynaştırma öğrencim için ayrı bir şey yapmadım.”

Ö2: “İşte bu öğrencim için değil ama down sendromlu öğrencim için daha farklı çalışmalar yapıp haftalık gönderdim aileye zaten. Onlar da o çalışmalarını yapıp bana gönderdiler ya da özel eğitimde öğretmenleri ile birlikte yaptılar. Öğrenci ile birebir çalışmalar yaptık aile bilinçli olduğu için çok ısrar etti. Haftada bir gün evime gelerek birebir çalışmalar yaptık.”

Ö4: “Gönderdim evet onlar da yapıp fotoğrafla gönderiyordu ancak o şekilde yaptık.”

Ö5: “Biz onlarla ayrı çalışma programı hazırlamıştık. Onları yaptılar. Bana gönderdiler.”

Ö12: “Ayrı seviyesine uygun fotokopiler verdim ev çalışması için.”

Ö10: “Günlük birebir basara yöntemi ile uygulama yaptım. Annesi de günlük birebir bana geri dönüşleri yaptı. Ondan sonra haftada 1 saat Zoom üzerinden onunla ders yaptık.”

Ö15: “Evet. Normalde yüz yüze yapıyorduk. Ama öğrenci okula hiç gelmediği için o yüzden Zoom üzerinde yaptık. Okula başlamadan önce kalp ameliyatı olmuştu o yüzden aile riskli bulunduğu için göndermek istemedi.”

Tablo 4.1.1.'e göre uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin sınıf öğretmenlerinin 5'i düz anlatım yaptığını, 5'i soru-cevap yöntemini kullandığını, 5'i öğrencilere tartışma yaptırdığını, 3'ü öğrencilere araştırma yaptırdığını, 2'si ödevler verdiğini ve 1'i yaparak yaşayarak öğrenmeyi sağladığını belirtmiştir. Bu bulgulara ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri aşağıdaki gibidir.

Ö2: “Sosyal bilgiler dersinde kaynak kitaplarımızı ekrana yansıttık. Konuyu çocuklarla birlikte pay ederek biraz ben anlattım. Soru-cevap şeklinde işledik ya da onların derse katılımlarını sağlamak için hepsine söz hakkı vererek işte konuyla ilgili soruları önce cevaplamak isteyen çocuklara söz hakkı verip sonra ben söz hakkı vererek işte hepsini bir ders içerisinde konuşturarak derse dahil etmeye çalıştık. (...) Bir tek ben anlatıcı olmadım. Yoksa televizyon izler gibi bizi izlediklerinde zaten dikkati toplamak çok zor bir de bir kişi konuştuğunda hiç etkili olmayacaktı. O yüzden böyle soru- cevap ya da paylaşımlarla gittik.”

Ö5: “Yaparak yaşayarak. Ben mesela ekranda da olsa bazı şeyleri karşıdan yaptırıyordum. Onlar da yapmaya çalışıyordu. Ödevlendirme yapıyordum gösteriyordum nasıl yapacaklarını. Evde kendileri yapıyordu.”

Ö3: “Daha çok görsel anlatım yapmaya çalışıyoruz tabii ki. Ama onların da derse katılması için araştırma yapmalarını istedim. Araştırma yaptılar sunum yaptılar. Powerpoint veya kendileri olarak. O yüzden sözel ders olduğu için daha iyi oldu diğer derslere göre. Tabi yüz yüzedeki gibi olmadı ama orada da yaptık etkinliklerimizi.”

Ö8: “Chat’i çok aktif kullandık. Öğrenciler herkese açık değil de bana bireysel cevap gönderdiler. Böylece kaç öğrenci derse katılım gösterdi cevabı doğru mu bildi bunun istatistiğini çok kolay kullanabildik.”

Ö1: “Uzaktan eğitimde kullanabileceğiniz yöntem teknik bellidir. Anlatma ve soru cevap. Düz anlatım soru cevap ona göre de çocuklardan aldığım cevaplar doğrultusunda eksik bir şey kaldıysa onları tamamladım. (...) Sürekli ben zaten genel anlamda her öğrencimi derse katmak için elimden geleni yaparım mutlaka soru sorarım. Kameralar açık olduğu sürede bizde kameralar yasaklandı biliyorsunuz. Kameralar açık olduğunda en ufak dalgınlığında müdahale edip bir soru sorup ona yönelik bir hitapta bulunup bir şekilde derse dahil etmeye çalıştım.”

Ö7: “Dersi ilk önce kitapları yükledik bilgisayara. Oradan okuma yaptık. Okurken de gerekli önemli yerleri çizdik. Artı önemli yerlerde ben açıklama yaptım. Çocukların düşüncelerini aldım.”

Ö15: “Sene başında gelen kaynak kitaplardan verdim kendi seviyelerine uygun. Onlar üzerinden ödevlendirme yapıyordum hani ellerinde basılı kaynak olsun diye.”

Tablo 4.1.1.’e göre uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde kullanılan materyallere ilişkin sınıf öğretmenlerinin 7’si video, film, belgesel izlettiğini; 7’si dijital eğitim platformlarından yararlandığını, 4’ü slaytlar kullandığını, 3’ü kaynak kitaplar kullandığını, 2’si eğitsel oyunlardan yararlandığını, 2’si haritaları kullandığını ve 1’i yerküre modelini kullandığını belirtmiştir. Bu verilere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

Ö2: “Ama kaynak kitaplarımızdan yararlandık ya da konuyla ilgili EBA’da farklı bir belgeselimiz varsa konusuna göre Kurtuluş Savaşı işte Çanakkale Zaferi gibi. En son işlediğimiz konu dünya ülkeleriydi. Komşularımızı, o ülkelerle ilgili küçük slaytlar resimler bulup o ülkelerle ilgili ufak tefek onlara ödevlendirmeler verdik. Onlar bilgisayarlarından arkadaşlarına seçtikleri ülkeleri anlattılar. Kimi resimler kullandı, kimi teknolojiyi kullanamadığı için anlatarak kısa sunumlar yaptılar.”

Ö9: “Uygulamalar var ya Morpa, Okulistik onun gibi. Videolarla yapmaya çalıştık hep görsellerle.”

Ö11: “Ben görselleştirmeye çok çalıştım videolar çok izlettim. Çocuklara uygun bir şeyler açtım anlatmaya çalıştım. En azından bir yerinden bir şeyler kapmıştır. (...) İşte dediğim gibi videolarla anlatmaya çalıştım ama en güzel dramayla oluyor bence. (...) Ama bu dönemde olmadı. Bunları göstermeye çalıştım ben de. Bir şey anlatırken durun bakayım deyip Youtube’dan Google’dan onu göstermeye çalıştım. Mesela geleneksel çalgı aletlerimiz vardı hepsine verdim bir iki tane araştırıp buldular. Onlar bulup anlattı ben ekstradan Youtube’dan açtım dinlettim. Bakın bu müzik aleti böyle. Çünkü çocuklar bilmiyor gitarı, piyanoyu biliyor ama neyi bilmiyor.”

Ö12: “Uzaktan eğitimde okuma anlama yöntemi kullandık. Videolar izlettik, EBA’dan videolar izlettik. Okulistik, Morpa, soru-cevap şeklinde okuma anlama şeklinde.”

Ö15: “Genelde uzaktan eğitimde sadece sosyal diye sınırlandırmayayım hepsinde öyle yaptım ben. Morpa olsun Youtube’dan konu anlatımı olsun. Daha çok videolarla konuyu anlatmaya çalıştım özet halinde. Çünkü süre kısıtlaması da var o yüzden görsel işitsel daha çok kullanmaya çalıştım. Sonrasında da işte Wordwall, Quiziz gibi şeylerden oyunlar oynattım konuyla ilgili. En sonda da testler çözüyorduk.”

Ö6: “Anlatım, tekrar, araçlarla çalışma işte atlas gibi materyal kullanıyoruz, yerküre. Gezi falan yapamadık tabi herhangi bir şey olmadı.”

Ö8: “Hani çocukların ilgisini çekebilecek şeyler yapmaya çalıştım ama daha çok görsel anlamda. Ekran karşısında dersi düz anlatım şeklinde işlemek yerine Okulistik, Morpa Kampüs bunları kullandım. Çok güzel oyunlar var. Örneğin Türkiye haritası üzerinde interaktif bir şekilde ili gösterip onun adını buldurma gibi.”

Ö14: “Slaytlar haritalarla paylaşım yaparak öğrencilerin daha iyi algılamasını çalıştım görselleri kullandıkça. Ülkelerde Almanya çıkınca haritadan gösterip onunla ilgili görseller gibi. Hangi ülke geçtiyse. Daha canlı anlatılır hale getirmeye çalıştık çünkü sosyal bilgiler çocuklar için biraz soyut kalıyor. Krallık dediğimde anlamıyor İngiltere krallığı. Onun seviyesine indirerek anlatmaya çalışıyorsun.”

Ö4: “Zaten 30 dk. dersler. Haftada 3 saat sosyal bilgiler dersimiz var. Ders kitabı ve kaynak kitabımız var. Ancak kaynak kitabı yetiştiremedik. Ders kitabını bitirdik. Kaynak kitaplardan da yararlandık.”

Tablo 4.1.2. Uzaktan Eğitim Sürecindeki Sosyal Bilgiler Dersi Uygulamalarının Kaynaştırma Öğrencileri Açısından Verimliliğine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Sosyal Bilgiler Dersinin Verimliliği	Olumlu Görüşler	Kazanımların edinilmesi	7
		Derse aktif katılım	3
		Dersin sözel olması	1
		Konuların tanıtık olması	1
	Olumsuz Görüşler	Derse katılım olmaması	9
		Kazanımların edinilmemesi	8
		Birebir ilgi olmaması	6
		Konuların yoğun olması	2
		Öğrenmenin güçleşmesi	2
		Dikkatin dağılması	1
		Yaş grubunun uzaktan eğitime uygunsuzluğu	1
		Öğrencinin sınıf seviyesinde olmaması	1

Tablo 4.1.2.'ye göre uzaktan eğitim sürecindeki sosyal bilgiler dersi uygulamalarının kaynaştırma öğrencileri açısından verimliliğine ilişkin olumlu görüş bildiren sınıf öğretmenlerinin 7'si kazanımların edinildiğini, 3'ü öğrencilerin derse aktif katılım sağladığını, 1'i sözel bir ders olması nedeniyle verimli olduğunu ve 1'i konuların tanıtık olduğunu belirtmiştir. Sınıf öğretmenlerinin bu duruma ilişkin görüşleri şu şekildedir:

Ö4: “Normal çocuklara yazılı yaptım. O soruların aynısını bu çocuklara da sordum. Yalnızca uzaktan eğitime katılmayan kaynaştırma öğrencim zayıf aldı. Diğerleri sınıf seviyesindeydi. (...) Öğrencilere göre çok farklı ikisi katıldı biri hiç katılmadı. Olumlu oldu. Olumlu etkileri oldu. Çocuklar boşu boşuna derse katıldılar diyemem gerçekten ilerleme oldu katılarda.”

Ö5: “Ben kazanımları elde ettim. Kazanımlar oluştu.”

Ö9: “Sosyal bilgilerde oturmuştur zaten öğrencimde çok fazla bir öğrenme gücü yok.”

Ö13: “Gayet oturdu bence bir sorun olmadı. Sınıf seviyesinin üzerinde olan bir öğrencim. Birçok öğrencimden iyidir. (...) Benim öğrencim hiç ders kaçırmadı gayet verimliydi.”

Ö14: “Sosyal bilgiler dersinde kaynaştırma öğrencilerimde ben bir sorun görmedim. Sosyal bilgiler dersine okuma yazma becerisi kazanmış bir çocuk adapte olabiliyor. Benim öğrencilerim için ama bu. 70-75 civarında öğrencilerimden biri puan alabiliyor kendi becerisiyle. Diğeri 50-60 alabiliyor. Ama ben BEP’li oldukları için bir iki soruyu onlarla beraber çözüyorum. Onu düşündürüp kendi kararını veriyorum.”

Ö3: “Sosyal bilgiler sözel bir ders olduğu için daha verimli olmuştur.”

Ö6: “Yeterli değil ama güzel geçti. Benimkilerle sıkıntım yok zaten. Onlara yeterli de ders süreleri yeterli değil. Derse katıldı ikisi de.”

Ö7: “Benimkiler öyle kaynaştırma ihtiyacı olan çocuklar değildi. Benim için verimli geçti. (...) Akademik başarıları diğer çocuklardan çok farklı değil. (...) Sosyal bilgileri ilk defa görüyorlar ama sosyal bilgiler ve fen bilimleri zaten hayat bilgisinin içinde. 1’den itibaren başlanan bir süreç. Hayat bilgisinde köyleri şehirleri gene işliyoruz. Genişletilmiş olarak sadece adı değişiyor. Aşına oldukları konular.”

Tablo 4.1.2.’de görüldüğü üzere uzaktan eğitim sürecindeki sosyal bilgiler dersi uygulamalarının kaynaştırma öğrencileri açısından verimliliğine ilişkin olumsuz görüş bildiren sınıf öğretmenlerinin 9’u öğrencinin derse katılım sağlamadığını, 8’i kazanımların edinilmediğini, 6’sı öğrencilere birebir ilgi gösterilemediğini, 2’si konuların yoğun olduğunu, 2’si bu süreçte öğrenmenin güçleştiğini, 1’i uzaktan eğitimde dikkatin dağıldığını, 1’i yaş grubunun uzaktan eğitime uygun olmadığını ve 1’i öğrencinin sınıf seviyesinde olmadığını belirtmiştir. Bu bulgulara ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri aşağıda verilmiştir.

Ö1: “Hiçbir ders verimli geçmedi kaynaştırma öğrencileri için çünkü öğrenciler zaten hani özel öğrenciler olduğu için birebir ilgilenilmesi ve yüz yüze göz teması kurularak yapılması gerekiyor. Maalesef bilgisayar üzerinden ekranlardan yapınca verimli olmuyor.”

Ö2: “Kaynaştırma öğrencilerinin zaten çoğunlukla dikkat sıkıntısı olduğu için ekranda da tek adapte olup yoğunlaşabilmekte zorluk çekti çocuklar. (...) Öğrenme güçlüğü çeken çocuklarda uzaktan eğitim sıkıntı oldu. Çocukların öğrenmesini daha da güçleştirdi. Dikkatlerini daha da dağıttı. Çünkü uyaran çok fazla ekranda bölüm bölüm çok fazla ekran olduğu için çocuklar bir arkadaşının yaptığı harekete takılabiliyor ya da ekranda farklı bir şeye takılabiliyor. Küçük yaş olduğu için biz ekranlarını açmalarını istedik onların. Derse

katılımlarını görebilmek için. Herkes farklı hareketler yapınca da onların dikkatleri daha da dağıldı. Yani zor oldu onlar için.”

Ö5: “Kötü bir süreç geçti güzel bir süreç olmadı onlar için. Okulda olsa da gerçi güzel bir süreç olmuyor onlar için. Kaynaştırma benim için uygun olan bir eğitim sistemi değil. Sistemden dolayı böyle düşünüyorum. Bu çocukların çoğu bireysel öğrenmeye ihtiyacı var. Bunlar toplu eğitimi başaramıyor. Zaten tanı konmasının sebebinden biri de budur. Bireysel eğitim alması. Belki birkaç derste arkadaşlarıyla çalışmalar yapabilir ama mihver derslerde bireysel olmasının faydası var. Biz ne zaman bu çocuklarla bireysel çalışma yapıyoruz o zaman fayda görüyoruz. Ama ne zamanki onları bırakıyoruz beraber olsun diye o zaman ulaşamıyoruz. Zaten bir sıkıntı da o yeterli zaman ayıramıyoruz.”

Ö8: “Şöyle bir durum var. Biz normalde sınıf içinde de kaynaştırma öğrencileri için zaman ayırma sıkıntısı yaşıyoruz. Fakat uzaktan eğitimde bu makas iyice açıldı. Örneğin benim öğrencimde şöyle oldu. Kendi özel durumlarından kaynaklanan işte köyde yaşamalarından kaynaklı olarak canlı derse katılamama, annesinin çalışmasından dolayı sadece iş yerinde internet vardı evinde yoktu. Çocukların katılamaması söz konusuydu. Çok fazla verim alamadım diyebilirim katılım olmadığı için.”

Ö14: “Verimli değildi onlar zaten belirli özellikleri olmadığı için uzaktan eğitimde en çok zarar gören kesim onlar olduğunu düşünüyorum. (...) Sağlıklı olarak derslere katılamadı biri tableten sonra katılabildi biraz.”

Ö15: “Değildi hiç verimli geçmedi. Hem ders süreleri kısaydı hem de diğer öğrencilerle birlikte derse katılmak onlar için sıkıcı geldi. Zaten bir tanesi hiç katılmadı.”

Ö9: “Başka bir okula daha gidiyor ya. Oraya gittiği için tam katılamadı aslında katıldığında da kopuk kopuk oldu yani.”

Ö10: “Katılmadı. O canlı derslere pek katılmadı ilk başta bir katıldı sonra baktı normal konular işleniyor sıkıldı. Sıkılınca sesler çıkarmaya başladı.”

Ö2: “Bu süreç sadece kaynaştırma öğrencileri için değil de konu fazla oldu. Neden fazla oldu? Bir okulda olduk bir uzaktan eğitimde olduk. Uzaktan eğitim yaptığımız zaman haftada 30 saat ders alırken işte bunun 3 saati sosyal bilgiler dersiydi. Ama yüz yüze eğitime döndüğümüzde haftada 1 saate düştü bu bize gelen planda. O yüzden çok fazla konu birikimi oldu. Konuları yetiştirebilmek adına bazı konuları yeterli işleyebildiğimizi düşünemiyorum.

Bazı es geçmeler atlamalar yapabildik. O yüzden de çocuklarda tam oturduğuna inanmıyorum ben konuların.”

Ö10: “Sosyal bilgiler dersi kazanımlarını edinmiyor yani biz daha çok okuma yazma temel beceriler hani kendini ifade etme günlük kullanacağı kavramlarla ilgili çalışıyoruz. Çok fazla tanı değiştirdi. Okuma yazma öğrenemiyor hemen unutuyor. Bazen agresifliği var. Ara ara ilaç kullandı. Ama sosyal bilgiler dersi kazanımları edinmedi yani.”

Ö15: “Oturmadı yok. Çünkü sınıf seviyesinde olmadıkları için oturmadı maalesef. Bir tanesi zaten okuma yazmada daha. Yeni yeni başladı. Matematği yapıyordu ama okumaya karşı önyargısı vardı yapmıyordu. Hayat bilgisi konuları bile zor kazanıldı. O yüzden bu sene sosyal bilgiler onlarda hiç yok.”

Ö3: “Katıldı ama şey olarak değil. Bir yaramazlık sorunu var. Uzaktan eğitim ona çok iyi gelmedi. Çünkü birebirde olduğunda benim daha kontrolüm altında oluyor daha iyi görüyorum. Katılabildiğine katıldı katılamadığına katılmadı. Annesi çok iyi. İyi olduğu için bırakmadı.”

Ö4: “Dördüncü sınıfların bütün dersleri çok yoğun bizim. Çünkü 3.sınıf geçen sene tam olarak oturmadı. Uzaktan eğitimle marttan sonra devam ettik. Matematik konuları da çok fazla. Biz bu konuların en azından pandemi döneminde seyreltilmesini istedik. Ama maalesef seyreltilme olmadığı için anca böyle atlayarak müfredatı yetiştirmeye çalıştık ama ne kadar oldu tartışılır. Yani sadece sosyal bilgiler için değil bütün dersler için böyle.”

Ö11: “Benim kaynaştırma öğrencim aslında çok ağır bir öğrenci değil. Geçen sene okuma yazma öğrendi 3.sınıfın başında öğrettim ama az çok sosyal bilgiler dersini öğrenebilirdi ama çok katılım sağlamadı benimki bu sene.”

Ö12: “Kötü geçti. Kaynaştırma öğrencimin biri hiç katılmadı. Bir tanesi de %50.”

Ö1: “Verimli olduğunu düşünmüyorum. Çok sağlıklı değil. Bizim çalıştığımız yaş grubuyla da alakalı. Bu çocukların uzaktan eğitimle verimli olduğunu düşünmüyorum. Yani elimizden geleni yaptık tabi ailelerle sürekli iletişim halindeydik vs. ama verimli olduğunu düşünmüyorum.”

Tablo 4.1.3. Kaynaştırma Öğrencisi Velilerinin Uzaktan Eğitim Sürecine Katılımına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Velilerin Sürece Katılımı	Öğretmen-Veli İletişim Durumu	Telefonla görüşme	14
		Görüşme yok	4
	Velilerin Sürece Katılım Durumu	Veli-öğretmen iş birliği	7
		Süreçte öğrenciye destek	5
		Sürece katılmama	4
		Derslere yardım sağlama	2

Tablo 4.1.3.’te görüldüğü gibi kaynaştırma öğrencisi velilerinin uzaktan eğitim sürecinde öğretmenleriyle olan iletişim durumlarına ilişkin sınıf öğretmenleri 14 veliyle telefonla görüşme sağlayabildiklerini, 4’ü ile görüşme sağlayamadığını belirtmiştir. Bu duruma ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

Ö1: “Ben şanslıydım. Benim velim bilinçli bir veliydi. Biz sürekli iletişim halindeydik.”

Ö5: “Evet. En fazla görüştüğüm velilerimdir.”

Ö7: “Her zaman iletişimideydik. İletişimde sıkıntımız yok.”

Ö8: “Telefonlaştık.”

Ö10: “Sürekli iletişimimiz var. Görüşüyoruz zaman zaman.”

Ö11: “Ben çok aradım onu ama benim veliyi görseniz zaten. (...) Yani telefonumu bazen açar bazen açmaz.”

Ö12: “Bir tanesi ile hiç irtibatım olmadı. Ne zaman arasam dönmedi hiç mesajlarım cevap vermedi. Ama diğeriyle ne zaman arasam ulaştım konuştum.”

Ö15: “Bir tanesinin annesi ile sürekli telefondan görüşüyorduk yani ne yaptı nasıl ilerliyor haftalık olarak neler yaptık. (...) Bir tanesi zaten ailesi ilgisiz.”

Tablo 4.1.3.’e göre kaynaştırma öğrencisi velilerinin uzaktan eğitim sürecine katılım durumuna ilişkin sınıf öğretmenlerinin 7’si veli-öğretmen iş birliği kurulduğunu, 5’i velilerinin süreç içinde öğrencisine destek olduğunu, 4’ü velinin sürece katılmadığını ve 2’si velinin derslerde öğrenciye yardım ettiğini belirtmiştir. Bu bulgulara ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

Ö1: “Birebir yazın da programlar verdim yaz tatilinde uyguladık beraber. Hep iletişim halindeydik. Ayrıca özel eğitim kurumuna da gidiyor orada da ders alıyor. Sürekli iletişimdeydik yani öyle söyleyebilirim. Veli sürece aktif olarak katıldı yani.”

Ö2: “Aile biz ne dersek okulla iş birliği yaptı benimle de yaptı. Gerekğinde onlar aradı ya da gerekğinde ben aradım. Biz bir sıkıntı yaşamadık yani okul öğretmen ve veli üçlüsü biz çok güzel kurduk. (...) Aile ilgileniyor öğrenciyle. Aile ödevlerini yapmasına ya da görev aldığı zaman o görevi yerine getirmesine yardımcı oluyor.”

Ö14: “Velilerle iletişimim çok iyi. Davet ettiğimizde geldiler şunları yap dediğimde, kaynak kitap vs. aldı.”

Ö3: “Gayet iyi. Onlar zaten diyorum ya bu sürece onu kattı. Şu an zaten özel eğitime de gidiyor. Aynı olarak derslere de gidiyor da. İlgililer.”

Ö4: “Uzaktan eğitime katılmayan öğrencimin velisi hiç destek olmadı. (...) Diğerleri özel eğitime gitti derslere de katıldı annesi ile görüştük destekledi. Ben ne dersem her şeyi yapmaya hazır ve yapıyordu yani.”

Ö7: “Tabi ki. Zaten birinin anne baba öğretmen. Her zaman yanında duruyor.”

Ö13: “Bizim iletişimle ilgili hiç sorun yok. Öğrencim 1.sınıfta çok sıkıntı yaşadığımız öğrenciydi. Ama şimdi oyunlara bile katılan bir öğrenci. Ama bu sadece bizimle değil ailenin çok büyük desteği ile gerçekleşti. (...) Ailenin desteği olmasa belki tek başına sosyal bilgiler dersinde sıkıntı yaşayabilirdi ama anne sürekli yanındaydı ve hiçbir canlı dersi kaçırmadı.”

Ö11: “Hep şey modunda ben uğraşmayayım okulda uğraşsın. (...) Üzerinden atma peşinde çok iş birlikli değil.”

Ö12: “Benim öğrencimde anne var mı yok mu belli değildi. Hiç ilgili değildi biri biraz ilgiliydi. İnsanın biraz ilgilenmesi lazım.”

Ö15: “Bir tanesi zaten ailesi ilgisiz. Hiç ilgilenmiyor. Sürekli çalışıyorum bahanesine sığınıyorlar. Aileye göre çok fark ediyor.”

Tablo 4.1.4. Uzaktan Eğitim Sürecinde MEB Tarafından Sağlanan Sosyal Bilgiler Dersi İçeriklerine İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
MEB Tarafından Sağlanan İçerikler	Olumlu Görüşler	İlgili sitelerden yararlanma	8
		Kaynak kitaplardan faydalanma	5
		Eğlenceli etkinlikler	1
	Olumsuz Görüşler	Kaynaştırma öğrencilerine uygun kaynak sağlanmaması	10
		Ders içeriğinin yetersiz sunulması	3
		Yüz yüze temas olmaması	1
		Dikkat dağınıklığına yol açması	1
		İlgi çekici olmaması	1
		Yaş grubuna uygun olmaması	1

Tablo 4.1.4.'e göre uzaktan eğitim sürecinde MEB tarafından sağlanan sosyal bilgiler dersi içeriklerine ilişkin olumlu görüş bildiren sınıf öğretmenlerinin 8'i ilgili sitelerden derste kullanmak üzere yararlandığını, 5'i gönderilen kaynak kitaplardan faydalandıklarını ve 1'i içerikleri eğlenceli bulduğunu söylemiştir. Bu ifadelerle ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

Ö3: “Bence gayet iyiydi. Ben gayet yararlandım EBA’dan. Öğrencilerime de gönderdim. Gayet iyiydi. Çalışma kitapları gönderildi onlar gayet iyi yapıyoruz hatta şu anda.”

Ö7: “Ben gayet güzel buldum. Özellikle EBA’ya girdiğinizde özetler konu anlatımları çalışmalar falan gayet güzel hazırlamışlar. EBA TV’yi pek izlemedim de internet üzerindeki anlatımı çok güzel. Çocukları sıkmadan eğlenceli bir şekilde yapmışlar.”

Ö8: “Tabi. Sosyal bilgiler olarak iyiydi. Mesela matematik Türkçesi hızlıydı ama sosyal bilgiler olarak kazanımlara da uygundu.”

Ö9: “EBA iyiydi. Güzel anlaşıldı.”

Ö15: “Çoğu takip etmedi. Bence dersler güzeldi. Geçen sene de olsa kriz yönetimi iyi yapıldı. Anlatımlar güzeldi.”

Ö2: “Onun dışında bize devletin en son gönderdiği çalışma kitapları vardı. İlk başta dağıtılan ders kitapları değil ama çalışma kitapları gayet güzeldi. Konuyu sınıfça anlatıp o

konu üzerinde çalışmaları uygulayabilmek için çok güzeldi o kitaplar. Ondan baya yararlandık.”

Ö4: “Gönderilen kitaplar çok güzeldi mesela. O kitaplar keşke en başında gönderilseydi hiç kaynak kitap almazdık. Çok güzeldi çalışma kitapları.”

Ö5: “Ben izlemedim hiç onları. Ama gönderdikleri kitaplar güzeldi. O konuda baya ilerleme sağlandı.”

Ö11: “EBA’daki videolar güzeldi. Ben onları öğrencilerime ödev olarak da hep gönderdim ama ders takibini çok fazla yapmadım. Şimdi neler yaptılar tam bilemiyorum ama.”

Ö12: “Televizyona hiç bakmadım. EBA’dakiler güzeldi ödev olarak gönderiyordum. (...) Sosyal bilgilerden de diğer derslerden de çalışma kitabı gönderdiler onlar güzeldi.”

Tablo 4.1.4.’te görüldüğü üzere uzaktan eğitim sürecinde MEB tarafından sağlanan sosyal bilgiler dersi içeriklerine ilişkin olumsuz görüş bildiren sınıf öğretmenlerinin 10’u kaynaştırma öğrencilerine uygun kaynakların sağlanmadığını, 3’ü ders içeriğinin yetersiz biçimde sunulduğunu, 1’i yüz yüze temas olmadığını, 1’i dikkat dağınıklığına yol açtığını, 1’i içeriklerin ilgi çekici olmadığını ve 1’i yaş grubunun bu eğitim şeklinde uygun olmadığını belirtmiştir. Bu bulgulara ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

Ö1: “Çok verimli değil benim açımdan. Ne televizyon ne de bizim yaptığımız canlı dersler. Yüz yüze temas kurmadığımız sürece çok verimli olamıyorsunuz. Bir şekilde o çocukların dikkati dağılıyor. Bir sürü uyarıcı var ellerinin altında. Otokontrollerinin olması gerekiyor ama bunlar 4.sınıf öğrencisi. Çocuklar. Öyle bir şey de yok biraz oyuna moyuna dahil oluyorlar. Yani yeterli olduğunu düşünmüyorum her anlamda. Oradaki anlatımların da yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bize sağlanan imkanların da yeterli olduğunu düşünmüyorum. (...) Çalışma kitapları gönderildi. Ama kaynaştırma öğrencilerime özel değil. Tüm sınıf öğrencileri için çalışma kitapları gönderildi. Onlar üzerinden de ders işledik. Kaynaştırma öğrencileri için ayrı bir şey olmadı.”

Ö4: “Zaten şöyle bir şey var. Her şey normal çocuklara göre ayarlı. E bu çocuklar ne olacak? Biz bu çocukları yani o kadar üzüliyorum ki.”

Ö11: “Kitaplar zaten kaynaştırma öğrencileri için normalde de ağır. Hani onlar şimdi özellikle bu sene konular bir tık daha ağırdı kaynaştırmalar için iyice ağırdı.”

Ö12: “Hayır hayır değil. Yani kaynaştırma öğrencileri için daha basit kısa cümlelerle daha görselli olursa daha faydalı olacağını düşünüyorum. (...) Ama kaynaştırma öğrencileri için ayrı bir şey yoktu.”

Ö15: “Ağır. Kaynaştırma için kitapların geneli ağır. Kaynaştırmalarda zaten şey var sınıf seviyesinde ilerlemedikleri için onların daha yalın hale getirilip basılması gerekiyor. Ama böyle bir şey gönderilmiyor.”

Ö6: “Eh işte. Çok da etkili olduğunu düşünmüyorum da. İlgi çekici değiller. Mesela Morpa Kampüs’te çok güzel konu anlatımları vardı. Onu daha çok beğendim EBA’ya göre yani.”

Ö13: “Televizyon izleyenler izlemiştir ama ben izledim birkaç tanesini çok verimli olduğunu düşünmüyorum.”

Ö14: “Ben MEB’i son yıllarda bütün derslerde başarılı bulmuyorum. (...) Eskiden sosyal bilgilerde atlas üzerinde kalıyorduk şimdi Mersin tantuni. Çocuğun karnı acıkıyor. Şimdi Mersin’i tantuni ile tanıtamaz bakanlık. Bu içeriği benim öğretmen olarak uygun olmadığını yani ben bile şaşırdım. Daha böyle sosyal bilgiler dediğinde sosyal hayatta yer alacak etkinlikler beceriler kazandırılır. Ha çok kötü mü hayır. İstenilen belirli şeyleri veriyoruz ama daha dokunarak olabilir mi olur.”

Tablo 4.1.5. Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersi Kaynaştırma Uygulamalarında Sınıf Öğretmenlerinin Yaşadığı Sorunlara İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Kaynaştırma Uygulamalarında Yaşanan Sorunlar	Teknik Sorunlar	İnternet problemi	4
		Sistemsel problemler	3
	Süreçten Kaynaklanan Sorunlar	Kaynaştırma öğrencisine zaman ayıramama	5
		Sürece yönelik yetersiz bilgi	1
		Özel eğitime yönelik yetersiz bilgi	1
		Derse müdahale etme	2
	Kaynaklanan Sorunlar	Veli ilgisizliği	2

Tablo 4.1.5.'e göre uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarında yaşanan teknik sorunlara ilişkin sınıf öğretmenlerinin 4'ü internet problemi yaşadığını, 3'ü ise sistemsel problemler yaşadığını belirtmiştir. Bu duruma ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

Ö1: *“Tabi bağlantı sorunu zaten teknik altyapı sorunu çok yaşadık. Dersten düşmeler işte çocuklar çıkıyor mikrofonlarını açamıyor vs. cevap alamıyorum. Alt yapının yetersizliği söz konusuydu ya da internet sorunu. Uzaktan çok fazla müdahale de edemiyorsunuz başka birinin evine gidip. Mümkün olduğunca konuşarak çözmeye çalıştık problemleri.”*

Ö6: *“Teknolojik olarak sürekli bağlantı problemi oldu. Ya ben giremedim ya çocuklar giremedi. (...) EBA'da daha çok bağlantı sorunu yaşadık zaten.”*

Ö7: *“Zaman zaman internet anlamında yaşandı. Elektrikler kesildi internet gitti. Teknik arızalar oldu yani.”*

Ö14: *“Yaşanmaz mı yaşıyor. Eşim öğretmen ben kızım öğrenci. Aynı anda internet yavaşlıyor donuyor kopuyor.”*

Ö11: *“İlk zamanlar çok korkulu geçti. EBA açılmadı etmedi.”*

Tablo 4.1.5.'te görüldüğü üzere uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarında yaşanan süreçten kaynaklı sorunlara ilişkin sınıf öğretmenlerinin 5'i kaynaştırma öğrencilerine zaman ayıramadığını, 1'i sürece yönelik yetersiz bilgilendirme yapıldığını ve 1'i özel eğitime yönelik yetersiz bilgisi olduğunu belirtmiştir. Bu verilere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

Ö3: *“Ama sınıfla beraber uzaktan eğitimde bir de onlar olmuyor. Hani kaynıyorlar demek istemiyorum ama arka planda kalıyor. Ona da söz vermek istiyorsun. Sınıfta mesela diğerleri bir şeyler yaparken ilgilenabiliyorsun ama uzaktan olmuyor.”*

Ö5: *“Zaten bir sıkıntı da o yeterli zaman ayıramıyoruz.”*

Ö7: *“Çok ekstra bir şey yapamayız çünkü süre kısıtlı. Karşınızda 30 40 tane öğrenci var. Mecburen o süre içerisinde bunlar da devam etmek zorunda.”*

Ö8: *“Şöyle bir durum var. Biz normalde sınıf içinde de kaynaştırma öğrencileri için zaman ayırma sıkıntısı yaşıyoruz. Fakat uzaktan eğitimde bu makas iyice açıldı.”*

Ö9: “Herhangi bir şey yapamadım. Süre de kısıtlı. 30 dk. dersler.”

Ö11: “Bir de bizi bir anda denizin içine attılar gibi oldu. EBA nedir bilmiyoruz. Ama direkt bizi işin içine attılar. Ben mesela Zoom hiç bilmiyordum. Bize sadece gönderdikleri Zoom’un İngilizce Türkçesi. Mesela nereden kelime girilecek, kalem açılacak ekran paylaşımı... Bunların hepsini biz deneme yanılma yoluyla öğrendik. Yeri geldi birbirimizi görüntülü aradık, bu şekilde bir çözüm bulduk. Sonra sonra tabi öğrendik her şeyi ama ilk zamanlar zordu. Bilmeden de bir işe başlamak çok zordu.”

Ö14: “Elbet sorunlar yaşadık. Burada benim görüşüm birçok öğretmen bilgisayar aldı. Evde bir laptop var iki çocuğun var. İkinci üçüncü bilgisayar alındı ama bakanlık bize hiç sahip çıkmadı. İnternet bize ücretsiz olmalıydı, ben devlet için iş yaptım. Üniversite öğrencilerine ücretsiz olmalıydı. İnternet yetmedi, kotası doldu, paketleri hep yükselttik. Kendi cebimden yaptım. Maddi olarak da bizi desteklemediler ki. Birçok öğretmenin ekonomik zorlukları da var. Uzaktan eğitimde fakir bölgedeki çocukları kaybettik derse giremedi. Zengin bölgede ise benim eşim özel okulda öğretmen. Onlarda hiçbir sorun yok. Bilgisayarları var, internet alıyorlar ekonomisi güçlü. Fakir bölgelere gittikçe uzaktan eğitim olmadı uzaktan uzaktan kaldı.”

Ö15: “Son dönemlerde otistik öğrenciler çok karşımıza çıkıyor. Ben hani İstanbul’da görev yaptım 10 sene. Ben hep söylüyordum yani sınıf öğretmenleri kesinlikle bu konuda eğitim alması gerekiyor. Nasıl davranılmalı nasıl sınıfa kaynaştırılmalı. Evet hepimiz bir şeyler biliyoruz kendimizce ama bu işi uzmanından öğrenmek gerekiyor.”

Tablo 4.1.5.’e göre uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarında yaşanan veli kaynaklı sorunlara ilişkin sınıf öğretmenleri 2 velinin derse müdahale ettiğini, 2 velinin ilgisiz olduğunu belirtmiştir. Bu verilere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

Ö4: “Velinin pandemi döneminde bebeği oldu. Canlı derslere hiç katılmadı. Özel eğitime de gitmedi.”

Ö8: “Özel durumlar nedeniyle yani kendi özel hayatında da sıkıntılar yaşayan bir veli. Bu sene bir boşanma geçirdiler. Hani çocuklar çok odakta olmadı. İki çocuktan özellikle benim öğrencim çok odakta olmadı (...) Yan tarafta dinleyen veliler olduğunu bildiğim için direkt uyaramıyorum. Sınıf ortamında yani mesela sen bu konuda eksiksin diyebiliyorum.

Ama orada annesinin dinlediğini bilerek uyaramıyorum. Bu bizi çok geriye itti. Velilerin sınıfta hissedilmesi ki bunu çok fazla hissettik. Çocuklara çok fazla uyarıda bulunamadık.”

Ö1: “Aile hemen devreye girip destek oluyor çocuğunu korumak adına. Hani çocuğa bırakmıyorlar çocuğu korumak adına hemen aile devreye giriyor. Soru sorduğumda ben mutlaka soru sorarım ders içinde. Soru sorduğumda ailesi hemen müdahale edip cevabını vermesine yardımcı oluyor.”

Tablo 4.1.6. Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersi Kaynaştırma Uygulamalarının Verimliliğini Artırmaya Yönelik Sınıf Öğretmenlerinin Önerileri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Öneriler	MEB’e Yönelik Öneriler	Birebir uzaktan eğitim verilmesi	5
		Yüz yüze destek eğitim verilmesi	5
		Öğrenciye uygun kaynak kitaplar basılması	4

Tablo 4.1.6.’da görüldüğü üzere uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarının verimliliğini artırmaya yönelik önerilerde sınıf öğretmenlerinin 5’i kaynaştırma öğrencilerine birebir uzaktan eğitim verilmesi gerektiğini, 5’i kaynaştırma öğrencilerine yüz yüze destek eğitim verilmesi gerektiğini ve 4’ü kaynaştırma öğrencilerine uygun kaynak kitaplar basılması gerektiğini belirtmiştir. Bu verilere ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri şu şekildedir:

Ö2: “Özel öğrenme tanısı olan öğrenciler için farklı çalışma kitapları gönderilebilirdi. Daha basite indirgenmiş. (...) Ya da ne olabilir? Sınıfla her derse katılmayıp 6 dersi her gün benimle yapmasın 3 tane bireysel ders alabilir. Birebir çalışmaların yapılması sağlanabilir.”

Ö3: “Uzaktan eğitimde kaynaştırma olanlara bölüm bölüm baktığınızda uzaktan çok verimli değil belki birebirden uzaktan yapılabilir. (...) Ne olacak ya kendi öğretmenleri ya da gerçekten bir öğretmen nasıl burada birebire alıyoruz orada da EBA’dan birebir alsa daha güzel olur bence.”

Ö5: “Onlarla birebir dersler yapılabilirdi. Yapılmadı bu. Onun haricinde zaten diğerlerini yapmaya çalışıyoruz. Sadece bu çocuklarda eksik kalan o oluyor.”

Ö7: “Öbür tarafta sadece 2-3 öğrenciye ayrı bir zaman ayırmak anca verilen sürenin dışına çıkıp onlarla ayrı bir Zoom üzerinde görüşme yapılabilir.”

Ö12: “Kaynaştırma öğrencileri için birebir derse girmesi şarttı. Uzaktan eğitim diğerleri için de zor kaynaştırma için daha da zor. Oturacaksın onu hissedeceksin. Bu şekilde olmaz yani.”

Ö1: “Bu süreçte belki onlar yüz yüze eğitimde haftada bir kere de olsa yüz yüze eğitime mutlaka alınabilirdi. Çünkü dediğim gibi kaynaştırma öğrencileri özel öğrenciler. İşte mutlaka bir göz teması kurmak sorundasınız o çocukla ki iletişim kurabilesiniz. (...) Mutlaka öğrenciler haftada 1 gün birebir derse alınmalıydı.”

Ö9: “Onların bence özel eğitim öğrencileri nasıl geldiler yüz yüze eğitim aldılar hep. Onlar da en azından haftanın belirli günlerinde gelebilirlerdi. Tanıyamadık bile yani.”

Ö10: “Onlara ayrı bir çalışma zamanı ayrılabilirdi. Onlar okulda devam edebilirdi. Evde kalmak onları daha da hırçınlaştırdı ve geri konuma attı bence.”

Ö13: “Uzaktan kaynaştırma öğrencileri için ne yapabilirsiniz ki. Göz teması kurmadan kaynaştırma çocuklarının uzaktan eğitim çok zor. Özellikle ağır kaynaştırmaların. Ben çocuğun yanına gidicem, gözüne bakıcam, onu motive edicem. Eğer aile de destek vermiyorsa inanın hiçbir şey yapılamaz. Uzaktan eğitimde kesinlikle yüz yüze desteklenmeliydi kaynaştırma öğrencileri.”

Ö14: “Kaynaştırma öğrencileri okulda yüz yüze eğitim almalıydı. 5-6 öğrenci zaten. Ama onlara hiçbir şey yapılmadı. Biz okula geldik 4 gün. Onlara haftada 2 gün gruplar yapılırdı 5-6 kişilik sınıflarla. Yüz yüze eğitim olurdu. Çünkü hem ekonomik zorlukları var hem bu çocukların anlama zorlukları var.”

Ö4: “Mesela onlara yönelik kaynak kitaplar. Nasıl diğer çocuklara gönderdiler çalışma kitabı. Bu öğrencilere yönelik materyaller kitaplar daha görseli bol şeyler hazırlanabilirdi. Çocukların seviyesi belli. Onlara yönelik hiçbir şey, normalde de öyle zaten. Ders kitabı geliyor sene başında. Hepsi normal öğrencilere göre. Ben bu öğrencileri tespit etmiş miyim 1.sınıfta? Etmişim. RAM’a da yönlendirmişim. Bana bir sürü evrak gönderiyorlar. Şunu yap bunu yap. Tamam gönderiyorsun da sınıf 35 kişi diğer öğrenciler ne yapacak? Yani bunu da sorgula. Hep öğretmene yük.”

Ö11: “Bu dönemde bizim için görsel anlamda yol gösterici ekstradan bir şeyler hazırlanabilirdi onlar için. Uzaktan olunca elimiz kolumuz zaten bağlanıyor. Sosyal bilgiler ve matematikte zorlandılar biraz. Daha basit yönlü kitaplar olabilirdi. Çünkü mesela biz sınavlarımızı da yaparken daha basit yapıyoruz veya kendim ekstra kaynaklar veriyorum. Ben ona normal öğrenci yazılısı vermiyorum. Daha basit yönlü sorular sordum. Kitap da bu şekilde olabilirdi ince bir kitap her konudan ana başlıklar şeklinde. Mesela sosyal bilgilerde kimlik konusu var yalnızca kimlik nedir onu öğretsin. Çünkü sosyal bilgiler kitabımız çok kalın kazanım da çok onu öğrencimin okumasını bekleyemem zaten. Hani daha iri puntolu görselli daha ana başlıkları öğretsin yeter. Bizim amacımız da o ya zaten.”

4.2. Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanan Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Kaynaştırma Öğrencilerinin Görüşlerine Dair Bulgular

Bu bölümde araştırmanın çalışma grubunda yer alan kaynaştırma öğrencilerinin uzaktan eğitime ve uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi uygulamalarına ilişkin görüşleri ele alınmış ve incelenmiştir.

Tablo 4.2.1. Kaynaştırma Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşler	Olumlu Görüşler	Keyifli	2
		Zorbalıktan uzaklık	2
		Eğitim olanağı	1
		Serbestlik	1
	Olumsuz Görüşler	Sosyal etkileşim	9
		Sıkıcı	4
		İnteraktif ortam	3
		Ekran hassasiyeti	2
		Bağlantı sorunları	1
		Sınıf yönetimi	1
	Eğitim Tercihi	Yüz yüze eğitim	13
		Uzaktan eğitim	2

Tablo 4.2.1.’de görüldüğü üzere uzaktan eğitime ilişkin olumlu görüş bildiren kaynaştırma öğrencilerinin 2’si keyifli bir eğitim ortamı sunduğunu, 2’si zorbalıktan uzak bir öğretim ortamı olduğunu, 1’i eğitim olanağı sunduğunu ve 1’i uzaktan eğitimin daha serbest olduğunu belirtmiştir. Bu görüşlere ilişkin öğrencilerin ifadeleri şu şekildedir:

KÖ6: “Bence o kadar iyi de değildi kötü de değildi. Kötü olmamasının yanı en azından geride kalmayıp bir eğitim görebiliyorduk. Ama yine de geri kalabiliyorduk çünkü ara sıra

EBA arızalanıyor, öğretmen Zoom'dan uğraşıyor. Bizim öğretmen bir de yapamadığı dersleri başka güne erteliyor. Bu çok iyi bence bizim için. Yani ben bu davranışını çok seviyorum. Çünkü eğitimi aksatmak demek derslerden geri kalmak demek. Bir de ortaokula geçeceğiz. Diyelim ki bir şeyi yapamadık canlı dersteyken o zaman baya aksayabilir."

KÖ2: "Çok kolay mesela müzik dersleri beden dersleri görsel sanatlar çok hoşuma gitti."

KÖ9: "Orada (uzaktan eğitim) daha iyi oluyor. Okulda çok kavga oluyor. Bazen neden serbest giyindiniz gibi şeyler oluyor."

Tablo 4.2.1.'e göre uzaktan eğitime ilişkin olumsuz görüş bildiren kaynaştırma öğrencilerinin 9'u sosyal etkileşim eksikliği olduğunu, 4'ü uzaktan eğitimi sıkıcı bulduğunu, 3'ü interaktif ortam olmadığını, 2'si uzaktan eğitimde ekran hassasiyeti yaşadığını, 1'i çok fazla bağlantı sorunları yaşadığını ve 1'i öğretmenin sınıf yönetiminde zorlandığını bildirmiştir. Bu görüşlere ilişkin öğrencilerin ifadeleri şu şekildedir:

KÖ2: "Hem zaten bilgisayarlar hep gözlerimizi kafamızı yoruyor. Okulda daha iyi oluyor canlı ders çok sıkılıyor. Sabah bir de kalkmakta zorlanıyorum. Bir türlü alışamadım."

KÖ4: "Çünkü yüz yüze eğitimde arkadaşlarım oluyor. Öğretmen bazen parmak kaldırıncı görmüyor."

KÖ7: "Yani gözlerimiz yoruluyor, gözlerimiz bozuluyor. Kaç saattir gözlük takmak zorunda kalıyoruz o yüzden."

KÖ8: "Yani okula gelmek güzel bir şey ama işte tabletten hiç iyi değil. Çünkü okulu göremiyorum şey yapamıyorum o yüzden. Bazen çocuklar öğretmenini özliyor sonra üzülüyor. Mesela benim gibi. Ben de üzüldüm çünkü öğretmenimi yakından göremiyorum. Uzaktan eğitim pek hoşuma gitmedi."

KÖ10: "Çok kötü geçti çünkü insanlar uzaktan eğitim sonuçta yakından eğitim olsa daha iyi olurdu daha sözleri geçer."

KÖ1: "Öğretmenlerimle arkadaşlarım. Özliyorum onları."

KÖ3: "Yani biraz kötüydü çünkü arkadaşlarımızla canlı olarak görüşemedik."

KÖ5: “Çünkü arkadaşlarımı göremiyorum. Öğretmenimi de.”

KÖ4: “Çok sıkıcıydı. (...) Yani canlı derste bağlantı sorunları oluyordu hep öğretmende. Hoşuma gitmiyordu.”

Tablo 4.2.1.’de görüldüğü üzere eğitim tercihlerine ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin 13’ü yüz yüze eğitimi tercih ederken 2’si uzaktan eğitimi tercih etmektedir. Bu duruma ilişkin öğrenciler görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

KÖ9: “Uzaktan eğitim daha da iyi yani böyle daha iyi oluyor. (...) Okulda çok kavga oluyor.”

KÖ2: “Okuldaki daha iyi arkadaşlarımı güzelce görüyorum. Onlarla oynuyoruz teneffüste.”

KÖ4: “Yüz yüze eğitimi tercih ederim.”

KÖ7: “Okuldaki. Çünkü burada daha fazla bilgi öğreniyoruz. Uzaktan eğitimde hiçbir şey öğrenemiyoruz.”

KÖ15: “Her girdiğimde böyle kaçıyordum masanın altına daha sonra orada oyuncaklarımla oynuyordum bitmesini beklerken. (...) Yüz yüze yapsak daha iyi.”

KÖ11: “Evet. Arkadaşlarımla yüz yüze olmayı, oyun oynamayı tercih ederim.”

Tablo 4.2.2. Kaynaştırma Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Uzaktan Eğitimde Sosyal Bilgiler Dersi	Dersin İşleniş Biçimi	Sadece öğretmen anlatımı	10
		Karşılıklı okuma	6
		Soru çözümü	4
		Yazı yazma	4
		Etkinlikler	3
		Video izleme	3
		Ödev verme	1
		Birebir çalışma	1
	Verimlilik Düzeyi	Dersten kopma	10
		Aynılık	4
		Kazanım elde etme	1
	Uygulamalara İlişkin Görüşler	Yüz yüze eğitim tercihi	6
		Sıkıcı	4
		Etkileşimsizlik	2

Tablo 4.2.2'ye göre uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersinin işleniş biçimine ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin 10'u sadece öğretmen anlatımı olduğunu, 6'sı ders kitabından karşılıklı okumalar yapıldığını, 4'ü soru çözümleri yaptıklarını, 4'ü deftere yazı yazarak konu işlediklerini, 3'ü etkinlikler yaptıklarını, 3'ü çeşitli internet sitelerinden destekleyici videolar izlediklerini, 1'i verilen ödevlerle dersi işlediklerini ve 1'i öğretmeniyle birebir çalışmalar yaptığını belirtmiştir. Bu bulgulara göre sosyal bilgiler gibi çeşitli konu içerikleri sunan bir dersin çoğunlukla düz anlatım yapılarak işlendiği ortaya konmaktadır. Bu kodlara ilişkin öğrencilerin ifadeleri şu şekildedir:

KÖ1: "Açtık sayfayı girdik yazdık bir şeyler."

KÖ2: "EBA'ya girdik. En az 5-6 dakika bekledik. Kitabımızı işledik. Deftere yazacaksak deftere yazıyoruz. (...) Mesela bazı şeyleri bize okutturuyor. Metin çıkıyor öyle şeyler okutturuyor. (...) Yaptık, bulmacalar falan kitaptan."

KÖ3: "Aynı şeyleri yaptık. Okuma, cevaplama, a b c d şıklı sorular. Bulmacalar çözdük."

KÖ4: "En çok soru ve metin okuduk zaten sayfaların geri kalanı okumakla geçti."

KÖ5: "İlleri öğrendik. Ülkeleri öğrendik. Kitabı olmayanlar öğretmen yansıtıyor oradan okuyor kitabı olanlar kitaptan okuyor."

KÖ6: "Sosyal bilgilerde çok konu var. Çok konu olunca öğretmen de yetiştiremeyeceğim gibi düşünüyordu bize de söylüyordu ara sıra. O yüzden bazı konuları bizim çalışmamız için de vermek zorunda kalmıştı."

KÖ7: "Morpa kampüsten dinledik çalışmalarını yaptık kitaptan okuduk öyle. (...) Ödev bazen veriyor yapıyoruz. Mesela öğretmenime gidiyorum. Genel olarak ders anlatmaya ikimiz. İkimiz ders işliyoruz öğretmenle. Sonra o bana ödev veriyor yapıyorum."

KÖ9: "Anlattı bir şeyler açtı bilgisayarından. Film gibi konular açtı. Yazma yaptık."

KÖ11: "Bazen EBA'dan açtı, oradan videolar açtı. Bazen Morpa'dan açtı. Genellikle kitaptan işledik. Senin başında öğretmenimiz ekstra kitaplar aldırmişti bazen onlardan işledik."

KÖ13: "Okuyarak anlattı. Test çözdü, soru sordu."

Tablo 4.2.2.'de belirtildiği üzere uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersinin verimliliğine ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin 10'u dersten koptuğunu, 4'ü yüz yüze eğitimle aynı olduğunu ve 1'i kazanımları elde ettiğini ifade etmiştir. Bu verilere ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin ifadeleri şu şekildedir:

KÖ1: "Konuları hatırlamıyorum."

KÖ7: "Yani iyi geçti biraz anlamaya çalışıyoruz işte tam anlamıyoruz uzaktan eğitimde. Ama okulda anlıyoruz."

KÖ8: "Ben tüm dersleri unuttum. (...) Sosyal bilgiler yani bilim falan yapılıyor. Öyle bir şeyler. Pek sosyal bilgilerle alakam yok."

KÖ10: "Yani biraz kötü biraz iyi diyebiliriz."

KÖ13: "Konular gelmedi aklıma."

KÖ15: "Valla hiç anlayamadım uzaktan eğitim olduğu için. (...) Sosyal bilgileri çok fazla hatırlamıyorum."

KÖ4: "Canlı derste de yüz yüze eğitim gibi anlayabiliyorum, okuyabiliyorum. İkisi de aynı geldi bana."

KÖ14: "Uzaktan eğitim olması etkilemedi."

KÖ11: "Öğrendiğimi düşünüyorum. (...) Online eğitimde daha fazla işliyoruz. Online eğitimde biraz daha hızlı öğrendik."

Tablo 4.2.2'ye göre uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersine ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin 6'sı bu dersin yüz yüze eğitimle yapılması gerektiğini, 4'ü dersti sıkıcı bulunduğunu, 2'si etkileşimsizlik nedeniyle dersin etkili olmadığını belirtmiştir. Bu verilere ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin görüşleri şu şekildedir:

KÖ2: "Çok iyi olmadı. Özellikle bazı arkadaşlarımın başı ağrıyordu. Teneffüsler hep kısa. Öğretmen hep ders anlatıyor. Sıkıcı oluyor. Okul ondan bir tık daha iyi."

KÖ5: "Fark ediyor. Yüz yüze daha iyi."

KÖ9: "Yani okulda olsam daha iyi öğrenirdim."

KÖ8: “Derslere pek fazla çalışmıyorum. Yani arada sırada çalışıyorum. Çünkü çok sıkılıyorum derslerde.”

KÖ12: “Biraz sıkıcıydı.”

KÖ1: “Ders çalışıyoruz. Bir şeyler yapıyoruz ama uzaktan eğitim olunca yapamıyoruz.”

KÖ8: “Uzaktan eğitimden önce biz tahtada yapıyorduk ne güzel herkes sırayla çıkıyordu. Artık orda deftere yazıyoruz. Öğretmen tahtaya kaldırıyor soru yaptırıyordu.”

Tablo 4.2.3. Kaynaştırma Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Televizyonda Yayınlanan Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Televizyonda Yayınlanan Sosyal Bilgiler Dersi	İzleme Durumu	İzledim	10
		İzlemedim	5
	Olumlu Görüşler	Anlaşılır	4
		Eğlenceli	2
		Öğretici	2
		Tekrar etme imkânı	1
		Bireysellik	1
		Kolay erişim	1
	Olumsuz Görüşler	Sıkıcı	4
		Etkileşim eksikliği	3
		Anlayamama	2
		Seviyeye uygunsuzluk	1

Tablo 4.2.3.’e göre uzaktan eğitim sürecinde televizyonlarda yayınlanan sosyal bilgiler dersini kaynaştırma öğrencilerinden 10’u izlediğini, 5’i izlemediğini belirtmiştir. Bu duruma ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin görüşleri şu şekildedir:

KÖ1: “İzledim. Sosyal bilgiler dersi de izledim ama kötüydü. Televizyondan güzel olmuyor.”

KÖ2: “Dinliyordum ama bıraktım. Canlı derslere katıldım.”

KÖ5: “İzledim güzeldi.”

KÖ6: “Ben her şeyi izledim.”

KÖ9: “Yok onları (sosyal bilgiler dersini) görmedim.”

KÖ11: “*Pek fazla izlemedim.*”

KÖ15: “*Çok izleyemedim. Zaten kardeşim doğdu hiç izleyemedim.*”

Tablo 4.2.3.’te görüldüğü üzere uzaktan eğitim sürecinde televizyonlarda yayınlanan sosyal bilgiler dersine ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin 4’ü derslerin anlaşılır olduğunu, 2’si eğlenceli olduğunu, 2’si öğretici olduğunu, 1’i tekrar etme imkânı sunduğunu, 1’i bireysel öğrenme ortamı sunduğunu ve 1’i eğitime kolay erişim sağlandığını belirtmiştir. Bu kodlara ilişkin kaynaştırma öğrencileri görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

KÖ4: “*Güzeldi bence. Yazı yazdım sonra cevapladım. O da aynı canlı ders gibiydi.*”

KÖ7: “*Yani iyiydi güzeldi. Eğlenceliydi.*”

KÖ6: “*Bence onlar çok eğlenceli. (...) Oradaki anlatımlar çok güzeldi. Tekrar etmiş olabiliyorduk. Bazen ya onlar üstten gidiyordu ya biz alttan gidiyorduk. Öğrenmiş oluyorduk. (...) Sosyal bilgilerde de çok iyi anlatıyorlardı. Bütün dersler güzeldi zamanında tam konularında. Canlı ders sayesinde daha geliştim. Geri kalmaktansa orada öğreniyorsunuz.*”

KÖ10: “*O daha güzeldi çünkü yani hiçbir arkadaşım olmadan hiç kimse parmak kaldırmadan yani strese düşmemiş oluyordum aynı zamanda sorunun cevabını öğrenmiş oluyordum. (...) En azından öğretmenler sinirlenmiyordu. Diğer yandan orada hocaların interneti kasmıyordu.*”

KÖ14: “*İyi güzel. Hoşuma gitti.*”

Tablo 4.2.3.’e göre uzaktan eğitim sürecinde televizyonlarda yayınlanan sosyal bilgiler dersine ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin 4’ü dersin sıkıcı olduğunu, 3’ü etkileşim olmadığını, 2’si dersi anlayamadığını ve 1’i dersin seviyeye uygun olmadığını belirtmiştir. Bu ifadelerle ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin görüşleri şu şekildedir:

KÖ1: “*Hiç güzel değildi. Sadece anlatıyor ben izliyorum. Sıkıcı oluyor.*”

KÖ2: “*Daha yeni başladığında deftere yazıyorduk ama yetiştiremiyordum. Sonra bıraktım tamamen.*”

KÖ3: “Kendi öğretmenimiz daha iyi anlatıyor. Arada tahtadan arada ödev veriyor. Bazen tahtadan yapıyor, biz de yapıyoruz.”

KÖ9: “Biraz iyidiler. Çok dinlemedim hemen kapatıverdim. (...) Ben pek anlayamadım.”

KÖ12: “Tabi ki de sıkıcı. Biraz daha eğlence katsanız belki de izlenir. Ama bence TRT bunu başaramadı. Çok sıkıcı.”

KÖ11: “Öğretmenimin anlatması daha iyi çünkü orada soru da sorabiliyorum. Cevaplarını öğrenebiliyorum sorduğum soruların.”

KÖ13: “Değişik değişik sorular soruyor. Hep reklama geçiyor. Hoşuma gitmedi.”

KÖ15: “Sıkıcı gibi. Yüz yüze yapsak daha iyi.”

Tablo 4.2.4. Kaynaştırma Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersinde Yaşadığı Sorunlara İlişkin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Sosyal Bilgiler Dersinde Yaşanan Sorunlar	Teknolojik Problemler	İnternet problemi	8
		Sistemi kullanamama	6
		Ses ve görüntü problemleri	2
		Elektrik kesintisi	2
	Derse Yönelik Problemler	Ezbere dayalı olması	2
		Konuların yoğun olması	2
		Bilgi eksikliği	1
		Geride kalma	1
	Çevresel Problemler	Derse katılamama	3
		Sosyal çevre eksikliği	1

Tablo 4.2.4’te görüldüğü üzere uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi sırasında yaşanan teknolojik problemlere ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin 8’i internet problemi yaşadığını, 6’sı sistemi kullanamadığını, 2’si ses ve görüntü problemleri yaşadığını ve 2’si elektrik kesintisi yaşadığını belirtmiştir. Bu bulgulara ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin görüşleri şu şekildedir:

KÖ3: “Birazcık kötü oldu. Çünkü mesela annemin internetinde sıkıntı oluyor. Öğretmenimde de arada sırada oluyor. Ben çıkıyorum yanlışlıkla bazen öğretmen çıkıyor. (...) Bir de kamera ve ses sorunu oluyor.”

KÖ4: “Yani canlı derste bağlantı sorunları oluyordu hep öğretmende.”

KÖ5: “Yaşadım, bazen şifre yanlış diyor girmiyor.”

KÖ6: “Evet zaten arkadaşlarım da sorunlar yaşadı. Bende de annem derse girdikten sonra benim sorunun oluyordu. Evde tek kalınca girmeyi bilemeyebiliyorum. O yüzden biraz kötü oluyor.”

KÖ7: “Hayır. Ama bağlanırken sorun yaşadım. Birinci derse girdim ikinci derse giremedim. Elektrikler gitti. İnternet gitti.”

KÖ10: “Hocanın internetinin gitmesi var. Arkadaşlarımın cevabı verememesi. Hoca bir ekran açıyordu biz onu göremiyorduk. Ya geç geliyordu ya da hocanın interneti kesilip biz yalnız kalıyorduk arkadaşlarımızla.”

KÖ11: “Bazen internette sıkıntılar oldu bazen öğretmenimizin internetinde sıkıntı oldu. Öğretmenimiz internetinde sıkıntı olunca ama yaptı sonra tekrar dersi. Bazen internetimde sıkıntı oldu o yüzden bazı derslere giremedim. İlk başlarda da girmeyi pek bilemediğim için girememiştim.”

KÖ13: “Girdim dün giremedim unuttum. Pek giremedim donuyor internet hep.”

KÖ14: “Yaşadım. Hep girdiğimde EBA beni attı çıktı.”

Tablo 4.2.4’e göre uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi sırasında yaşanan derse yönelik problemlere ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin 2’si ders konularının ezbere dayalı olması nedeniyle sorun yaşadığını, 2’si konuların yoğun olduğunu, 1’i bilgi eksikliği olduğunu ve 1’i dersin hızına yetişemeyerek geride kaldığını belirtmiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin bu duruma ilişkin ifadeleri aşağıda verilmiştir.

KÖ6: “Atatürk’le ilgili olan Millî Mücadele konusunda sıkıntı yaşadım. Tarihlerle ilgili bir sıkıntım var da tarihler aklımda kalamıyor. O yüzden onda birazcık sıkıntı oldu.”

KÖ5: “Oldu. Şehirler ve iller.”

KÖ10: “Sosyal bilgileri çok ağır dinlemek doğrusu.”

KÖ2: “Anlayabildim. Zorlandıklarımız da oldu. Mesela canlı derste bazı arkadaşlarımız ya da ben yetiştiremediğim oldu. Sonra ben hızlı hızlı yazmaya başladım.”

KÖ15: “Birazcık yaşadım. Örneğin bazı şeyleri yanlış biliyorum bazı şeyleri doğru biliyorum. Ama çoğunlukla yanlış bildiğim için sorunlar oldu işte.”

Tablo 4.2.4’e göre uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi sırasında yaşanan çevresel problemlere ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin 3’ü derse çeşitli nedenlerle katılamadığını ve 1’i sosyal çevre eksikliği yaşadığını belirtmiştir. Kaynaştırma öğrencilerinin bu ifadelerle ilişkin görüşleri şu şekildedir:

KÖ10: “Ben genelde çok katılmayan birisiyim çünkü benim sürekli bir işim oluyor. Benim kursum var İstanbul’a gidip geliyoruz babamla gidip geliyor. Kardeşim var ona bakmak zorundayım. Yani sürekli bir işim olduğu için genelde katılamaz hale geliyorum.”

KÖ11: “Bazen ben canlı ders saatinde bir şey yapmam gerekiyordu.”

KÖ8: “Yok yaşamadım ama sık sık arkadaşlarımı göremiyorum. Ben dersteyken hep arkama bakardım şimdi arkama bile bakamıyorum. Ekrandan sadece dersi görebiliyorum.”

Tablo 4.2.5. Kaynaştırma Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersinin Verimliliğini Artırmaya Yönelik Önerileri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Öneriler	Derse Yönelik Öneriler	İnteraktif etkinlikler	5
		Öğretici oyunlar	3
		Eğlenceli olması	3
		Farklı içerikler sunulması	3
		Düzeğe uygun sorular	2
		Görsel destek	2
	Çevreye Yönelik Öneriler	Aile ve öğretmen desteği	1
		Bağlantı probleminin çözülmesi	1

Tablo 4.2.5’te görüldüğü üzere uzaktan eğitimde yapılan sosyal bilgiler dersinin verimliliğini artırmada derse yönelik önerilere ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin 5’i interaktif etkinliklerin yapılmasını, 3’ü öğretici oyunlar kullanılmasını, 3’ü dersin daha eğlenceli olmasını, 3’ü derste farklı içerikler sunulmasını, 2’si düzeğe uygun sorular yöneltilmesini ve 2’si görsellerle dersin desteklenmesini önermiştir. Bu önerilere ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin ifadeleri şu şekildedir:

KÖ1: “Oyun oynamak isterdim. Ders çalışmak isterdim.”

KÖ2: “Mesela okullarda akıllı tahta oluyor ya ondan dinlemeli oyunlu bir şeyler olsaydı güzel olurdu. Hem evde telefonda oynamaktan iyi olurdu. (...) Mesela fosiller, Japonlar falan gibi ülkeleri tanıtmıştı öğretmen. Hatta suşi bile çıkmıştı kitapta. Ben onları Youtube’da izlediğim için iyi biliyorum yemeklerini. Suşi yiyorlar, noddle yiyorlar. (...) Böyle çok kolay sorular. Sonra öğretmen bize bir şey açacak tahtadan etkinlikler yaptırarak. Durmadan işaretleme, çizmeli.”

KÖ3: “Herkes okumayı sevdiremezsin ya bizim de bazılarımız sosyal bilgiler dersini pek sevmiyor. Birazcık da olsa eğlenceli olsaydı sevebilirlerdi mesela. (...) Mesela komik cümleler, şakalar, fıkralar anlatarak olabilir. (...) Kes yapıştır hep İngilizcede oluyor. Öyle olsaydı baya baya bir severdik.”

KÖ4: “Böyle soru çözmeler olabilir. Resimler ilgimi çok çekiyor. Figürleri seviyorum. Onlar olsun.”

KÖ5: “Bulmacalar, resimler.”

KÖ8: “Böyle sosyal dersinde bir bilim adamı gelirdi. Ya da öğretmen bizden bir şeyler isterdi getirirdik. Etkinlikler yapabilirdik. (...) Evet oyunlar çok iyi olurdu.”

KÖ12: “Kitap biraz daha kültürler ve eğlence içerse daha güzel olabilirdi. Kültürel maceralar da içersin. (...) Bence öğretmenim birazcık daha eğlenceli yapabilirmiş.”

Tablo 4.2.5’e göre uzaktan eğitimde yapılan sosyal bilgiler dersinin verimliliğini artırmada çevreye yönelik önerilere ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin 1’i aile ve öğretmen desteğine ihtiyaç duyduğunu ve 1’i bağlantı problemlerinin çözülmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu önerilere ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin ifadeleri şu şekildedir:

KÖ8: “Bana derslerde yardım etmeleri yani böyle yardım etmelerini çok isterdim. Gerçi yardım ediyorlar da. Derslerde eksik kaldığımda annem yardımcı oluyor da şimdi 5.sınıfa geçtim ama nasıl geçtim Allah bilir.”

KÖ10: “Mesela daha çeken bir yere gidebilirdi. Çünkü sürekli hocanın interneti gidiyordu ben zaten anlamamaya başlamıştım. Ben zaten katılmıyordum derslere o yüzden hiçbir şey anlamamaya başlamıştım. Hocanın interneti gidip geliyordu.”

4.3. Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanan Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Kaynaştırma Öğrencisi Velilerinin Görüşlerine Dair Bulgular

Bu bölümde araştırmanın çalışma grubunda yer alan kaynaştırma öğrencisi velilerinin uzaktan eğitime ve uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi uygulamalarına ilişkin görüşleri ele alınmış ve incelenmiştir.

Tablo 4.3.1. Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersi Uygulamalarına İlişkin Velilerin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Sosyal Bilgiler Dersi Uygulamaları	Canlı Derste Yapılan Uygulamalara İlişkin Görüşler	Katılmak istememe	7
		Eksik öğrenim	5
		Derse odaklanamama	4
		Dersin öğrenci düzeyine uygun sunulmaması	3
		Kazanım edinme	2
		Sıkıcı	1
		Zevkli	1
		Sınıfın kalabalık olması	1
		Güncel yaşamla ilişkilendirilmesi	1
		İzlemedi	11
	Televizyon Yayınlarına İlişkin Görüşler	İzledi	4
		Öğrenci düzeyine uygun olmaması	2
		Tekrar etme imkânı	1
		Eğlenceli	1
		Konuların ileride olması	1
		Etkileşim olmaması	1
		Dikkat çekici olmaması	1

Tablo 4.3.1.'de görüldüğü üzere uzaktan eğitim sürecinde canlı derste yapılan sosyal bilgiler dersi uygulamalarına ilişkin kaynaştırma öğrencisi velilerinin 7'si öğrencisinin derse katılmak istemediğini, 5'i öğrencisinde eksik öğrenme olduğunu, 4'ü öğrencisinin derse odaklanmadığını, 3'ü dersin öğrenci düzeyine uygun olarak sunulmadığını, 2'si öğrencisinin kazanımları edindiğini, 1'i sıkıcı olduğunu, 1'i zevkli olduğunu, 1'i sınıfın kalabalık olması nedeniyle verimsiz olduğunu ve 1'i dersin güncel yaşamla ilişkilendirildiğini belirtmiştir. Velilerin bu bulgulara ilişkin görüşleri şu şekildedir:

V3: "Bu biraz öğrenciyle ilgili. Benim 3 çocuğum var verim alan da oldu almayan da oldu. Ama özel gereksinimli çocuğum için verimsizdi. (...) Katılmamayı tercih ediyor."

V7: “Katılım yönünden zorluk yaşadığımızı düşünüyorum. (...) Uzaktan eğitim olmasının etkilediğini düşünüyorum. Çünkü derslerin sayısı daha fazla, toparlamaları da zor oldu. Yüz yüze olsa çok daha farklı olabilirdi.”

V6: “Bana göre pek iyi geçmedi. Virüsten okullar kapandı ya. Pek iyi geçmedi ödevleri falan.”

V5: “Hiç çalışmıyor. Kafasını derslere vermiyor. Zaten çabuk unutuyor. (...) Uzaktan eğitime geçince böyle oldu, hiç anne ders yapmak istemiyorum diyor.”

V11: “Çok kötü bence. Çünkü altta bazen oyunlar açıldı. Abisiyle kavga ediyor hep. Bilgisayar başından kalkması için. Yüz yüze daha iyiydi. Çünkü uzaktan eğitimde ödevler yapılmadı. Kitaplar bomboştu.”

V4: “O kalabalık ortamda verimli olamıyor. (..) Eksik bilgiler olmuştur. Matematik ve sosyalde sıkıntı yaşadık.”

V12: “Pek verimli olduğunu düşünmüyorum. Katkısı olmuştur belki ama verimli olduğunu sanmıyorum. Yüz yüze eğitim kadar etkili olduğunu düşünmüyorum. (...) Katkısı olmuştur bizim çocuğumuza çünkü farklı bir çocuk toplum içinde bazen nasıl davranması gerektiğini bilmiyor dürtü bozukluğu da var aynı zamanda. Onun için de sorun merkezleri ve doktorlarla görüştük. Sosyal bilgilerin biraz katkısı olduğunu düşünüyorum hani hayatta nasıl davranması gerektiği konusunda.”

V2: “Ya belki okulu tutmadı ama iyi geçti. Uzaktan eğitim ama yine de öğrendi çocuklar. Sınavları da iyi geçti. Sabah 8’deyse dersi akşam her şeyini hazırlar öyle yatırırdım.”

V8: “Uzaktan eğitim iyi geçti herhangi bir sıkıntı yaşamadık. Rehabilitasyon derslerine de gittiği için desteklendi. 1.sınıftan itibaren okuma yazma problemimiz vardı ama şimdi daha iyi. Derslere aktif olarak katıldı. Yani uzaktan eğitim bence hiç yoktan iyidir.”

V9: “Sosyal bilgisini hala hayat bilgisi olarak anlıyor. Ve içindeki mesela bu sene şeyi gördüler. Kimlik kartı ve nüfus cüzdanı. Yani çocuk için ikisi de aynı şey. Ve bunun online sınavlarda arasındaki farkı sormuş. Hangisinde bulunur hangisinde bulunmaz. (...) Yeni yılın artısından çok eksisi oldu. Ne sosyalin ne fenin. (...) Mesela madenleri inceliyordu bakır, işte bor, altın gibi. Çocuk için hiçbir farkı yoktu hepsi bir taş parçası. Bir tek altın. Altını da bilezik olarak düşünüyor. Ders olarak bir verim alamadı. Yalnızca günlük hayatta

gördüklerimizden ya da duyduklarından adı geçenleri biliyor. (...) Sosyalin fenin hiçbir getirisi yok onun için yani.”

V14: “İlgilenmedi. Hiç ilgilenmedi. Yani sıkıcı geldi ona. (...) Şimdi bizim okuma yazma ile ilgili sıkıntımız var okumak istemiyor. Çok şey geliyor ona anlayamıyor zaten okuduğunu da. Daha çok öğretmenin görsel videolarla daha çok onları anlıyor. Öğretmenin anlatması görsel videolarla.”

V13: “Yüz yüze olduğu kadar etkili olmadı tabi. Savaşlar, Türkiye’de üretim, sanayi. Ne nerede üretiliyor çıkıyor falan bunlarda zorlandı. Ama genel olarak zevkli geçiyordu. Bu tarz kültürel şeyleri seviyor.”

V15: “Açıkçası hiç iyi olmadı. Çok isteksiz zaten derslere de katılmıyor. Sürekli dersten çıkıyor. (...) Benim öğrencim anlamıyor. Konu içerikleri ona fazla geliyor anlayamıyor.”

V1: “Yani ne bileyim yüz yüze eğitime hiç benzemedi. Çok eksik kalındı bazen hiç katılmak istemedi yani derslere. (...) Benim çocuğum katılmak istemediği için verimli olmadı yani.”

Tablo 4.3.1.’e göre uzaktan eğitim sürecinde televizyonda yayınlanan sosyal bilgiler dersi içeriklerine ilişkin kaynaştırma öğrencisi velilerinin 11’i öğrencisinin televizyondaki dersleri izlemediğini, 4’ü dersleri izlediğini, 2’si içeriklerin öğrenci düzeyine uygun olmadığını, 1’i tekrar etme imkanı sunduğunu, 1’i eğlenceli olduğunu, 1’i anlatılan konuların müfredata göre ileride olduğunu, 1’i öğretmen ve öğrenci arasında etkileşim olmadığını ve 1’i içeriğin dikkat çekici olmadığını belirtmiştir. Velilerin bu ifadelerle ilişkin görüşleri aşağıda verilmiştir.

V4: “Hiç izlemedi. Hiç. Çünkü onlar bir tık ileri gidiyordu. Birkaç kez izledi ama anne bunlar ileri gidiyor anlamıyorum dedi. Onlar çünkü öğretmenin anlattığı gibi algılıyor ya anlayamadı. Konu olarak bir tık ileri gidiyordu o yüzden şey yapamadı.”

V5: “Televizyon olmadığı için izleyemedi.”

V8: “Televizyondan hiç anlamadı. Yok yani hiç kulak vermedi. Çünkü orada anlatıyor geçiyor çocuk yetişemiyor ki. Soru da soramıyor.”

V11: “Yok izlemedi belki yanlışlıkla anca kanalı açmış olabilir. Zorla böyle işte bir iki kere bakmıştır. Televizyon ders izlemek için değil bence. Çünkü hep film dizi izlemek şeyleri daha kullanıldığı için bilmiyorum bence ders için televizyon uygun değil.”

V12: “Televizyonda yayınlanan derslere pek katılmadı desem daha doğru olur. Çok dikkatini çektiğini sanmıyorum. İçerikleri belki dikkat çekici yapmaya çalışıyorlar ama dikkatini çekmedi.”

V13: “Televizyondan açıkçası çok takip edemedik. O nedenle bir şey söyleyemeyeceğim.”

V15: “Zaten televizyonda yayınlanan dersleri de izlemedi. Çok isteksiz. Her şeye zorluk çıkarıyor. Derslere uzaktan eğitime hiç katılım göstermedi. Çok sorun yaşadık. Yüz yüze eğitimdeyken böyle sorunlarımız yoktu. Öğretmen yanında olmadığı için katılmak istemiyor, dinlemiyor. Ama yüz yüze iken bir verimsizlik yoktu.”

V3: “Ben beğeniyorum açıkçası. TRT’yi yükledim telefona akşamları yatmadan önce hiç olmadı şunları dinle diyorum. Tekrarlarını EBA’dan dinledi.”

V7: “Onları da izledik ama son bir ayda kopma oldu. Benim yüz yüze eğitimim başlayınca maalesef babaanne anneanne getir götür olunca biraz geri kaldık. (...) Eğlenceli geliyordu. Seviyordu. Bir de daha kısa kısa etkinlik bazlı olduğu için hoşuna gidiyordu. Sosyal bilgiler öğretmenini çok fazla sevmemişti ama.”

V6: “Evet onlara da katıldık EBA’dan. Bana göre verimliydi iyiydi.”

V4: “Göz attım ama nasıl diyeyim öğretmenin anlattığı dilden değildi.”

Tablo 4.3.2. Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Sınıf Öğretmeninin Sunduğu Bilgilendirme ve Desteğe İlişkin Velilerin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Sınıf Öğretmeninin Sunduğu Destekler	Öğretmen ile Süreç	Telefonla görüşme	13
	İçindeki İletişim Durumu	Görüşme yok	2
	Öğretmenin Sunduğu Bilgilendirmeler	Materyal desteği	1
		Öğrenciyi gözlemleme	1
		Özel eğitime yönlendirme	1
		Eğitime ilişkin yönlendirme	1
	Öğretmen Tarafından Sunulan Ek Çalışmalar	Çalışma yapılmadı	6
		Ödev verme	6
		Birebir çalışmaya ihtiyaç duyulmaması	2
		Birebir çalışma	1

Tablo 4.3.2.'de görüldüğü üzere uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersine yönelik sınıf öğretmeniyle olan iletişim durumuna ilişkin velilerin 13'ü sınıf öğretmeniyle telefonla görüşme sağladığını belirtirken 2'si görüşme sağlamadıklarını ifade etmiştir. Bu ifadelerle ilişkin kaynaştırma öğrencisi velilerinin görüşleri şu şekildedir:

V2: “Bir şey olunca telefondan hemen görüşebiliyorduk.”

V6: “İletişimdeydik.”

V4: “Öğretmenimizle sürekli iletişim halindeydik. Yazıyordum Whatsapp’tan.”

V8: “Öğretmenimizle iletişim halindeydik zaten kendisi çok ilgilendi. Zaten biz kendisi ile hep iletişim halindeyiz. Bize çok yardımcı oldu birebir çalışmalar yaptı.”

V12: “Öğretmeniyle sürekli birebir iletişim halindeydik.”

V3: “Yani öğretmen birazcık benim de eğitimin içinde olmamın etkisiyle çok şey yapmadı. Hocam siz de öğretmensiniz farkındasınızdır diyerek çok şey yapmadı yani.”

V14: “Çok derse girmediği için pek şey değildik.”

Tablo 4.3.2.'ye göre uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersine yönelik sınıf öğretmeninin sunduğu bilgilendirmelere ilişkin velilerin 1'i sınıf öğretmeninin materyal desteği sunduğunu, 1'i öğrencinin engel durumuna ilişkin öğrenciyi gözlemlediğini, 1'i özel eğitime yönlendirme yaptığını ve 1'i öğrencinin eğitimine ilişkin

bilgilendirme sunduğunu belirtmiştir. Bu bulgulara ilişkin kaynaştırma öğrencisi velilerinin görüşleri şu şekildedir:

V9: *“Uzaktan eğitimde de hep aradı. Her türlü çocuğun problemleriyle ilgilendi. Geçen gün geldiğimizde yine onun için kitaplar EBA kağıtları verdi.”*

V4: *“Yazıyordum Whatsapp’tan hocam işte ilacı değişti şu ilacı kullanıyoruz diye yüz yüze eğitimdeyken ama uzaktan eğitimde öğretmen bunu gözlemleyemez. Yine de gözlemlemeye gayret ediyordu. Biz zaten 1.sınıftan beri iletişim halindeyiz. Öğretmen, psikolog, psikiyatri, ben yani böyle hep birlikteydik.”*

V1: *“Üç tane çocuğum olduğu için bir de yeni çocuğum da oldu. Onunla pek ilgilenemedim. Ama öğretmenimden çok memnunum zaten onun yönlendirmesiyle eğitime gönderdim. Evdeydim. Ortaokula geçen oğlum da var hepsine yetismeye çalışıyorum ama işte.”*

V12: *“Öğretmeniyle sürekli birebir iletişimideydik. Bizi yönlendirdi şöyle yapın böyle yapın eğlenceli şeyler bulun gibi bizi yönlendirdi. Onunla ilgili bir sıkıntımız olmadı.”*

Tablo 4.3.2.’ye göre uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersine dair sınıf öğretmenin sunduğu ek çalışmalara ilişkin kaynaştırma öğrencisi velilerinin 6’sı çalışma yapılmadığını, 6’sı ödev verildiğini, 2’si öğrencisinin birebir çalışmaya ihtiyaç duymadığını ve 1’i birebir çalışma yapıldığını belirtmiştir. Velilerin bu görüşlere ilişkin ifadeleri şu şekildedir:

V4: *“Yok onu yapmadık.”*

V7: *“Yok yapmadı.”*

V11: *“Yoo hiç öyle bir şey yapmadı.”*

V13: *“İletişimimiz iyiydi. Ama ekstra bir çalışma yapılmadı sınıfla ne yapıldıysa o da ona katıldı.”*

V14: *“Sınıf öğretmenimizle böyle bir şey yapmadık. Aldığı destek eğitim öğretmenleriyle özel eğitim öğretmenleriyle yaptığı için sınıf öğretmenimizle pek fazla şey olmuyor.”*

V1: “Uzaktan eğitimde telefonla girdiğinde ödevler veriyordu EBA’dan da gönderdiklerini yapmaya çalışıyorduk biz. Bazen yapmak istiyordu bazen istemiyordu. Dediğim gibi hep destekle.”

V2: “EBA’dan gönderiyordu. Onları yapıyordu. Okula gelince de kitapları kontrol etmişler.”

V15: “İletişimimiz gayet iyiydi bir sorun yaşamadık. Ama öğrencim derslere katılmak istemedi. Öğretmenimiz gayet ilgilendi ayrı olarak onun için ödevler gönderdi.”

V8: “Evet sınavları falan da ayrı yaptı. Öğrencimle çok ilgilendi. Hatta birebir ilgilenererek onu çalıştırdı.”

V9: “Sürekli ekstra olarak ödevleri farklıydı. Ona hep yardımcı olabilecek şekilde.”

V10: “Bunun için teklif etti ama ben gerek yok dedim. Yapmayacak çünkü siz de boşuna zahmet etmeyin dedim. Yoksa öğretmenimiz çok ilgi gösterdi bir daha bir daha sordu. Ne gerekiyorsa yapalım dedi ama bu rehabilitasyona devam ettiği için ekstra hocamıza bir şey yapmaya gerek kalmadı yani. Rehabilitasyona devam o noktada kurtardı bizi.”

V3: “Ben öğretmenin yönlendirmesine ihtiyaç hissetmedim. Elimde dokümanım da var materyalim de var sadece çocuğu ikna etmem gerektiği için öğretmenden bir beklentim olmadı açıkçası. Belirli bir yerden sonra o ödevin kontrolü olmayınca çocuk tınlamıyor ki ödevi.”

Tablo 4.3.3. Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersi Kaynaştırma Uygulamalarında Öğrencinin Yaşadığı Sorunlara İlişkin Velilerin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Sosyal Bilgiler Dersinde Yaşanan Sorunlar	Derse Yönelik Sorunlar	İsteksizlik	7
		Aktif katılım olmaması	4
		Dikkat eksikliği	3
		Birebir destek eksikliği	2
		Zorbalık	2
		İletişimsizlik	2
		Dersi anlamama	1
		Hep bir ağızdan konuşma	1
	Teknolojik Sorunlar	İnternet problemi	5
		Sistemsal problemler	3
		Teknolojik alet eksikliği	2

Tablo 4.3.3.'e göre uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarında yaşanan derse yönelik sorunlara ilişkin velilerin 7'si öğrencinin derse karşı isteksiz olduğunu, 4'ü derste uygulamanın aktif katılım sunmadığını, 3'ü öğrencinin dikkat eksikliği yaşadığını, 2'si derste öğrenciye destek olunmadığını, 2'si sınıf arkadaşları tarafından zorbalık yapıldığını, 2'si öğrenci ve öğretmen arasında birebir iletişim kurulmadığını, 1'i öğrencisinin dersi anlayamadığını ve 1'i sınıfta hep bir ağızdan konuşmalar olduğunu belirtmiştir. Bu bulgulara ilişkin kaynaştırma öğrencisi velilerinin görüşleri şu şekildedir:

V1: “Özel eğitimde sosyali görmüyor sadece Türkçe matematik görüyor. Burada da hep bizim yardımlarımızla işte destek olmadan olmuyor. (...) Bazen katılıp bazen katılmak istememesi. Erken oluyordu kalkmak istemiyordu. Bir de sadece öğretmenini dinliyordu. Aktif bir katılımı bazen oluyordu sadece onları izliyordu. Öyle olunca sıkılıyordu.”

V6: “Arada isteksizlik yapıyor. Ödevlerini yapıyor.”

V12: “Zaten öğrencimizde dikkat eksikliği var hiperaktivitesi var. Derslere katılırken zorla anca. Zorla da güzellik olmuyor. Zorlamayla anca derslere katılımını sağladık. Derslere ama dikkatini vermediği için bir şey öğrenebildiğini sanmıyorum.”

V3: “Bu süreçte benim fikrim olması gereken kazanımlar belli. Materyaller de zengin sadece motivasyon eksikliği var. (...) Bilgisayarda anlatılan derse odaklanmıyor. Odaklanmadığı için atıyorum Morpa'dan açılıyor bilgisayardan açılıyor orada etkili bir dokunuş olmadığı için dikkatini veremiyor. Farklı şeylere dalıyor. Biraz sınıf ortamından da kaynaklanıyor. Mesela sesi gitmiyordu sınıftaki arkadaşları hemen dalga geçiyor. O da bu durumları kaldıramıyor. O nedenle katılmamayı tercih ediyor. Hiç sevmedi sınıfını.”

V4: “Dikkati dağıldığı an yani hiç ses olmayacak yanında su dahi içemezsin. Çok çabuk dikkati dağılıyor. Uzaktan eğitimde bir de konuşmalar da olunca. Zaten oturup böyle saatlerce ders çalışan bir çocuk değil. Bir iki dakika bir sayfa yapıp mola. Öyle.”

V9: “Çok büyük sıkıntılar yaşadık. Zaten kaynaştırma öğrencisinin ne kadar birebir ders yapması gerekliyse uzaktan ders yapması o kadar zordu. Şu an hiç yoktan yere mezun oldular. Hiçbir şey bilmiyorlar. (...) Böyle imkânı olmayanlar için çok zor oldu. Hele ki bizim çocuklarımız için özel çocuklar için çok zor. Özel eğitim kurumları da kapatıldı. Zaten okuldan bir şey alamıyor oradan da alamadı. (...) Hem imkanlarımız el vermedi giremedik

hem de zaten girse de algılayamayacak durumda. Çocuğa anlatıyorum anne ben seni anlıyorum ama ayırt edemiyorum diyor. Yani bu uzaktan eğitimin çare olduğunu düşünenler gelsin bir de bizimle bir kere ders yapsınlar. Çok zorlanıyorum ya her şeye çözüm bulundu ama uzaktan eğitime bulunmadı.”

V10: “Zor bir süreç oldu. Zaten yüz yüze eğitimde de özel ilgi isteyen bir öğrenci. Uzaktan eğitim sürecinde ekran karşısında kendisine direkt hitap edilmediğinde kopuyor.”

V11: “Tabii ki örneğin sürekli ders saatleri takibi ödev yaptırma. Şu an okula gitmek istemiyor. Sıkıldılar. Yani okula geç kalındığı zaman 2-3 dk. ağlayan çocuk pek sallamadı uzaktan eğitim sürecinde. Karakteri değişti.”

V5: “Arkadaşlarıyla iyi geçinemiyor. Sürekli kavga ediyorlar.”

Tablo 4.3.3.’te görüldüğü üzere uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarında yaşanan teknolojik sorunlara ilişkin velilerin 5’i internet erişiminde problem yaşandığını, 3’ü sistemden kaynaklı sorunlar yaşandığını ve 2’si teknolojik alet eksikliği nedeniyle sorun yaşandığını belirtmiştir. Bu verilere ilişkin kaynaştırma öğrencisi velilerinin görüşleri şu şekildedir:

V9: “İlk uzaktan eğitim başladığında geçen yıl yaklaşık 1 dönemin 2-3 haftası dışında hiçbir şekilde bağlanamadık canlı derse. Sürekli reddediyor çok yoğun çok kalabalık. T.C. veya şifresinin yanlış olduğunu söylüyor. Hiçbir şekilde bağlantıya giremedik fakat sonra kendiliğinden çözüldü. (...) Biz eşimle boşandık. O zaman zarfında boşanma öncesi ve sıkıntılı durumlarda çocuklar köydeki evimizde kaldı. Orada internet, bilgisayar, telefon yok. Köy çocuklarının bir iki tane bilgisayarı var çocuklar canlı derse katılmak için sıra bekliyorlar. Hangi çocuk hangi derse katılacak. Yani öyle bir imkânda biz geçen sene internet için başvurduk. Bir sokakta 10 tane hane olmayınca internet getiremiyoruz eve. Böyle bir durum içerisinde de köyü geçtim benim evimde de bilgisayarım yok.”

V2: “Bazen EBA’ya birkaç derse giremediği oldu ama sistemle ilgili. İnternetimiz yoktu, ilk başta telefondan giriyordu ama sonra aldık. Bilgisayarımız yoktu, diğer çocuklara da lazım oluyordu onu da aldık.”

V5: “Katılmak istemiyor. Katılsa yapar. Ama canlı olmuyor. Yüz yüze olsa daha iyi olur. İnternet gidiyor yapamıyor. Yüz yüze olsa daha iyi. Uzaktan eğitim olmuyor. İnternet telefon sorunu yaşadık. Giremedik. Bazen iki üç ders yapamıyor.”

V7: “Ödev yaptırma. Dediğim gibi hak verdiğim için de çok fazla sıkılmak istemedim çocuğu. En çok onda bir de internet bağlantısında sorun yaşadık. (...) Bağlantıda da problem yaşadık.”

Tablo 4.3.4. Uzaktan Eğitim Sürecinde Yapılan Sosyal Bilgiler Dersi Kaynaştırma Uygulamalarının Verimliliğini Artırmaya Yönelik Velilerin Görüşleri

Tema	Kategori	Kodlar	f
Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Öneriler	MEB’e Yönelik Öneriler	Yüz yüze eğitim verilmesi	9
		Destek eğitim sağlanması	7
		Çeşitli yaptırımlar uygulanması	1
	Derse Yönelik Öneriler	Görsel materyaller kullanılması	4
		Özel ilgi	1

Tablo 4.3.4.’te görüldüğü üzere uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarının verimliliğini artırmada MEB’e yönelik önerilere ilişkin velilerin 9’u yüz yüze eğitim yapılabileceğini, 7’si destek eğitim sunulması gerektiğini ve 1’i derse katılmayanlara çeşitli yaptırımlar uygulanabileceğini belirtmiştir. Kaynaştırma öğrencisi velilerinin bu verilere ilişkin görüşleri şu şekildedir:

V1: “Yüz yüze kendi çocuğum için daha iyi. Uzaktan olmuyor (...) Bana göre yüz yüze birebir olmalıydı. Özel eğitim gibi.”

V7: “Ben yüz yüze olmasından yanayım. Yani ders saati olarak o kitabın içeriğini yani uzaktan eğitimle vermek bence çok zor diye düşünüyorum. (...) Belki arada yani şey açıldığında mesela geçtiğimiz senelerde sınıf açma şeyi vardı özel yetenekli çocuklar için. Hani o tarz bir şey yapılabilirdi gibi geliyor. En azından etkinlik bazlı araştırma vs. yapabilecekleri bir alan oluşturulabilirdi bence.”

V8: “Derslere hep katıldı ama tabi okul olsa daha iyi olurdu. Okulu hep istedi. Yüz yüze geçmesini tercih ederdim daha iyi olurdu.”

V9: “Okullar mesela kapatıldı işte özel eğitimler kapatıldı. Mesela en azından çarşambaları okullar kapalı veya dezenfekte ediliyor. Veya okullar tam gün yarım gün normal öğrenciler gelir, yarım gün onlar. Kaynaştırma öğrencilerinin yüz yüze eğitim görmeye daha çok ihtiyacı var. Ya da okuldaki dersleri için yapamıyorlarsa özel öğrenme kurslarında kurumlarda en azından ders gibi devlet bir iki gün imkân sağlayabilirdi. Yani RAM’da da atıyorum bir sürü gidiyorum geliyorum yıllardır boş oda var. Yani en azından

bir iki gün oraya kurum bulunabilir yer ayarlanabilir. Bu şekilde çözüm bulunabilirdi. İmkân yaratılabilirdi. İhmal edildiklerini düşünüyorum. 3.sınıf yokken üstüne 4-5 geliyor. 20 gün telafi çok anlamsız.”

V10: “Yani mesela bu süreçte sadece kaynaştırma öğrencileri okula gitseydi diye düşünmüştüm. Çünkü belki bizim durumumuz iyi ama kötü olan öğrenciler tamamen kitlendiler mesela. Sadece kaynaştırma öğrencilerine ait okul izni, bir öğretmen, belirli bir sınıf, belirli bir ders saati konabilirdi diye düşünmüştüm.”

V11: “Bir tarihçi olarak yani yüz yüze öğrenciler daha iyi anlıyor. Tamam görsel olarak bilgisayar uzaktan eğitimde kullanılabilir ama öğretmenin de kendi aktifliğini göstermesi lazım. Sadece sosyal için değil bence tüm dersler için yüz yüze daha iyi.”

V12: “Yüz yüze olmasını tercih ederdim. Uzaktan eğitimin daha etkili olması için belki farklı yaptırımlar olabilirdi işte günde 5 ders varsa birine ya da ikisine katılmayan öğrencilerin notları düşük olacak ya da düşürülecek gibi. Farklı yaptırımlar olabilseydi katılım daha fazla olurdu bence.”

V15: “Okullar açık olsa daha iyi olurdu. En azından yalnızca bu öğrenciler için okullar açılabilirdi. Birkaç gün belirlenerek o zamanlarda ders yapılabilirdi. Çünkü çok geriledi. Sosyal bilgiler dersini de anlamıyor. Uzaktan hiç olmuyor.”

V4: “Ben şey isterdim yani öğretmen bu tür öğrenciler için özel şey gibi 1 saat çocuklarla birebir çalışsaydı güzel olmaz mıydı? Gerçi ben bunu öğretmene de yansıtmadım. Bir ara şey demiştim hocam başka öğretmen tutalım ama pandemi döneminde de nasıl başkasına götürebilirim. O yüzden ben çok zorlandım derslerde. Kendisi de çok etkilendi anne korona var pandemi var diye. O yüzden böyle birebir olsa çok isterdim. Ama yansıtmadım yine de öğretmenimize. 1 saat birebir olsaydı çok iyi olurdu.”

V14: “Destek eğitim daha fazla olması gerekiyordu bence. Yoksa diğer öğrencilerin yanında sadece dinleyici seyirci olarak kalıyor onda da sıkılıyor. (...) Dinleyici olarak katılıyor sadece. Videolarla olunca ilgisini çekebiliyor.”

Tablo 4.3.4.’e göre uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarının verimliliğini artırmada derse yönelik önerilere ilişkin velilerin 4’ü görsel materyallerle dersin desteklenmesi gerektiğini ve 1’i kaynaştırma öğrencilerine özel ilgi

gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu verilere ilişkin kaynaştırma öğrencisi velilerinin görüşleri şu şekildedir:

V13: “Yani benim öğrencim daha çok eğlenceli şeyleri seviyor ilgisini çekiyor. Bu tarz daha fazla şeyler olabilirdi. Çizgi film vs. gibi şeyler kullanılarak ilgisi çekilebilirdi.”

V11: “Savaşlar karakterler falan var bunları düz anlatmak yerine, öğretmeni de biraz düz anlatıyor. Düz anlatmak yerine böyle görsellik açısından ya da çizgi film şeyleri de olabilir öğrenciler karakterlere de bürünebilir. Daha farklı olabilir öğrencilerin aktif olacağı bir şekilde. (...) Aslında birebir öğretmenleri sürekli arayıp bunları sorması lazım bence daha böyle yakından. Tamam diğer öğrencileri de aramaları lazım ama bu öğrencilerin daha çok üstüne düşülmesi gerekiyor. (...) Uzaktan eğitimde yeni yeni oyunlar keşfettiler. Bilgisayar için kavgalar oluyor. Üstün zekalı çocuklar için hiçbir işe yaramadı uzaktan eğitim.”

V7: “İlkokulda ama ilk kez sosyal bilgiler gördükleri için bence daha etkinlik bazlı olması gerekiyordu gibi düşünüyorum. Bence oku anlat ezberle gibi olmaması gerekiyor.”

V14: “Dinleyici olarak katılıyor sadece. Videolarla olunca ilgisini çekebiliyor.”

BÖLÜM V: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde yapılan kaynaştırma uygulamalarına ilişkin kaynaştırma öğrencileri, sınıf öğretmenleri ve veliler ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular neticesinde ulaşılan sonuçlar, sonuçların tartışılmasıyla birlikte paylaşılmıştır. Ayrıca sonuç ve tartışmalar ışığında uygulayıcılar ve araştırmacılar için geliştirilen öneriler sunulmuştur.

5.1. Sonuçlar ve Tartışma

Araştırmanın birinci sorusunda uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersindeki kaynaştırma uygulamalarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri incelenmiştir. Bu görüşler doğrultusunda tema ve kategoriler oluşturularak bulgular sonuçlandırılmıştır.

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersine yönelik kaynaştırma öğrencileri için yaptığı uygulamalar incelendiğinde öğretmenlerin çoğunun kaynaştırma öğrencilerine yönelik ayrıca bir uygulama yapmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında öğretmenlerin bir kısmı öğrenciye uygun çalışmalar hazırlamışken bir kısmı da öğrencisiyle birebir çalışmalar yapmıştır. Öğrencisine yönelik bir uygulama yapmayan öğretmenler zaman sıkıntısı yaşadığını, öğrencisinin ihtiyaç duymadığını, öğrencisini tanımadığını ifade etmiştir. Kaynaştırma öğrencilerine yapılan doğru uygulamalar sonucu sosyal bilgiler dersi öğrenimlerinin ve başarılarının artırılabilirdiği pek çok çalışma sonucunda görülebilmektedir (Akay, 2019; Gersten vd., 2006; Lederer, 2000; Scruggs vd., 2008; Swanson vd., 2015; Yaylacı ve Aksoy, 2017). Bu durum yapılacak olan öğretimsel uyarlamaların önemini ortaya koymaktadır. İlgili araştırmalarda bulguları destekleyici olarak; özel gereksinimli öğrencilere ödevler verildiği ve kontrolünün sağlandığı (Stambekova vd., 2022), okuma yazma güçlüğü olan öğrencilere ek çalışmalar yapıldığı ve ödevler verildiği (Çavdarlı ve Karadağ Yılmaz, 2022), ödevlendirmenin yanında birebir çevrimiçi dersler yapıldığı (Yüksel Başar ve Gündüz, 2022) sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde önemli bir yere sahip olan destek eğitim hizmetlerinin pandemi döneminde sağlanmadığı (Yazçayır ve Gürgür, 2021), öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik BEP uygulamalarının yapılmadığı (Karasel Ayda vd., 2020) bu araştırmada elde edilen sonuca benzer bulgular olarak görülmektedir. Kimi çalışmalarda öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencisine yönelik uygulamalar yaptığı görülürken bu

araştırmada çoğunlukla bir uygulama yapılmadığı görülmüştür. Bu durumun öğretmenin ilgi ve yeterlik düzeyinden kaynaklandığı söylenebilir.

Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinde düz anlatım, soru-cevap, tartışma, araştırma yapma, ödev verme, yaparak yaşayarak öğrenme gibi yöntem teknikleri kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer sonuca göre öğretmenler derste video, film, belgesel, dijital eğitim platformları, slaytlar, kaynak kitaplar, eğitsel oyunlar, haritalar ve yerküre materyallerini kullanmaktadır. Bu sonucu destekler nitelikte, konuyla ilgili yapılan çalışmalarda da öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde düz anlatım, soru-cevap, araştırma, tartışma, ödev verme yöntemini (Tanta, 2021; Uyar, 2020); video, harita, slayt, ek kaynak, EBA, oyun materyallerini kullandıkları (Tanta, 2021; Uyar, 2020; Yeşilyurt, 2021) görülmektedir. Araştırmada öğretmenler kullandıkları yöntem ve materyallerle öğrencileri derse katmaya çalıştıklarını, öğrencileri aktif tutacak araştırma ve tartışmalar yaptırdıklarını, görsel ve işitsel materyaller kullanarak dersi zenginleştirdiklerini belirtmişlerdir. Fakat Yeşilyurt (2021)'un çalışmasında öğretmenler uzaktan eğitim sürecindeki sosyal bilgiler dersinde materyallerin yeterli düzeyde kullanılamadığını, yüz yüze eğitimde olduğu kadar dersin zenginleştirilemediğini ifade etmişlerdir. Bu noktada öğretmenlerin teknolojiyi, yöntem, teknik ve materyalleri kullanabilme düzeylerinin dersin işlenişi ve verimli geçmesi açısından önemli olduğu söylenebilir.

Sınıf öğretmenleri, kaynaştırma öğrencileri açısından, uzaktan eğitimde yapılan sosyal bilgiler dersi verimliliğini değerlendirdiğinde olumlu görüşten çok olumsuz görüş bildirmiştir. Olumlu görüşler değerlendirildiğinde; öğrencilerin kazanımları edindiği, derse aktif katılım sağlandığı, dersin sözel bir ders olması nedeniyle zorluk yaşanmadığı ve konuların önceki senelerden tanıdık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra olumsuz görüşler değerlendirildiğinde ise; derse katılım olmadığı, kazanımların edinilmediği, öğrencilere yönelik birebir ilgi olmadığı, konu yoğunluğunun fazla olduğu, öğrenmenin güçleştiği, öğrencilerin dikkatinin dağıldığı, yaş grubunun uzaktan eğitime uygun olmadığı, öğrencinin sınıf seviyesinde olmadığı sonuçları elde edilmiştir. Aslan vd. (2023), çalışmasında elde ettiği bulguya göre, özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarını ve farklılıklarını ele almadan yapılan eğitim sürecinin zorlu geçtiğini, böylece uzaktan eğitimin uygulanmasında olumsuz etkiler olduğunu belirtmektedir. İlgili araştırmalarda da öğretmenler tarafından; özel gereksinimli öğrencilere yönelik yeterince uzaktan eğitim uygulaması yapılmadığı (Karasel Ayda vd., 2020), büyük ölçüde destek sağlanmadığı sürece

özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitimi gerçekleştiremeyeceği (Scepanovic ve Nikolic, 2020), kaynaştırma öğrencilerinin olması gereken düzeyin altında kaldığı, öğrenmede güçlük yaşadığı, dikkat dağınıklığının arttığı (Yüksel vd., 2021), kaynaştırma öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecine uyum sağlayamadığı, kazanımları edinmede zorluk yaşadığı, motivasyonlarını kaybettiği (Aslan vd., 2023; Mengi ve Alpdoğan, 2020; Yüksel Başar ve Gündüz, 2022), sosyal bilgiler dersi konularının kaynaştırma öğrencilerine göre yoğun olduğu (Sarılarhamamı ve Demirkaya, 2021) ifade edilmiştir.

Uzaktan eğitim sürecinde öğretmen-veli iletişimi ve iş birliği yüz yüze eğitime nazaran daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu süreçte öğretmen-veli iletişiminin çoğunlukla telefonla sağlandığı, görüşme yapmayan veli sayısının daha az olduğu, veli-öğretmen arasında iş birliği sağlandığı, velilerin süreç içinde öğrencisine destek sağladığı ve derslere yardım ettiği, iletişim kurmayan velilerin sürece aktif olarak katılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Uzaktan eğitim sürecinde yapılan ödev ve faaliyetlerin öğretmenlerden çok veliler tarafından kontrol edilmesi gerekmiştir. Bu durum veli-öğretmen iş birliğine daha çok ihtiyaç duyulmasıyla sonuçlanmıştır (Aslan vd., 2023). Çalışmada çoğunlukla öğretmen-veli iş birliğinin sağlandığı, velilerin süreçte öğrencisine yardımcı olduğu ve öğretmenden gelen talimatları dikkate aldığı bulunmuştur. Çalışma bulgularını destekleyecek şekilde ilgili çalışmada da öğretmenler, uzaktan eğitim sürecinde velilerin kendileriyle iş birliği içinde olduğunu (Mengi ve Alpdoğan, 2020) belirtmişlerdir. Fakat süreç içinde öğrencisine destek sağlamayan ve ilgisiz kalan velilerin olduğu bulgusuna yönelik farklı çalışmalar da öğretmen ve okulla iş birliği kurmaması nedeniyle öğrencisinin süreçten olumsuz etkilenmesine yol açan velilerin olduğu (Çavdarlı ve Karadağ Yılmaz, 2022; Stambekova vd., 2022; Yazçayır ve Gürgür, 2021; Yüksel Başar ve Gündüz, 2022; Yüksel vd., 2021) görülmektedir.

Uzaktan eğitim sürecinde MEB tarafından yayınlanan EBA TV yayınları, ders videolar, kaynak kitaplar gibi içeriklere ilişkin sınıf öğretmenleri olumlu ve olumsuz görüşler bildirmişlerdir. Bulgulara göre öğretmenlerin ilgili sitelerden yararlandıkları, kaynak kitaplardan faydalandıkları ve yapılan etkinlikleri eğlenceli buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bir diğer sonuca göre; kaynaştırma öğrencilerine uygun kaynak sağlanmadığı, ders içeriklerinin yetersiz sunulduğu, yüz yüze temas olmadığı, dikkat dağınıklığına yol açtığını, yayınların ilgi çekici olmadığı ve yaş grubuna hitap etmediği belirtilmiştir. Ayrıca olumsuz görüşlerin daha fazla olduğu görülmektedir. Olumsuz görüşleri destekler nitelikte Aslan vd. (2023) ile Mengi ve Alpdoğan, (2020) tarafından yapılan çalışmalarda EBA ve EBA TV

içeriklerinin özel gereksinimli öğrencilere uygun olmadığı, özel eğitime yönelik içerikler sağlanmadığı ve kullanılan materyallerin amaca hizmet etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Kaynaştırma öğrencilerine uygun kaynak sağlanmadığını ifade eden öğretmen sayısı oldukça fazladır. Tüm çalışmaların normal gelişim gösteren öğrencilerin düzeyi göz önüne alınarak yapıldığı fakat kaynaştırma öğrencileri için seyreltilmiş kitapların basılması gerektiği belirtilmiştir.

Sosyal bilgiler dersinde uygulanan kaynaştırma uygulamalarına ilişkin öğretmenlerin çoğunlukla internetten ve kullanılan sistemden kaynaklı problemler yaşadığı; bununla birlikte kaynaştırma öğrencisine zaman ayıramadığı, uzaktan eğitim sürecine ve özel eğitime yönelik yetersiz bilgisi olduğu, velilerin derse müdahalede bulunduğu ve kimi velilerin ilgisiz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer sonuçlar olarak; öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde bağlantı problemi, alt yapı sorunu, veli ilgisizliği ve teknik aksaklıklar yaşadığı (Akgül ve Oran, 2020; Çavdarlı ve Karadağ Yılmaz, 2022; Korkut ve Memişoğlu, 2021; Uyar, 2020) ve özel gereksinimli öğrencisine zaman ayıramadığı (Yüksel Başar ve Gündüz, 2022) görülmüştür. Ayrıca uzaktan eğitim süreci dışında yapılmış olan çalışmalarda; kaynaştırma öğrencilerine sosyal bilgiler dersi içinde zaman ayıramadığı (Kanat, 2015; Öztürk ve Akdal, 2022), öğretmenlerin özel eğitime yönelik yeterince bilgi sahibi olmadıkları (Ayvaz Öztürk, 2020; Çopur, 2019; Demirezen ve Akhan, 2016; İlk ve Açıklan, 2018; Kot vd., 2015; Öztürk ve Akdal, 2022) sonuçları görülmüştür. Farklı zamanlarda yapılmış bu çalışmaların sonuçları, araştırmada elde edilen sonuçları desteklemektedir.

Sınıf öğretmenleri uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarına ilişkin MEB'e yönelik öneriler geliştirmiştir. Bu öneriler kaynaştırma öğrencilerine birebir uzaktan eğitim verilmesi, yüz yüze destek eğitim verilmesi ve kaynaştırma öğrencisine uygun kaynak kitaplar basılması yönündedir. Öğretmenler özellikle MEB tarafından görevlendirilecek bir öğretmen aracılığıyla öğrencilere uzaktan veya yüz yüze destek eğitim verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu desteğin sağlanmayışı uzaktan eğitim sürecindeki en büyük eksiklerden biri olarak görülmektedir.

Araştırmanın ikinci sorusunda uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersindeki kaynaştırma uygulamalarına ilişkin kaynaştırma öğrencilerinin görüşleri incelenmiştir. Bu görüşler doğrultusunda tema ve kategoriler oluşturularak bulgular sonuçlandırılmıştır.

Kaynaştırma öğrencileri uzaktan eğitime ilişkin olumlu ve olumsuz görüşler belirseller de çoğunlukla olumsuz görüş bildirilmiştir. Öğrencilerin olumlu görüşlerine göre; uzaktan eğitim sürecinin keyifli olduğu, zorbalıktan uzak olduğu, uzaktan eğitimin bir eğitim olanağı sunduğu ve serbest bir ortamda gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci görüşlerinin ele alındığı uzaktan eğitim çalışmalarında da rahat bir ortamda eğitim sürdürülmesi ortak bir sonuç olarak görülmektedir (Akgül ve Oran, 2020; Korkut ve Memişoğlu, 2021; Özdoğan ve Berkant, 2020). Bunun yanı sıra olumsuz görüşlere göre; sosyal etkileşim olmadığı, sıkıcı olduğu, interaktif ortam sunmadığı, öğrencilerde ekran hassasiyeti yarattığı, bağlantı sorunları yaşandığı ve sınıf yönetiminin zorlaştığı bulunmuştur. Ayrıca kaynaştırma öğrencilerinin büyük çoğunluğu olumsuz görüş bildirmiştir. Bu bağlamda Sirem ve Baş (2020)'da çalışmasında pandemi sürecindeki öğrencilerin arkadaşlarından ayrı kalması nedeniyle üzgün olduğu ve yalnızlık hissi yaşadığı, uzaktan eğitimde can sıkıntısı hissettiği sonucuna ulaşmıştır. Normal gelişim gösteren öğrenciler de uzaktan eğitim sürecinde sosyalleşmede eksiklik yaşandığını ve sürecin yalnızlık hissi uyandırdığını (Akgül ve Oran, 2020; Korkut ve Memişoğlu, 2021; Özdoğan ve Berkant, 2020) belirtmiştir.

Olumlu görüşlerde uzaktan eğitimin zorbalıktan uzak oluşunun belirtilmesi dikkat çekici bir sonuçtur. Buradan hareketle uzaktan eğitimin öğrenciye kendini güvende hissettiği bir ortamda eğitim görme imkânı sunduğu söylenebilir. Bu bulguyu destekleyecek bir sonuç olarak Nigmatov ve Nasibulov (2015) tarafından yapılan çalışmada uzaktan eğitim teknolojilerinin geliştirilmesi sayesinde özel gereksinimli öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına ve yeteneklerine uygun eğitimi kendilerini güvende hissettiği ortamlarda alabileceği belirtilmektedir. Elde edilen sonuçta da öğrencilerin böyle bir kaygıya sahip olduğu görülmektedir. Çalışmanın bir diğer sonucuna göre kaynaştırma öğrencilerinin büyük çoğunluğu yüz yüze eğitimi uzaktan eğitime tercih ettiğini belirtmektedir. Fakat uzaktan eğitimi tercih ettiğini ifade eden öğrenciler de vardır. Bu durum bahsedildiği üzere öğrencilerin yüz yüze eğitimde kendilerini güvende hissetmemesinden kaynaklı olabilir.

Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinin işleniş biçimi kaynaştırma öğrencilerinin görüşlerine göre incelendiğinde çoğunlukla, yalnızca öğretmen anlatımı olduğu ve karşılıklı okumalar yaparak dersin işlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanında soru çözümü, yazı yazma, etkinlik yapma, video izleme, ödev verme ve birebir çalışma yapma şeklinde de ders işlendiği bulunmuştur. Sosyal bilgiler dersinin uzaktan eğitimde

işlenmesinde çoğunlukla düz anlatım ve soru-cevap kullanıldığı öğretmenler tarafından da (Tanta, 2021; Uyar, 2020) ifade edilmiştir.

Çalışmada, kaynaştırma öğrencilerinin çoğunun uzaktan eğitim sürecinde işlenen sosyal bilgiler dersinden koptuğu ve verimlilik düzeyinin düştüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bir kısım öğrenci ise sosyal bilgiler dersi verimliliğinin uzaktan veya yüz yüze olmasıyla değişmediğini ifade etmiştir. Yapılan sosyal bilgiler dersi uygulamalarında da yüz yüze olmasının tercih edildiği, uygulamaların sıkıcı olduğu ve karşılıklı etkileşimin sağlanmadığı sonuç olarak görülmektedir. Bu konuda öğretmenler, sosyal bilgiler dersi kazanımlarının aktarılmasında uzaktan eğitimin yeterli olmadığını (Yeşilyurt, 2021) ve verimin yüz yüze eğitime göre düşük olduğunu (Uyar, 2020) ifade etmektedir.

Kaynaştırma öğrencilerinin büyük çoğunluğu uzaktan eğitim sürecinde televizyonlarda yayınlanan sosyal bilgiler dersini izlemiştir. Yayınlanan derslerle ilgili olumlu görüşler incelendiğinde derslerin; anlaşılır, eğlenceli ve öğretici olduğu, tekrar etme imkânı sunduğu, bireysel öğrenme sağladığı ve erişiminin kolay olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Olumsuz görüşlerde ise derslerin sıkıcı olduğu, karşılıklı etkileşim olmadığı, öğrencilerin dersi anlayamadığı, anlatımların öğrenci seviyesine uygun olmadığı sonucu görülmektedir. Sınıf öğretmenlerinin EBA TV'ye ilişkin görüşlerini inceleyen çalışmada da derslerde öğrenci seviyesine inilmediği, öğrencilere geri bildirim verilemediği fakat tekrar izleme imkânı sunulduğunun ifade edilmesi (Gezen ve Efendioğlu, 2021) bu çalışmadaki öğrenci görüşleriyle örtüşmektedir.

Kaynaştırma öğrencilerinin uzaktan eğitim sürecindeki sosyal bilgiler dersinde en çok teknolojik sorunlar yaşadığı görülmüştür. Öğrencilerin internet bağlantısında sorun yaşadığı, sistemi kullanamadığı, ses ve görüntü problemlerinin olduğu, elektrik kesintisi nedeniyle dersten koptuğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer sonuçlar ilgili araştırmalarda da (Akgül ve Oran, 2020; Korkut ve Memişoğlu, 2021; Özdoğan ve Berkant, 2020) görülmektedir. Öğrenciler, derse yönelik yaşadığı sorunlarda dersin ezbere dayalı olduğunu, konuların yoğun olduğunu, bilgi eksiklerinin olduğunu ve dersin hızına yetişemedikleri için geride kaldıklarını belirtmişlerdir. Bir diğer bulguya göre kimi öğrenciler ev ortamından kaynaklanan çeşitli nedenlerle derse katılamamış ve sosyal etkileşimin olmayışı nedeniyle derste sorunlar yaşamıştır. Uzaktan eğitimde sosyal bilgiler ders yükünün fazla olduğu ve arkadaşlarıyla etkileşimlerinin azaldığı normal gelişim gösteren öğrenciler tarafından da belirtmiştir (Korkut ve Memişoğlu, 2021). Öğrencilerin ev ortamından kaynaklanan

nedenlerle derse katılamaması kişisel hayatlarının eğitimlerine engel olmasına yol açmıştır. Bu sebeple kimi öğrenciler eğitimden yeterince faydalanamamış veya derslerden geri kalarak kazanımlara ulaşamamıştır.

Kaynaştırma öğrencileri uzaktan eğitimde yapılan sosyal bilgiler dersinin verimliliğini artırmaya yönelik hem derse hem de çevrelerine ilişkin önerilerde bulunmuştur. Derse ilişkin önerilerde interaktif etkinlikler yapılması gerektiği, öğretici oyunların kullanılması, içeriklerin daha eğlenceli ve farklı tarzlarda sunulması, öğrencinin düzeyine uygun sorular yöneltilmesi ve derslerin görsellerle desteklenmesi tavsiye edilmiştir. Öğrenciler aynı zamanda bağlantı problemlerinin çözülmesini ve aileleri ile öğretmenlerinin onlara destek olması gerektiğini önermiştir.

Araştırmanın üçüncü sorusunda uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersindeki kaynaştırma uygulamalarına ilişkin kaynaştırma öğrencisi velilerinin görüşleri incelenmiştir. Bu görüşler doğrultusunda tema ve kategoriler oluşturularak bulgular sonuçlandırılmıştır.

Uzaktan eğitim sürecindeki sosyal bilgiler dersi uygulamalarına ilişkin velilerin çoğu öğrencisinin derse katılmak istemediğini ve öğrencisinde eksik öğrenmeler olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında dersin öğrenci düzeyine uygun olarak sunulmadığı, sıkıcı olduğu ve sınıfların kalabalık olması nedeniyle dersin verimsiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca velilerin küçük bir kısmı öğrencisinin kazanım edindiğini, dersin zevkli geçtiğini ve dersin güncel yaşamla ilişkilendirildiğini ifade etmiştir. Ancak uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersine ilişkin velilerin çoğunun olumsuz görüşler bildirdiği görülmüştür. Öğrencilerinin uzaktan eğitime katılmaya karşı motivasyonlarının düşük olduğunu (Akgül ve Oran, 2020; Erdem vd., 2021; Özdoğan ve Berkant, 2020; Yazçayır ve Gürgür, 2021; Yüksel Başar ve Gündüz, 2022; Yurtbakan ve Akyıldız, 2020), öğrencilerin dikkatlerini toparlayamadığı (Akgül ve Oran, 2020; Erdem vd., 2021; Gürbüz, 2022; Yüksel Başar ve Gündüz, 2022), derslerin öğrenci seviyesine uygun sunulmadığını (Üresin vd., 2021) belirten veli görüşleri farklı çalışmalarla da desteklenmektedir.

Velilerin büyük çoğunluğu uzaktan eğitim sürecinde yayınlanan EBA TV yayınlarını öğrencisinin izlemediği belirtmiştir. Buna sebep olarak yayınların öğrenci düzeyine uygun olmadığı, konuların ileride gittiği, karşılıklı etkileşim olmadığı ve konuların dikkat çekici biçimde sunulmadığı ifade edilmiştir. Öğrencisinin yayınları izlediğini ifade eden az sayıda veliye göre, yayınlar dersleri tekrar etme imkânı sunmakta ve eğlenceli olmaktadır. Benzer

ifadeler farklı bir çalışmaya katılan veliler tarafından da (Üresin vd., 2021) desteklenmektedir.

Çalışmada, velilerin çoğunluğunun öğretmenleriyle telefon üzerinden iletişim halinde olduğu sonucu elde edilmiştir. Bunun yanında veli görüşlerine göre, öğretmenler velilere ve öğrencilere materyal desteği sunmuş, öğrenciyi süreç içinde gözlemlemiş, özel eğitime yönelik ve öğrencinin eğitimine yönelik yönlendirmeler yapmıştır. Velilerin öğretmenleriyle uzaktan eğitim sürecinde iletişim halinde oluşu ve öğretmenin öğrenci eğitimine yönelik bilgi sağlayışı farklı bir çalışma sonucuyla da benzerlik göstermektedir (Erdem vd., 2021; Yurtbakan ve Akyıldız, 2020). Çalışmanın bir diğer sonucu, veli görüşlerine göre, öğretmenlerin çoğunun özel gereksinimli öğrencisine yönelik bir çalışma yapmadığı veya ödev gönderdiği'dir. Bunun yanında az sayıda veli, öğrencisinin birebir çalışmaya ihtiyaç duymadığını ve birebir çalışma yapıldığını ifade etmiştir. Yüksel Başar ve Gündüz (2022)'ün çalışmasında yer alan velilerin bir kısmı da öğretmenlerinin ilgisiz olması nedeniyle sorunlar yaşandığını belirtmiştir.

Öğrencisinin uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersi uygulamalarında yaşadığı sorunlara ilişkin veli görüşleri incelendiğinde bu sorunların derse yönelik ve teknolojik sorunlar olarak iki başlıkta iletildiği görülmüştür. Veliler çoğunlukla derse yönelik sorunlar yaşandığını ifade etmiştir. Bu sorunların en sık tekrarlananı öğrencinin derse katılıma karşı isteksiz olmasıdır. Bunun yanında derste aktif katılım sağlanmaması, öğrencide dikkat eksikliği yaratması, birebir destek sunulmaması, öğrencinin zorbalığa maruz kalması, iletişim kurulamaması, öğrencinin dersi anlamaması ve sınıfta bulunan tüm öğrencilerin hep birlikte konuşması diğer sorunlar olarak görülmektedir. İlgili çalışmalarda da öğrencilerin ilgisiz ve isteksiz olduğu (Akgül ve Oran, 2020; Erdem vd., 2021), aktif katılım sağlayamadığı (Özdoğan ve Berkant, 2020), öğretmenle iletişim kuramadığı (Yurtbakan ve Akyıldız, 2020), dikkat dağınıklığı yaşadığı (Erdem vd., 2021; Gürbüz, 2022) veliler tarafından belirtilmiştir. Böylece yapılan çalışmalarda veliler tarafından öğrencisine yönelik benzer gözlemlerde bulunulduğu söylenebilir.

Veliler, yaşanan teknolojik sorunlara ilişkin, öğrencisinin internet problemi, sistemsel problemler ve teknolojik alet eksikliği yaşadığını belirtmiştir. Teknolojik sorunlara ilişkin en çok internet problemi yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. İlgili araştırmalarda da benzer sonuçlar (Akgül ve Oran, 2020; Erdem vd., 2021; Gürbüz, 2022; Özdoğan ve Berkant, 2020; Üresin vd., 2021; Yazçayır ve Gürgür, 2021; Yüksel Başar ve Gündüz, 2022) görülmektedir.

Uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarının verimliliğini artırmaya yönelik veliler, MEB'e ve derse yönelik ayrı ayrı önerilerde bulunmuştur. Konuya ilişkin MEB'e, bu süreçte yüz yüze eğitim verilmesi, destek eğitim sağlanması ve derse katılmayan öğrencilere karşı çeşitli yaptırımlar sağlanması önerilmiştir. Bunun yanında derste görsel materyallerin kullanılması ve öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilere özel ilgi göstermesi beklenmektedir.

Uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarına ilişkin tüm paydaşların görüşleri incelendiğinde sürecin kaynaştırma öğrencileri açısından çoğunlukla olumsuz geçtiğini söylemek mümkündür. Yapılan görüşmelerde öğretmenler ve veliler, pandemi sürecinde yapılan uygulamaların normal gelişim gösteren öğrenci düzeyine göre yapıldığını bu nedenle özel gereksinimli öğrencilerin arka planda kaldığını sıklıkla ifade etmişlerdir. Ayrıca yeterli teknolojik imkanlara sahip olmayan öğrenciler eğitimde fırsat eşitsizliğine maruz kalmıştır. Bu durumda uzaktan eğitim sürecine hazırlıksız yakalanılmasının payı olsa da ilerleyen zamanda uygulamalarda değişikliğe gidilmemiştir. Böylece kaynaştırma öğrencilerinin eğitime katılımı zaman içinde azalmıştır. Sürece ilişkin öğrenci, öğretmen ve veli önerileri incelendiğinde ortak noktalar görülmüştür. Öğretmenler yüz yüze destek eğitim ve uzaktan birebir eğitim verilmesini önerirken veliler de yüz yüze eğitim verilmesini ve destek eğitim sağlanmasını önermiştir. Bunun yanında öğrenciler de ailelerinin ve öğretmenlerinin onlara destek olmasını beklemektedir. Buradan, üç paydaş görüşe göre, kaynaştırma öğrencilerinin eğitiminde birebir desteğin gerekliliğinin kaçınılmaz olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Kaynaştırma öğrencileriyle uzaktan eğitim sürecinde yapılacak birebir eğitimlerin öğrencinin eğitimine sağlayacağı katkı büyüktür. Ancak öğretmen ve velilerin yüz yüze eğitim önerisinde bulunması, salgının ciddiyetini hissedemediklerini veya öğrencilerinin eğitimini salgından önemli gördüklerini düşündürmektedir.

5.2. Öneriler

Uzaktan eğitim sürecinde yapılan sosyal bilgiler dersi kaynaştırma uygulamalarını sınıf öğretmenleri, kaynaştırma öğrencileri ve velilerin bakış açılarıyla inceleyen bu çalışmada hem paydaş görüşlerin belirttikleri hem de araştırmacının sahada gördükleri üzerinden şu önerilerde bulunulabilir:

- Olası durumlarda hazırlanan eğitsel içeriklerde özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçları da göz önünde bulundurulmalıdır.
- Salgın sürecinde MEB tarafından pek çok kaynak kitabın dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Bu kaynak kitapların hazırlanmasında özel gereksinimli öğrenciler de dikkate alınarak onlara yönelik kaynaklar hazırlanmalıdır.
- Uzaktan eğitim süreci maddi imkansızlıklar nedeniyle kimi öğrencilerde fırsat eşitsizliği yaratmıştır. Bu gibi durumlarda ihtiyaç sahibi öğrenciler tespit edilerek eğitimden mahrum kalması engellenmelidir.
- Kaynaştırma eğitiminde yer alan özel gereksinimli öğrencilere yüz yüze eğitimde sunulan destek eğitim hizmetleri uzaktan eğitim süreçlerinde de devam etmelidir. Öğrencilere uzmanlarla birebir çevrimiçi dersler verilmelidir.
- Uzaktan eğitim sürecinde özel gereksinimli öğrenciler için büyük fayda sağlayan özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde eğitime ara verilmiştir. Öğrencilerin edindiği becerilerin devamlılığını sağlayabilmek için bu gibi durumlarda özel eğitim merkezlerinde verilen eğitimler de çevrimiçi olarak sunulmalıdır.
- Uzaktan eğitim süreci yalnızca salgın döneminde kullanılacak bir araç olarak görülmemelidir. Geliştirilecek uygulamalarla özel gereksinimli öğrencilere ek hizmet olarak sunulabilir.
- Uzaktan eğitimin niteliğini artırmak için öğretmenlere eğitim içeriğini, yöntem ve materyallerini uzaktan eğitime aktarma konusunda hizmet içi eğitimler verilebilir.
- Uzaktan eğitim sürecinde öğretmenler kadar velilerin de öğrenciler üzerinde etkileri olmuştur. Eğitimin verimini artırmak için velilere yönelik eğitimler yapılmalı, velilerin sorunlarına çözüm sunabilecek rehberlik hizmetleri sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Akay, E. (2019). İşitme kayıplı öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik strateji kullanımının desteklenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27(2), 885–895. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.2946>

Akcan, E. ve İlgar, L. (2016). Kaynaştırma sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma konusundaki yeterliliklerinin araştırılması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13–2(25), 27–39.

Akgül, G. ve Oran, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, ortaokul öğrencilerinin ve öğrenci velilerinin pandemi sürecindeki uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3(2), 15–37.

Alberta. (2005). Program Rationale and Philosophy. *Social studies kindergarten to grade 12* içinde (s. 1–10). Kanada: Alberta Education.

Alptekin, S. (2010). *Akranların Sosyal Becerilere Model Olduğu Doğrudan Öğretimin Zihinsel Engelli Öğrencinin Sosyal Becerileri Kazanması, Sürdürmesi, Genellemesi ve Sosyal Kabulüne Etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Altıparmak, M., Kurt, İ. D. ve Kapıdere, M. (2011). E-öğrenme ve uzaktan eğitimde açık kaynak kodlu öğrenme yönetim sistemleri. *Akademik Bilişim '11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* içinde (s. 319–327). Malatya.

Aslan, İ., Aktay, M., Kurul, M. Ş. ve Aruser, S. (2023). Özel eğitim öğrencileri ile çalışan öğretmenlerin uzaktan eğitim uygulamalarının özel eğitime yansımalarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(2), 243–264.

Avcı Akçalı, A. ve Uztemur, E. (2022). Sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili araştırmalar. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 1244–1261.

Ayvaz Öztürk, S. (2020). Kaynaştırma eğitimine ilişkin sosyal bilgiler alanında yapılan çalışmaların incelenmesi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 3(1), 70–89.

Babaoğlu, E. ve Yılmaz, Ş. (2010). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlikleri. *Kastamonu Education Journal*, 18(2), 345–354.

Baştürk, S. ve Taştepe, M. (2013). Evren ve Örneklem. S. Baştürk (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (s. 129–159). Ankara: Vize Yayıncılık.

Batu, S. (2000). Kaynaştırma, destek hizmetler ve kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(4), 35–45. https://doi.org/10.1501/ozlegt_00000000050

Batu, S. ve Topsakal, M. (2003). Özel eğitim danışmanlığı süreci ve bir danışmanlık örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4(1), 19–29. https://doi.org/10.1501/ozlegt_00000000071

Bektaş, Ö. ve Turan, R. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretim Programları: İçerik, Kapsam ve Örüntü. Ö. Bektaş ve R. Turan (Ed.), *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları* içinde (s. 1–16). Ankara: Pegem Akademi.

Bilgili, A. S. (2021). Geçmişten Günümüze Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgiler. A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (10. Baskı) içinde (s. 2–29). Ankara: Pegem Akademi.

Büyükalın, S. ve Yaylacı, Z. (2018). Normal gelişim seyri gösteren öğrenciler ile kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin metafor algıları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(4), 679–697. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.376764>

Çalışoğlu, M. ve Tanışır, S. N. (2018). Okullarda kaynaştırma eğitimine ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 21–45.

Çavdarlı, S. D. ve Karadağ Yılmaz, R. (2022). Sınıf öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde okuma ve yazma güçlüğü çeken öğrencilerin yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri ve çözüm önerileri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(Özel Sayı 1), 89–113.

Çifci Tekinarslan, İ. (2019). Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler. İ. H. Diken (Ed.),

Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim içinde (s. 142–174). Ankara: Pegem Akademi.

Çiydem, E. ve Coşğun Kandal, S. (2021). Sosyal Bilgilerin Tarihsel Gelişimi. İ. H. Demircioğlu, S. Kaymakcı ve E. Demircioğlu (Ed.), *Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi araştırmaları el kitabı* (2. Baskı) içinde (s. 773–789). Ankara: Pegem Akademi.

Çopur, A. (2019). Beliefs and practices of social studies teachers on inclusion. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 9(2), 451–484. <https://doi.org/10.14527/PEGEGOG.2019.015>

Creswell, J. W. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri* (3. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çuhadar, Y. (2006). *İlköğretim Okulu 1-5. Sınıflarda Kaynaştırma Eğitimine Tabi Olan Öğrenciler İçin Bireyselleştirilmiş Eğitim Programlarının Hazırlanması, Uygulanması, İzlenmesi Ve Değerlendirilmesi İle İlgili Olarak Sınıf Öğretmenleri Ve Yöneticilerin Görüşlerinin Belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak.

Demir, C. (2015). *Kaynaştırma Eğitiminin Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunların Değerlendirilmesine Yönelik Nitel Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Demirezen, S. ve Açıl, F. B. (2020). Ortaokul kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi hakkındaki görüşleri. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 278–294.

Demirezen, S. ve Akhan, N. E. (2016). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(USBES Özel Sayı II), 1206–1223.

Deniz, E. (2018). *Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Bir Meta-Sentez Çalışması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.

Diken, İ. H. ve Batu, S. (2020). Kaynaştırmaya Giriş. İ. H. Diken (Ed.), *İlköğretimde*

kaynaştırma içinde (s. 2–23). Ankara: Pegem Akademi.

Diken, Ö. (2020). İletişim Becerilerinin Desteklenmesi. İ. H. Diken (Ed.), *İlköğretimde kaynaştırma* içinde (s. 326–358). Ankara: Pegem Akademi.

DiSalvo, C. A. ve Oswald, D. P. (2002). Peer-Mediated interventions to increase the social interaction of children with autism: Consideration of peer expectancies. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 17(4), 198–207. <https://doi.org/10.1177/10883576020170040201>

Duran Düşünür, A. (2018). *İlkokullarda Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara İlişkin Öğretmen Görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Erdem, R., Ünay, E. ve Çakıroğlu, O. (2021). Covid-19 sürecinde özel eğitimde uzaktan eğitime yönelik ebeveynlerin görüşleri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (52), 465–479.

Erüstün Bulutoğlu, H. (2019). *İlk ve Ortaokullarda Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Veli, Yönetici Ve Öğretmen Görüşleri (Sivas İli Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

Gersten, R., Baker, S. K., Smith-Johnson, J., Dimino, J., ve Peterson, A. (2006). Eyes on the prize: Teaching complex historical content to middle school students with learning disabilities. *Exceptional Children*, 72(3), 264–280. <https://doi.org/10.1177/001440290607200301>

Gezen, M. O. ve Efendioğlu, A. (2021). Sınıf öğretmenlerinin eğitim bilişim ağı televizyon kanalı (eba tv) üzerinden yapılan uzaktan eğitime ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 776–791. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.913343>

Görmez, E. (2016). Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik performans düzeyleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 144–158.

Gürbüz, M. (2022). Özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin salgın döneminde gerçekleştirilen uzaktan eğitim süreci hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim*, 51(233), 443–460.

Gürgür, H. (2020). Kaynaştırma (Bütünleştirme) ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri. İ. H. Diken (Ed.), *Özel eğitim ve kaynaştırma* içinde (s. 124–141). Ankara: Pegem Akademi.

Güven, Y. (2016). Özel Eğitime Giriş. A. Kulaksızoğlu (Ed.), *Farklı gelişen çocuklar* içinde (s. 45–81). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Güzel, N. (2014). *Kaynaştırma Öğrencisi Olan İlköğretim Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yaşadıkları Sorunlar (Beykoz İlçesi Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güzel Özmen, R. ve Aykut, Ç. (2020). Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. İ. H. Diken (Ed.), *İlköğretimde kaynaştırma* içinde (s. 480–515). Ankara: Pegem Akademi.

Heward, W. L. (2014). *Exceptional children an introduction to special education*. Edinburg: Pearson Education Limited.

Hunt, N. ve Marshall, K. (2012). *Exceptional children and youth*. Wadsworth: Cengage Learning.

İlk, G. ve Açıkalın, M. (2018). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerinin ve deneyimlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim*, Yaz(219), 57–88.

İşman, A. (2011). *Uzaktan eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.

Kabapınar, Y. (2019). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi hayat bilgisi öğretiminden tarih öğretimine* (6. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Kabasakal, Z., Girli, A., Okun, B., Çelik, N. ve Vardarlı, G. (2008). Kaynaştırma öğrencileri, akran ilişkileri ve akran istismarı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 169-176.

Kanat, H. (2015). *Kaynaştırma Öğrencisi Olan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaptıkları Eğitim-Öğretim Faaliyetlerine İlişkin Görüş ve Önerileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Karasel Ayda, N., Baştaş, M., Altınay, F., Altınay, Z. ve Dağlı, G. (2020). Distance education for students with special needs in primary schools in the period of covid-19 epidemic. *Propósitos y Representaciones*, 8(3), e587.

Karasu, N. (2020). Üstün Zeka/Yetenek, Dil ve Konuşma Bozukluğu, Otizm Spektrum Bozukluğu. İ. H. Diken (Ed.), *İlköğretimde kaynaştırma* içinde (s. 160–187). Ankara: Pegem Akademi.

Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 1–13. https://doi.org/10.1501/ozlegt_0000000080

Kırcaali İftar, G. ve Uysal, A. (1999). Zihin özürlü öğrencilere özel eğitim danışmanlığı aracılığıyla uygulanan resimli fişlerle okuma-yazma öğretiminin etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 3–13. https://doi.org/10.1501/ozlegt_0000000046

Kırık, A. M. (2014). Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi ve Türkiye’deki durumu. *Marmara İletişim Dergisi*, (21), 73–94. <https://doi.org/10.17829/midr.20142110299>

Kızılaslan, A. (2021). İlkokulda Kaynaştırma Eğitimi. H. Akyol ve A. Avşar Tuncay (Ed.), *İlkokulda eğitim ve öğretim* içinde (s. 287–310). Ankara: Pegem Akademi.

Korkut, Ş. ve Memişoğlu, H. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğrenci görüşlerine göre uzaktan eğitim süreci. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi*, 3(7), 1639–1682. <https://doi.org/10.47994/usbad.928916>

Kot, M., Sönmez, S., Yıkılmış, A. ve Çiftçi Tekinarslan, İ. (2015). ilkokul 4. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencisine yönelik uygulamaları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(USBES Özel Sayısı I), 231–246.

Leaf, J. B., Taubman, M., Bloomfield, S., Palos-Rafuse, L., Leaf, R., McEachin, J.,

ve Oppenheim, M. L. (2009). Increasing social skills and pro-social behavior for three children diagnosed with autism through the use of a teaching package. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 3(1), 275–289. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2008.07.003>

Lederer, J. M. (2000). Reciprocal teaching of social studies in inclusive elementary classrooms. *Journal of Learning Disabilities*, 33(1), 91–106. <https://doi.org/10.1177/002221940003300112>

MEB. (2013). *Kaynaştırma eğitimi*. Ankara.

MEB. (2018a). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı*. Ankara.

MEB. (2018b). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. Ankara.

MEB. (2020). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim*. Ankara.

Melekoğlu, M. (2020). Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler-3. İ. H. Diken (Ed.), *Özel eğitim ve kaynaştırma* içinde (s. 106–122). Ankara: Pegem Akademi.

Melekoğlu, M. A. (2020). Öğrenme Güçlüğü, Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğu, Duygu/Davranış Bozukluğu. İ. H. Diken (Ed.), *İlköğretimde kaynaştırma* içinde (s. 88–115). Ankara: Pegem Akademi.

Mengi, A. ve Alpdoğan, Y. (2020). Covid-19 salgını sürecinde özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim*, 49(1), 413–437. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.776226>

Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook* (2. baskı.). California: Sage.

Nigmatov, Z. G. ve Nasibulov, R. R. (2015). Study of distance learning opportunities in inclusive education system. *Social Sciences (Pakistan)*, 10(6), 817–820.

Odabaş, H. (2004). İnternet tabanlı uzaktan öğrenim modelinin bilgi hizmetlerine yönelik yüksek öğretim programlarında kullanımı. *Saga of Librarianship International Symposium Proceedings Book*. Ankara.

Odluyurt, S. (2019). Kaynaştırma ve Bütünleştirme Nedir? E. S. Batu (Ed.), *Kaynaştırma ortamında uygulamalar* içinde (s. 1–15). Ankara: Vize Akademik.

Öncül, N. (2019). Kaynaştırma Ortamlarında Sık Rastlanılan Yetersizlik Gruplarını Tanıyalım. S. Batu (Ed.), *Kaynaştırma ortamında uygulamalar* içinde (s. 17–48). Ankara: Vize Akademik.

Özdemir, S. (2020a). Sosyal Becerilerin ve Sosyal Uyumun Desteklenmesi. İ. H. Diken (Ed.), *İlköğretimde kaynaştırma* içinde (s. 290–321). Ankara: Pegem Akademi.

Özdemir, S. (2020b). Duygu Davranış Bozukluğu Olan Öğrenciler. İ. H. Diken (Ed.), *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim* içinde (s. 390–429). Ankara: Pegem Akademi.

Özdoğan, A. Ç. ve Berkant, H. G. (2020). Covid-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim*, 49(1), 13–43. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.788118>

Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (1997). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.573.pdf>

Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu. (1983). *Resmi Gazete* (Sayı: 18192) Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18192.pdf>

Öztuna Kaplan, A. (2013). Durum Çalışması. S. Baştürk (Ed.), *Bilimsel araştırma yöntemleri* içinde (s. 197–217). Ankara: Vize Yayıncılık.

Öztürk, D. ve Akdal, D. (2022). Sınıflarında özel gereksinimli öğrencileri olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin bütünleştirme ortamlarında sosyal bilgiler öğretimine ilişkin görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 61, 453–484. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.975998>

Özyürek, M. (2009). *Bilişsel ve devinimsel davranışları öğretmeyi kazanma*. İstanbul: Daktylos Yayınevi.

Page, A., Charteris, J., Anderson, J. ve Boyle, C. (2021). Fostering school connectedness online for students with diverse learning needs: inclusive education in Australia during the Covid-19 pandemic. *European Journal of Special Needs Education*, 36(1), 142–156. <https://doi.org/10.1080/08856257.2021.1872842>

Pamuk, Y. (2016). *Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Görüşleri*.

(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Peraya, D. (2002). Distance education and the www. Erişim adresi: <https://tecfa.unige.ch/edu-comp/edu-ws94/contrib/peraya.fm.html>

Qu, S. Q. ve Dumay, J. (2011). The qualitative research interview. *Qualitative Research in Accounting and Management*, 8(3), 238–264. <https://doi.org/10.1108/11766091111162070>

Ross, E. W. (2020). History and Social Studies Curriculum. *Oxford Research Encyclopedia of Education* içinde. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.1062>

Sak, U. (2021). Üstün Zekalı Öğrencilerin Eğitimi. İ. H. Diken (Ed.), *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim* içinde (s. 524–565). Ankara: Pegem Akademi.

Salend, S. J. (2008). *Creating inclusive classrooms: Effective and reflective practises*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Merrill Prentice Hall.

Sani Bozkurt, S., Bozkuş Genç, G., Vuran, S., Yıldız, G., Çelik, S., Diken, İ. H. vd. (2022). Covid-19 salgınında Türkiye’deki özel gereksinimi olan öğrenciler ve ailelerine yönelik uzaktan özel eğitim uygulamalarına ilişkin uzman bakış açısı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 23(1), 133–164.

Sarılarhamamı, H. ve Demirkaya, H. (2021). Özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde sosyal bilgiler dersinin yeri ve önemi. *International Journal of Field Education*, 7(1), 131–155.

Scepanovic, M. N. ve Nikolic, S. J. (2020). Inclusive education of children with disabilities in the online environment. *Exceptional Children: Education and Treatment*, 2(3), 275–288.

Scruggs, T. E., Margo, A. M. ve Okolo, C. M. (2008). Science and social studies for students with disabilities. *Focus on Exceptional Children*, 41(2), 1–16.

Sirem, Ö. ve Baş, Ö. (2020). Okuma güçlüğü olan ilkokul öğrencilerinin covid-19 sürecinde uzaktan eğitim deneyimleri. *Turkish Studies*, 15(4), 993–1009.

Sönmez, Ö. F. ve Bozdoğan, K. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Hedef ve Vizyon. Ö. Bektaş ve R. Turan (Ed.), *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları* içinde (s. 79–112). Ankara: Pegem Akademi.

Stambekova, A., Zhakipbekova, S., Tussubekova, K., Mazhinov, B., Shmidt, M. ve Rymhanova, A. (2022). Education for the disabled in accordance with the quality of inclusive education in the distance education process. *World Journal on Educational Technology: Current Issues*, 14(1), 316–328. <https://doi.org/10.18844/wjet.v14i1.6760>

Subaşı Yurtçu, A. B. (2019). Kaynaştırma Ortamlarında Destek Özel Eğitim Hizmetleri. E. S. Batu (Ed.), *Kaynaştırma ortamında uygulamalar* içinde (s. 171–188). Ankara: Vize Akademik.

Sucuoğlu, B. (2004). Türkiye’de kaynaştırma uygulamaları: Yayınlar/araştırmalar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 15–23. https://doi.org/10.1501/ozlegt_00000000083

Swanson, E., Wanzek, J., Vaughn, S., Roberts, G. ve Fall, A. M. (2015). Improving reading comprehension and social studies knowledge among middle school students with disabilities. *Exceptional Children*, 81(4), 426–442. <https://doi.org/10.1177/0014402914563704>

Tanta, A. (2021). *Pandemiden Kaynaklı Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Derslerine Yönelik Öğretmen Görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tay, B. (2018). Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü ve Yarını. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (5. Baskı) içinde (s. 2–17). Ankara: Pegem Akademi.

Tay, B. (2022). Sosyal Bilgilerin Doğası ve Temelleri. Ö. Bektaş ve R. Turan (Ed.), *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları* içinde (s. 21–54). Ankara: Pegem Akademi.

Topçu, E. ve Katılmış, A. (2013). Yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi alan ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik düşünceleri. *Sakarya University Journal of Education*, 3(3), 48–81.

Topkaya, Y. (2021). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı (2004'ten 2018'e). A. S. Bilgili (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* içinde (s. 34–59). Ankara: Pegem Akademi.

Ülger, Y. (2019). *Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterlikleri İle Yaşadıkları Sorunlar Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi (Afyonkarahisar Örnekleme)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Ünal, E. ve Arı, S. (2021). Acil Uzaktan Eğitim. Z. N. Baysal, E. Sarıcan ve N. Şener (Ed.), *İlkokul üzerine güncel konular-I* içinde (s. 58–70). Ankara: Pegem Akademi.

Ünlü, E. (2019). Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim. İ. H. Diken (Ed.), *Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim* içinde (s. 3–17). Ankara: Pegem Akademi.

Üresin, E., İlik, Ş. Ş., Anıl, A. ve Alıcıoğlu, E. (2021). Pandemi döneminde uzaktan eğitimin özel gereksinimli öğrencilerin ebeveynlerinin görüşlerine göre incelenmesi. *Milli Eğitim Özel Eğitim ve Rehberlik Dergisi*, 1(2), 121–147.

Uyar, E. (2020). Covid-19 pandemisi sürecinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin uzaktan eğitime yönelik görüşleri. *Kapadokya Eğitim Dergisi*, 1(2), 15–32.

Yaylacı, Z. ve Aksoy, B. (2017). Zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilere yön bulma becerisinin kazandırılması. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 35–50.

Yazçayır, G. ve Gürgür, H. (2021). Students with special needs in digital classrooms during the covid-19 pandemic in Turkey. *Pedagogical Research*, 6(1), 1–10. <https://doi.org/10.29333/pr/9356>

Yazıcıoğlu, T. (2018). Kaynaştırma uygulamalarının tarihsel süreci ve Türkiye’de uygulanan kaynaştırma modelleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 8(1), 92–110.

Yeşilyurt, H. (2021). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi uzaktan eğitim sürecine yönelik görüşleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 7(2), 378–399. <https://doi.org/10.47615/issej.1030117>

Yin, R. K. (2009). *Case study research design and methods*. New York: Sage

Publications.

Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7–17.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım Doğru, S. S. (2011a). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programları. S. S. Yıldırım Doğru (Ed.), *Erken çocukluk döneminde özel eğitim içinde* (s. 149–222). Ankara: Maya Akademi.

Yıldırım Doğru, S. S. (2011b). Erken Çocuklukta Özel Eğitim. S. S. Yıldırım Doğru (Ed.), *Erken çocukluk döneminde özel eğitim içinde* (s. 37–99). Ankara: Maya Akademi.

Yıldırım, Y. ve Çalışkan, H. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi. Ö. Bektaş ve R. Turan (Ed.), *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programları içinde* (s. 281–326). Ankara: Pegem Akademi.

Yorulmaz, A. (2015). *Kaynaştırma Eğitimi Veren İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitiminde Karşılaştığı Problemler (Batman İl Örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

Yüksel Başar, A. ve Gündüz, Y. (2022). Covid-19 pandemi sürecinde özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim yaşantılarına ilişkin öğretmenlerin ve ailelerin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 643–662.

Yüksel, N., Çoban, C. ve Yazıcı, D. N. (2021). Examining the problems faced by students with special needs in the distance education process during the covid-19 pandemic. *Educational Process: International Journal*, 10(4), 20–34. <https://doi.org/10.22521/edupij.2021.104.2>

Yurtbakan, E. ve Akyıldız, S. (2020). Sınıf öğretmenleri, ilkokul öğrencileri ve ebeveynlerin covid-19 izolasyon döneminde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşleri. *Turkish Studies*, 15(6), 949–977. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.43780>

EKLER

EK 1 – Etik Kurul İzni

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULU KARARI**

Sayı: 2100082150 Tarih: 19 Mart 2021

Projenin Adı: *Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersi Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerinin İncelenmesi*
 Projenin Yürütücüsü: *Prof. Dr. M. Cihangir DOĞAN*
 Projeledeki Araştırmacılar: *Zeynep BAŞKAN*
 Onay Tarihi ve Onay Sayısı: *26.02.2021 2021-2-73*
 2021/ 229 Protokol Nolu

Sayın: *Prof. Dr. M. Cihangir DOĞAN*

"Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersi Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerinin İncelenmesi" isimli projeniz Üniversitemiz Eğitim Bilimler Enstitüsü Araştırma ve Yayın Etik Kurulu tarafından incelenmiş ve etik yönden uygunluğuna karar verilmiştir.

Prof. Dr. Seyfi KENAN
Kurul Başkanı

<i>Prof. Dr. Dilek ERBAŞ</i> Kurul Başkan Yardımcısı <i>Prof. Dr. Mustafa USLU</i> Üye <i>Prof. Dr. Salih PINAR</i> Üye <i>Prof. Dr. Mustafa S. KAÇALIN</i> Üye	<i>Prof. Dr. Feruzan GÜNDOĞAR</i> Üye <i>Prof. Dr. Hüseyin EKİ</i> Üye <i>Prof. Dr. Merve ÜCE</i> Üye <i>Prof. Dr. Hüseyin KAYALI</i> Üye
---	---

73

EK 2 – Uygulama İzni

T.C.
SÜLEYMANPAŞA KAYMAKAMLIĞI
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü
Tekirdağ Rehberlik Ve Araştırma Merkezi

Sayı : E-89875381-44-24051617
Konu : Zeynep BAŞKAN'ın Anket Uygulaması

12.04.2021

SÜLEYMANPAŞA İLÇE MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE (Strateji Geliştirme Şube Müdürlüğüne)

İlgi: 09.04.2021 tarih ve 23934451 sayılı yazınız.

İlgi sayılı yazınız gereğince "Uzaktan Eğitim Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersi Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerinin İncelenmesi" konulu tez çalışmasına ait ölçekler incelenmiş olup 2020/2 Genelgesine göre uygun olduğu görüşüne varılmıştır.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Eren EVRAN
Kurum Müdür V.

EK 3 – Öğretmen Görüşme Formu

ÖĞRETMEN GÖRÜŞME FORMU

1.Bölüm – Kişisel Bilgiler

1. Cinsiyetiniz: ()Kadın ()Erkek
2. Mesleki kıdeminiz: ()1-5 ()6-10 ()11-15 ()16-20 ()21-25 ()26 ve üzeri
3. Mezun olduğunuz bölüm:
()Sınıf öğretmenliği ()Branş öğretmenliği ()Diğer bölümler
4. Öğrenim durumunuz:
() Eğitim fakültesi ()Diğer fakülteler ()Yüksek Lisans ve üzeri
5. Sınıfınızdaki öğrenci sayısı: ()20-25 ()26-30 ()31-35 ()36-40 ()41 ve üzeri
6. Sınıfınızdaki kaynaştırma öğrencisi sayısı: ()1 ()2 ()3 ()4 ve üzeri
7. Kaynaştırma eğitimi ile ilgili herhangi bir eğitim aldınız mı? ()Evet ()Hayır

2.Bölüm – Araştırma Soruları

1. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersi kazanımlarına yönelik kaynaştırma öğrencileriniz için yaptığınız uygulamalardan, kullandığınız yöntem, teknik ve stratejilerden bahseder misiniz? Bunlardan en etkili olanlar hangileri oldu?
2. Sosyal bilgiler dersi uygulamalarının uzaktan eğitim sürecinde kaynaştırma öğrencileriniz açısından nasıl geçtiğini düşünüyorsunuz? Kaynaştırma öğrencisi velilerini bilgilendirmeye ve sürece katmaya yönelik yaptıklarınızdan bahseder misiniz?
3. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersi için kaynaştırma öğrencilerine MEB tarafından sağlanan içerikleri (kitaplar, TV yayınları vs.) değerlendirir misiniz?
4. Tüm süreci değerlendirdiğinizde uzaktan eğitim süreci sosyal bilgiler dersi bağlamında kaynaştırma öğrencileri için nitelikli miydi? Yaşanan aksaklıklar, sorunlar ve çözümlerinizi nelerdi? Sizce bu aksaklıkların nedenleri neler olabilir? Sürecin kaynaştırma öğrencisi için daha nitelikli ve verimli geçmesi adına neler yapılabilir? Sosyal bilgiler dersine yönelik MEB’den beklentilerinizi nelerdir? Etkenleri ile birlikte açıklayınız (öğretmen, öğrenci, veli, MEB...).

EK 4 – Öğrenci Görüşme Formu**ÖĞRENCİ GÖRÜŞME FORMU****1.Bölüm – Kişisel Bilgiler**

1. Cinsiyetiniz: () Kız () Erkek
2. Sınıfındaki öğrenci sayısı: () 20-25 () 26-30 () 31-35 () 36-40 () 41 ve üzeri
3. Kardeş sayınız:
4. Evinizde internet bağlantınız var mı? () Evet () Hayır
5. Uzaktan eğitim derslerine nasıl ulaşıyorsunuz?
() Bilgisayar () Tablet () Kendine ait telefon () Ebeveyn telefonu

2.Bölüm – Araştırma Soruları

1. Uzaktan eğitim sürecini değerlendirir misin? Sence bu süreç sosyal bilgiler dersinin verimliliğini nasıl etkilemiştir?
2. MEB tarafından senin için uzaktan eğitim sürecinde sağlanan sosyal bilgiler dersi içeriklerini (kitaplar, TV yayınları vs.) değerlendirir misin? Bu süreçte sosyal bilgiler dersi öğreniminde sorunlar veya aksaklıklar yaşadınız mı? Yaşadıysanız çözümü için neler yaptığınızdan bahseder misin?
3. Sınıf öğretmeninin uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersini daha iyi öğrenebilmen için sana yönelik yaptığı uygulamalardan bahseder misin? Sosyal bilgiler dersi öğretiminin daha iyi olması için diğer etkenler tarafından (öğretmenlerin, ailen, okul yönetimi, MEB...) neler yapılmasını isterdin?

EK 5 – Veli Görüşme Formu**VELİ GÖRÜŞME FORMU****1.Bölüm – Kişisel Bilgiler**

1. Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek
2. Yaşınız: () 20-25 () 26-30 () 31-35 () 36-40 () 41-45 () 46-50 () 51 ve üzeri
3. Eğitim durumunuz: () Eğitim almamış () İlkokul mezunu () Ortaokul mezunu () Lise mezunu () Üniversite mezunu () Lisansüstü
4. Ailenizin gelir durumu: () Kötü () Orta () İyi () Çok iyi
5. Ailedeki çocuk sayısı: () 1 () 2 () 3 () 4 () 5 ve üzeri

2.Bölüm – Araştırma Soruları

1. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinin öğrenciniz açısından verimliliğini, öğretmeninizin öğrenciniz için yaptığı uygulamaları ve MEB tarafından sağlanan sosyal bilgiler dersi içeriklerini (kitaplar, TV yayınları vs.) değerlendirir misiniz?
2. Sınıf öğretmeninizin uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersine yönelik size verdiği öneri ve bilgilendirmelerden bahseder misiniz?
3. Uzaktan eğitim sürecinde sosyal bilgiler dersinin öğrenciniz için nasıl yürütülmesini isterdiniz? Bu süreçte öğrencinizin yaşadığı sorun ve aksaklıklar nelerdir? Sürecin verimini arttırmak için diğer etkenler tarafından (öğretmen, yönetici, MEB...) neler yapılabilirdi? Bu süreçte sosyal bilgiler dersi için kaynaştırma öğrencilerine yönelik MEB'den beklentileriniz nelerdir?